

Република Србија

Министарство пољопривреде,
шумарства и водопривреде

ИЗВЕШТАЈ О СТАЊУ У ПОЉОПРИВРЕДИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ У 2024. ГОДИНИ

КЊИГА I
Хоризонтални преглед

АУТОРИ:

СЕКТОР ЗА ПОЉОПРИВРЕДНУ ПОЛИТИКУ

Милица Јевтић, дипл. екон. – уредник и координатор

Књига I:

- **Глава 1:** Милица Јевтић, дипл. екон.
СТИПС: Зорица Кукић, дипл. инж. пољоп.
- **Глава 2:** Тамара Ђуричанин, дипл. инж. пољоп.
- **Глава 3:** мр Мирјана Бојчевски
- **Глава 4:** Милица Јевтић, дипл. екон.
IPARD: Одељење за управљање IPARD програмом
- **Глава 5:** Снежана Кумбарић, дипл. инж. пољоп.
- **Глава 6:** Драгана Дробњак, маст. инж.
- **Глава 7:** Милица Јевтић, дипл. екон.

Књига II:

- **Поглавље 1.1:** Милан Ђупрић, дипл. инж. пољоп.
- **Поглавље 1.2:** Татјана Мирановић Дробњак, дипл. инж. пољоп.
- **Поглавље 1.3:** Татјана Мирановић Дробњак, дипл. инж. пољоп.
- **Поглавље 1.4:** Милан Ђупрић, дипл. инж. пољоп.
- **Поглавље 1.5:** Весна Радојичић, дипл. инж. пољоп.
- **Поглавље 1.6:** Весна Радојичић, дипл. инж. пољоп.
- **Поглавље 1.7:** Војкан Стојановић, дипл. инж. пољоп.
- **Поглавље 2.1:** Мирко Новаковић, дипл. инж. пољоп.
- **Поглавље 2.2:** Мирко Новаковић, дипл. инж. пољоп.
- **Поглавље 2.3:** Томислав Топаловић, др. вет. мед.
- **Поглавље 2.4:** Томислав Топаловић, др. вет. мед.
- **Поглавље 2.5:** Томислав Топаловић, др. вет. мед.
- **Поглавље 2.6:** Томислав Топаловић, др. вет. мед.

РЕЧ МИНИСТРА

Уважавајући комплексност и значај пољопривредно-прехрамбеног сектора за економију, друштво и безбедност хране, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде наставља праксу израде свеобухватног Извештаја о стању у пољопривреди у Републици Србији. Ово издање, које се односи на 2024. годину, настало је као резултат темељног рада експертских тимова, уз коришћење званичних статистичких података и аналитичких приступа који омогућавају увид у реално стање сектора.

Извештај који је пред вама не представља само збир података – он је одраз опредељености да се пољопривредна политика води на основу чињеница, предвидљиво и одговорно. У годинама које су иза нас, па и у 2024. години, пољопривредници су се суочавали са бројним изазовима: климатским екстремима, поремећајима на тржишту, нестабилним ценама и глобалним геополитичким утицајима. Упркос томе, систем је показао отпорност, захваљујући ангажовању свих актера и подршци коју држава пружа, не само финансијски, већ и кроз стратешко планирање.

У припреми овог документа учествовали су врхунски стручњаци из различитих области – економије, агрономије, статистике и политике руралног развоја. Сваки податак, анализа или препорука резултат су вишемесечног рада и дубоке посвећености да се створи основ за доношење паметних, прагматичних и развојно оријентисаних мера.

Као министар, лично сам се упознао са свим садржајима који следе, јер верујем да само онај ко има потпуну слику може водити сектор у правом смеру. Позивам све – произвођаче, струку, представнике индустрије, локалне самоуправе и научну заједницу – да овај извештај користе као алат за разумевање стања и планирање будућих активности. Само заједно, уз поуздане податке и сарадњу, можемо креирати модерну и одрживу пољопривреду.

Проф. др Драган Гламочић

министар пољопривреде, шумарства и водопривреде

САДРЖАЈ

УВОД.....	4
1. СТАЊЕ У ПОЉОПРИВРЕДИ.....	5
1.1. Макроекономски преглед и значај пољопривредно-прехрамбеног сектора	5
1.2. Структура пољопривредне производње.....	12
1.2.1. Коришћено пољопривредно земљиште	12
1.2.2. Општи показатељи пољопривредне производње	13
1.2.3. Цене пољопривредних производа.....	17
2. СПОЉНОТРГОВИНСКА РАЗМЕНА ПОЉОПРИВРЕДНО-ПРЕХРАМБЕНИХ ПРОИЗВОДА.....	20
3. СИСТЕМ РАЧУНОВОДСТВЕНИХ ПОДАТАКА НА ПОЉОПРИВРЕДНИМ ГАЗДИНСТВИМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ (FADN) И АНАЛИЗА ФИНАНСИЈСКИХ ПОДАТАКА У СРБИЈИ.....	34
3.1. Систем података о одрживости пољопривредних газдинстава (FSDN)	34
3.1.1. Унапређење базе података о одрживости пољопривредних газдинстава	35
3.1.2. Изазови нове базе података о одрживости пољопривредних газдинстава.....	36
3.2. Поље истраживања и узорак FADN система.....	37
3.3. Анализа процене уноса ђубрива и пестицида на пољопривредним газдинствима на основу FADN података.....	37
3.3.1. Статистика ђубрива и пестицида	38
3.3.2. Процена уноса ђубрива и заштитних средстава на пољопривредним газдинствима.....	38
4. ПОЉОПРИВРЕДНА ПОЛИТИКА	45
4.1. Оквир пољопривредне политике и политике руралног развоја	45
4.2. Мере пољопривредне политике и политике руралног развоја у 2024. години	46
4.3. Буџетска средства за подршку пољопривреди и руралном развоју	48
4.3.1. Буџет Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде	48
4.3.2. Средства за подстицаје у пољопривреди и руралном развоју	49
4.4. Подршка на покрајинском и локалном нивоу	56
5. ПОЛИТИКА КВАЛИТЕТА	57
6. КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ У ПОЉОПРИВРЕДИ.....	58
7. ВИЗИЈА ЗА ПОЉОПРИВРЕДУ И ХРАНУ ЕУ	62
7.1. Заједничко обликовање привлачног пољопривредно-прехрамбеног сектора ЕУ за будуће генерације.....	62
7.2. Визија и циљеви за 2040. годину: атрактиван, конкурентан, одржив и праведан пољопривредни систем за садашње и будуће генерације.....	65
7.3. Заједничко обликовање политика за успешан пољопривредно-прехрамбени сектор	66
7.3.1. Изградња атрактивног сектора који обезбеђује одговарајући животни стандард и користи нове могућности за стицање прихода.....	66
7.3.2. Конкурентан и отпоран сектор суочен са глобалним изазовима.....	71
7.3.3. Прилагођавање пољопривредно-прехрамбеног сектора будућим променама у складу са природом	77
7.3.4. Вредновање хране и подстицање праведних услова за живот и рад у динамичним руралним подручјима	80
7.4. Стварање подстицајног окружења: истраживање, иновације, знање и вештине у средишту европског пољопривредно-прехрамбеног бизниса	84
7.5. Закључак.....	85
8. ПРИЛОЗИ.....	87
8.1. Стање у пољопривреди	87
8.2. Спољнотрговинска размена.....	97
8.3. Пољопривредна политика	99

УВОД

Извештај о стању у пољопривреди у Републици Србији у 2024. години („Зелена књига 2024“), као свеобухватан аналитички документ, који приказује ситуацију у сектору пољопривреде у Републици Србији у 2024. години, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде објављује по дванаести пут. Циљ израде и презентовања документа овог типа јесте упознавање стручне и шире јавности са дешавањима у сектору пољопривреде током претходне године, као и обједињено представљање производних и тржишних трендова у појединим областима пољопривреде.

Након неколико турбулентних година, обележених пандемијом, глобалним геополитичким дешавањима, климатским променама, поремећајем тржишта и општим растом цена, током 2024. године приметно је релативно смиривање ситуације и повратак у редовне производне и тржишне токове. Сходно томе, „Зелена књига 2024“ даје преглед како ситуације током 2024. године, тако и претходног периода.

Овогодишња „Зелена књига 2024“ конципирана је по угледу на претходна издања и састоји се из две књиге – Књига I садржи макроекономски, односно хоризонтални приказ сектора, док је у Књизи II сектор приказан према основним пољопривредним производима, односно са аспекта појединих тржишта.

У настојању да се сваке године у документ укључи нека нова тема, у складу са актуелним дешавањима, у овогодишњу „Зелену књигу“ укључено је поглавље о новој стратешкој визији Европске уније до 2040. године, као и поглавље о политици квалитета.

„Зелена књига 2024“ обједињује статистичке податке из области пољопривредне статистике, базираним на званичним статистичким подацима за 2024. годину, чији је произвођач у највећој мери Републички завод за статистику, док су остали извори статистике релевантни административни извори – поједини регистри Министарства и других државних органа, Народна банка Србије, Европска комисија, *Eurostat* и др. Сви статистички подаци приказани су у односу на претходну, 2023. годину, као и у односу на просек претходног петогодишњег периода (2019-2023), док су графички и табеларно (у прилогу) приказани у оквиру десетогодишњих временских серија (2015-2024).

Структура „Зелене књиге“ и примењена методологија су усклађене са релевантним документима у Европској унији, чиме се обезбеђује упоредивост са подацима на нивоу ЕУ.

Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде захваљује се
Републичком заводу за статистику на подршци и помоћи приликом
израде овог документа.

1. СТАЊЕ У ПОЉОПРИВРЕДИ

1.1. Макроекономски преглед и значај пољопривредно-прехрамбеног сектора

Током последњих неколико година, глобални тржишни поремећаји, узроковани различитим геополитичким и економским дешавањима, имали су значајан утицај на светске робне и новчане токове, што је директно утицало и на макроекономску ситуацију у Републици Србији. Најпре пандемија COVID-19, а затим и ратни сукоби у Украјини и Гази довели су до поремећаја у ланцима снабдевања, смањене понуде и раста цена енергената, што је за последицу имало пораст инфлације на светском нивоу. Као одговор на инфлацију, централне банке су повећале каматне стопе, што је утицало на глобалну ликвидност, док су трговински и инвестициони токови у великој мери поремећени услед геополитичке ситуације и санкција против Русије.

Као последица ових глобалних поремећаја, Република Србија се суочила са повећањем инфлације, смањењем економског раста, повећањем трошкова живота, као и изазовима у трговини и финансијама. Ипак, у последње две године учествују се позитивна макроекономска кретања у привреди Србије, али уз још увек значајан утицај цена на показатеље који садрже ценовну компоненту.

У том смислу, 2024. годину обележила су позитивна кретања у погледу наставка стабилног реалног раста БДП, повећања вредности спољнотрговинске размене и даљег смањења стопе незапослености, уз повећање просечних зарада, смањења учешћа јавног дуга у БДП и нивоа инфлације, стабилности девизног курса, као и повећања девизних резерви. Са друге стране, негативна кретања евидентирана су у погледу повећања дефицита спољнотрговинске размене и већег учешћа дефицита текућег рачуна платног биланса и буџетског дефицита у БДП.

Табела 1: Основни макроекономски индикатори; 2020-2024

	2020	2021	2022	2023	2024
БДП (мил. EUR) ¹	49.024	55.931	63.501	75.204	82.321
Реални раст БДП (% промене у односу на претходну годину) ²	-1,0	7,9	2,6	3,8	3,9
Стопа незапослености (%) ³	9,7	11,1	9,5	9,4	8,6
Зараде (годишњи просек, EUR) ⁴	510,9	560,2	637,9	733,5	838,2
Укупан извоз робе и услуга (мил. EUR) ⁵	22.271	28.818	38.004	41.018	42.969
Укупан увоз робе и услуга (мил. EUR) ⁵	26.370	33.439	45.054	44.543	48.304
Спољнотрговински биланс (мил. EUR) ⁵	-4.099	-4.621	-7.050	-3.525	-5.335
Спољнотрговинска размена (мил. EUR) ⁵	48.641	62.258	83.058	85.560	91.272
Текући рачун платног биланса (% БДП)	-3,9	-4,1	-6,6	-2,4	-6,3
Буџетски суфицит/дефицит (% БДП) ⁶	-8,0	-4,4	-3,2	-2,0	-2,2
Јавни дуг (централни ниво) (% БДП)	54,4	53,9	52,4	48,0	47,2
Инфлација (потрошачке цене, % промене у односу на исти месец претходне године)	1,3	7,9	15,1	7,6	4,3
Девизне резерве НБС (мил. EUR)	13.492	16.455	19.416	24.909	29.295
Девизни курс (годишњи просек, RSD/EUR)	117,58	117,57	117,46	117,25	117,09
Девизни курс (годишњи просек, RSD/USD)	103,03	99,49	111,86	108,41	108,20

¹ Према методологији ESA 2010. Подаци за Т1, Т2 и Т3 2024. су процена НБС. Податак за 2024. је израчунат као сума кварталних података о БДП.

² У сталним ценама претходне године. Податак за 2024. је израчунат на основу суме објављених кварталних података о БДП.

³ Ревидирани подаци од 2011. године (спроведене су две ревизије - ревизија услед унапређења методологије и постпописна ревизија).

⁴ До 2018. године зараде се приказују по старој методологији. Од 2018. године зараде се објављују према новој методологији и на основу података Пореске управе. За прерачун динарских зарада у евре коришћен је просечни курс RSD/EUR у посматраном периоду.

⁵ Од 2007. подаци о платном билансу (текући рачун, извоз и увоз робе и услуга) усклађени су са смерницама садржаним у Приручнику за израду платног биланса и међународне инвестиционе позиције бр. 6 ММФ-а (BPM6). Од 2007. извоз и увоз робе је дат према општем систему трговине, који представља шири концепт и обухвата сву робу која улази на економску територију земље или је напушта, са изузетком робе која је у транзиту. Претходне године су дате према специјалном систему трговине.

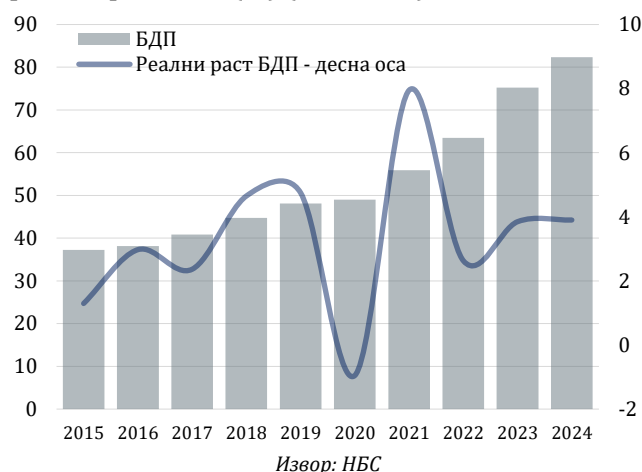
⁶ Консолидовани (од 2005) и републички (од 2008) дефицит укључују плаћање активираних гаранција, докапитализације банака и преузимања дуга, према методологији ММФ-а.

Извор: НБС

БДП се континуирано повећава током претходне деценије, при чему је у последње четири године раст апсолутне вредности БДП израженији, услед јаког ценовног утицаја раста цена. Крећући се на нивоу испод 50 млрд. EUR у првој половини претходне декаде, крајем периода БДП значајно расте, достижући максималну вредност 2024. године од 82,3 млрд. EUR¹.

Након великих флукуација стопе раста БДП у периоду 2020-2022. године, наредне две године обележио је стабилан реални раст, на нивоу од 3,9% у 2024. години².

График 1: Бруто домаћи производ (млрд. EUR) и реални раст БДП (%) (десна оса); 2015-2024

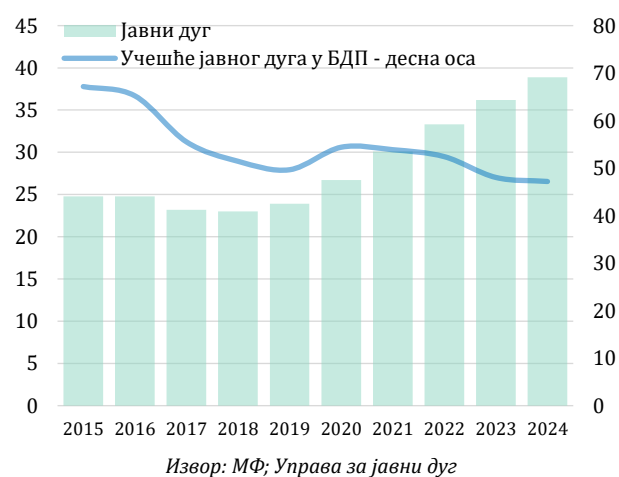
У првој половини 2024. године забележен је виши ниво реалног раста БДП (4,6% у 1. кварталу и 4,4% у 2. кварталу) у односу на другу половину године, када је дошло до успоравања реалног раста БДП на нивоу квартала (3,3% у 3. и 4. кварталу).

Прву половину претходне декаде обележио је стабилан ниво јавног дуга од око 25 млрд. EUR, што је представљало учешће у БДП са опадајућим трендом на нивоу од 65% до 50%.

Наредних пет година (2020-2024) карактеришу у потпуности супротна кретања – ниво јавног дуга повећава се по просечној стопи од око 10% годишње, док учешће у БДП показује благо опадајући тренд, од 54% до 47%.

Током 2024. године достигнут је максимални ниво јавног дуга у апсолутној вредности од близу 39 млрд. EUR, уз истовремено његово минимално учешће у БДП, од 47,2%.

График 2: Јавни дуг (централни ниво) (млрд. EUR) и учешће јавног дуга у БДП (%) (десна оса); 2015-2024

Јавни дуг у највећој мери чини спољни дуг (72%), док је укупан унутрашњи дуг у 2024. години достигао ниво од око 11 млрд. EUR.

¹ Податак за 2024. је израчунат као сума кварталних података о БДП; процена НБС.

² У сталним ценама претходне године.

Буџетски резултат бележи значајне флукуације у претходном десетогодишњем периоду, крећући се од трогодишњег суфицита на нивоу између 0,2% и 0,7% БДП у периоду 2017-2019. године, до максималног учешћа буџетског дефицита у БДП, забележеног 2020. године, на нивоу од 8%. У претходне две године бележи се стабилно учешће буџетског дефицита у БДП од око 2% (2,2% у 2024. години).

График 3: Буџетски биланс и текући рачун платног биланса (% БДП); 2015-2024

Извор: НБС

Текући рачун платног биланса бележи негативан резултат током целе претходне деценије, уз променљиво учешће у БДП, које се у посматраном периоду кретало између 2,4% и 6,6%. У 2024. години, учешће дефицита текућег рачуна платног биланса у БДП забележило је ниво од 6,3%, што је 3,9 пп веће учешће у односу на претходну годину³. На постојање дефицита текућег рачуна платног биланса у највећој мери утиче повећање спољног јавног дуга, дефицит у спољнотрговинској размени и прилив капитала по основу страних директних инвестиција.

Након већег дела претходног десетогодишњег периода, када је вредност спољнотрговинске размене била на нивоу испод 60 млрд. EUR, од 2022. године бележи се значајан раст вредности размене, достижући ниво изнад 80 млрд. EUR, да би 2024. године била достигнута максимална вредност размене од 91,3 млрд. EUR. Овакве промене у нивоу размене у великој мери коинцидирају са повећањем глобалне инфлације, што је утицало на ценовну компоненту обрачуна.

График 4: Спољнотрговинска размена РС (млрд. EUR); 2015-2024

Извор: НБС

Посматрано према појединим компонентама размене, и увоз и извоз бележе растући тренд током претходне деценије, уз стагнацију и благи пад средином периода (2019-2020) услед пандемије. Вредност обе компоненте равномерно се повећава током периода, уз просечан међугодишњи раст од око 12%. Током 2024. године бележи се вредност извоза роба и услуга на нивоу од око 43 млрд. EUR, што је 4,8% више у односу на претходну годину. Истовремено, вредност увоза роба и услуга у 2024. години достиже ниво од 48,3 млрд. EUR, односно 8,4% вишу вредност него 2023. године, као последица убрзања инвестиционих активности и пораста домаће тражње. Због већег међугодишњег раста вредности увоза у односу на извоз, вредност дефицита је у 2024. години повећана у односу на претходну годину за 51,4%,

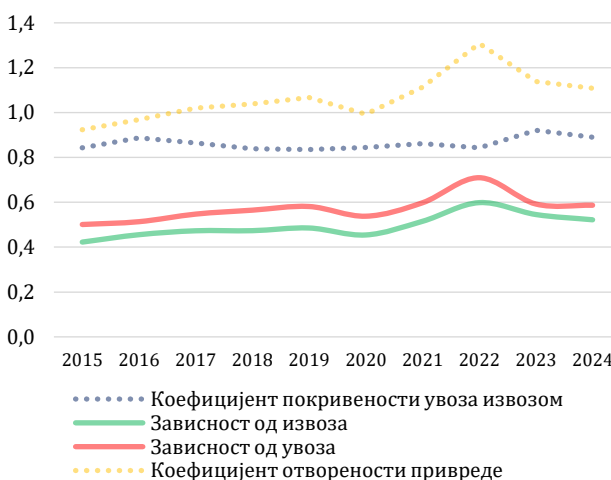
³ „Повећање дефицита текућег рачуна платног биланса у 2024., са до сада најнижег нивоа од 2,4% бруто домаћег производа у претходној години, било је очекивано услед реализације инвестиција планираних програмом „Експо 2027” и раста расположивог дохотка становништва, а делом и због смањене екстерне тражње, пре свега из зоне евра.“ (Извештај о инфлацији, фебруар 2025.; НБС)

достигујући ниво од 5,3 млрд. EUR, што је друга највећа вредност дефицита у претходној деценији.

Овакав однос вредности основних компоненти размене у 2024. години указује на незнатно смањење покривености увоза извозом (-3 пп) у односу на претходну годину, када је забележен рекордни ниво овог показатеља у последњих десет година.

Услед раста вредности увоза у 2024. години у односу на претходну по стопи приближној стопи раста БДП, зависност земље од увоза остала је на истом нивоу као претходне године, док је зависност од извоза незнатно смањена, имајући у виду већи раст БДП у односу на раст вредности извоза роба и услуга.

График 5: Коефицијент отворености привреде и покривености увоза извозом; 2015-2024

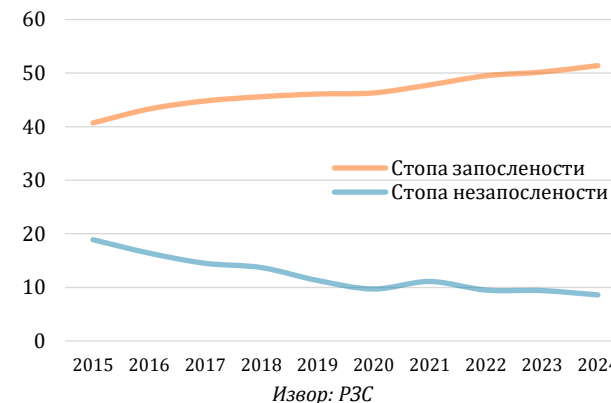

Извор: НБС (обрачун МПШВ)

Ниво коефицијента отворености привреде од 2021. године указује на вишу вредност спољнотрговинске размене у односу на вредност БДП, при чему овај однос у 2024. години бележи ниво од 1,11, што је 3 пп мање у односу на 2023. годину, указујући на чињеницу да је вредност спољнотрговинске размене роба и услуга у 2024. години за 11% премашила вредност оствареног БДП.

Позитивни трендови на тржишту радне снаге присутни су и 2024. године, чиме се наставља вишегодишња позитивна тенденција кретања стопа незапослености и запослености. Наиме, у 2024. години бележи се даље повећање стопе запослености за 1,2 пп у односу на претходну годину, уз достизање рекордног нивоа од 51,4%. Истовремено, стопа незапослености наставља да се смањује (за 0,8 пп мг.), достижући минималну вредност 2024. године од 8,6%.

График 6: Стопа запослености и незапослености (%); 2015-2024⁴

Извор: РЗС

Посматрано у апсолутним показатељима, током 2024. године евидентирано је 2,9 милиона лица⁵, при чему је 55% чине мушкарци, док су 45% запослених жене. Када је реч о броју незапослених, њихов број је у 2024. години смањен за 8% у односу на претходну годину, достижући ниво од 271,8 хиљада. Слично као код запослених, родна структура незапослених прилично је уједначена – 53% чине мушкарци, док је 47% незапослених жена на тржишту рада.

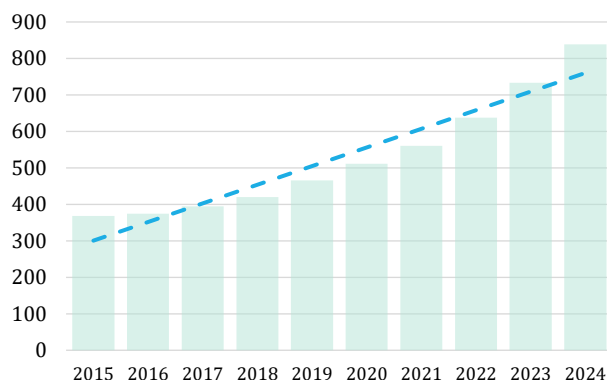
⁴ Од 2021. године Републички завод за статистику спроводи истраживање Анкета о радној снази према новој, редизајнираној методологији Евростата. Промене које су у АРС уведене од 2021. године углавном се односе на дефиниције и начин спецификације одређених категорија становништва на тржишту рада – запослених лица, незапослених лица и лица ван радне снаге – као и на опсег и обим варијабли посвећених њиховим додатним карактеристикама. Како би се обезбедила упоредивост података након преласка на нову методологију, извршена је ревизија временских серија АРС-а за период од 2010. до 2020. године.

⁵ У категорији „становништво старо 15 и више година“

Након прве половине претходне деценије, коју је обележио спорији раст просечних зарада, зараде у периоду 2020-2024. године расту двоструко брже (12,5% м.г.), достижући максимални ниво крајем периода.

Током 2024. године забележен је ниво просечне зараде на нивоу привреде од 838,2 EUR, што је 14% виши ниво зараде у односу на претходну годину и двоструко већи ниво од просечне зараде у првој половини периода.

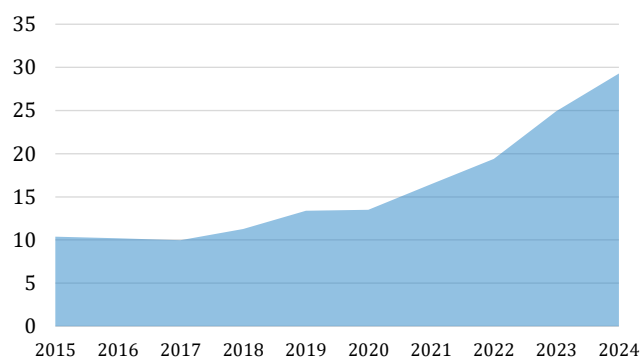
График 7: Просечне зараде⁶ (EUR) и тренд; 2015-2024

Извор: НБС

Вредност девизних резерви НБС континуирано се повећава током претходне деценије, уз убрзан раст у другој половини периода, достижући рекордни ниво у 2024. години од 29,3 млрд. EUR, што је повећање од 17,6% у односу на ниво из 2023. године и скоро троструко више у односу на почетак периода.

График 8: Девизне резерве НБС (млрд. EUR); 2015-2024

Извор: НБС

Овакав ниво девизних резерви обезбеђује покривеност новчане масе М1 од 167% и 7,4 месеца увоза робе и услуга, што је више него двоструко изнад стандарда потребне покривености увоза девизним резервама⁷. Расту вредности бруто девизних резерви у претходном периоду у највећој мери су допринеле интервенције НБС на међубанкарском тржишту, као и пораст цене злата и јачање долара према евра.

Након умерених флукуација нивоа инфлације у периоду 2015-2020. године, другу половину претходне декаде обележиле су значајне варијације годишње стопе инфлације, бележећи рекордни ниво 2022. године (15,1%).

Током 2024. године наставља се смањење годишње стопе инфлације, започето претходне године, за 3,3 пп, бележећи ниво од 4,3%.

График 9: Стопа инфлације (%); 2015-2024

Извор: НБС

⁶ Просек периода

⁷ Извор: Стање девизних резерви и кретања на међубанкарском девизном тржишту у децембру 2024. године; НБС, 2025.

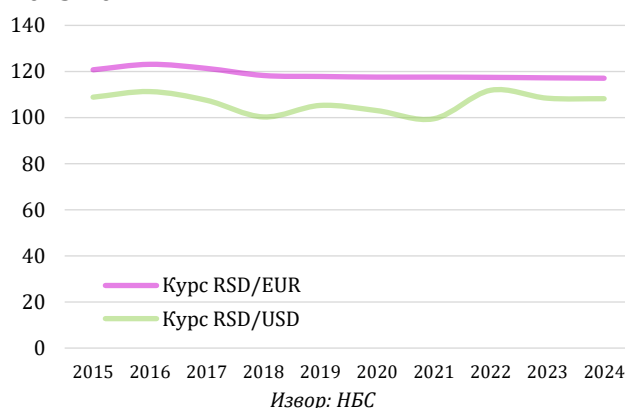
Нижи ниво инфлације у односу на претходни период у највећој мери резултат је мера монетарне политике НБС, ниже увозне инфлације, смањених инфлаторних очекивања и постепеног престанка ефеката екстерних шокова⁸.

Почетком претходне деценије годишња стопа инфлације кретала се на релативно ниском нивоу (испод 2%), испод доње границе пројектоване инфлације ($4\pm 1,5\%$), што је наставак тренда из претходног периода. Услед такве тенденције, циљана инфлација се од 2017. године пројектује на нижем нивоу ($3\pm 1,5\%$), што је обезбело да забележена инфлација у периоду 2017-2019. године буде у зони циљане инфлације, да би од 2021. године почела да бележи значајна одступања од горње границе циља. Стопа инфлације у 2024. години поново се налази у зони циљане инфлације (0,2 пп испод горње границе циља, односно 1,3 пп изнад циљане инфлације).

Однос динара према обе референтне валуте (EUR и USD) у 2024. години задржава стабилни ниво из претходне године, одражавајући минималну промену од свега 0,1 пп у односу на евро, односно 0,2 пп у односу на долар.

Међутим, курс евра према долару на светском девизном тржишту бележио је значајне осцилације током 2024. године⁹, што је одражавало промене у глобалној економској ситуацији, монетарној политици и тржишним очекивањима.

График 10: Међувалутни курс динара (RSD); 2015-2024

Извор: НБС

Табела 2: Учешће сектора пољопривреде у основним макроекономским показатељима (%); 2020-2024

	2020	2021	2022	2023	2024
БДВ у текућим ценама (мил. RSD)					
Пољопривреда, шумарство, лов и риболов (А)	291.305	339.051	398.174	333.893	303.410
Учешће у укупној БДВ (%)					
Пољопривреда, шумарство, лов и риболов (А)	6,0	6,2	6,3	4,4	3,7
Број запослених (000 лица)					
Пољопривреда, шумарство, лов и риболов (А)	421,4	390,5	390,7	373,2	371,9
Производња прехранбених производа (C10)	91,4	89,5	98,3	95,9	95,8
Производња пића (C 11)	11,7	10,0	10,3	10,0	11,9
Производња дуванских производа (C 12)	2,6	4,3	4,3	2,7	2,1
Учешће у укупној запослености (%)					
Пољопривреда, шумарство, лов и риболов (А)	14,6	14,2	13,9	13,1	12,8
Производња прехранбених производа (C10)	3,2	3,2	3,5	3,4	3,3
Производња пића (C 11)	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Производња дуванских производа (C 12)	0,1	0,2	0,2	0,1	0,1
Однос просечне нето зараде у пољопривреди у односу на просечне нето зараде (%)					
Пољопривреда, шумарство, лов и риболов (А)	87,0	84,9	82,3	81,0	79,6
Производња прехранбених производа (C10)	76,8	76,6	75,9	76,4	77,8
Производња пића (C 11)	118,8	114,8	109,3	106,0	103,6
Производња дуванских производа (C 12)	211,8	181,7	168,4	163,1	180,8
Учешће пољопривредно-прехранбених производа у укупној спољнотрговинској размени (%)					
у извозу	21,3	19,0	17,3	16,2	17,4
у увозу	8,9	8,4	8,0	9,1	9,7

Извор: РЗС

Имајући у виду чињеницу да је пољопривреда једини сектор домаће привреде, који је током 2024. године забележио пад БДВ, као и стабилизацију светског тржишта и смањење глобалне инфлације, донекле је очекиван пад већине макроекономских показатеља пољопривреде.

⁸ Извор: Извештај о инфлацији; НБС, фебруар 2025.

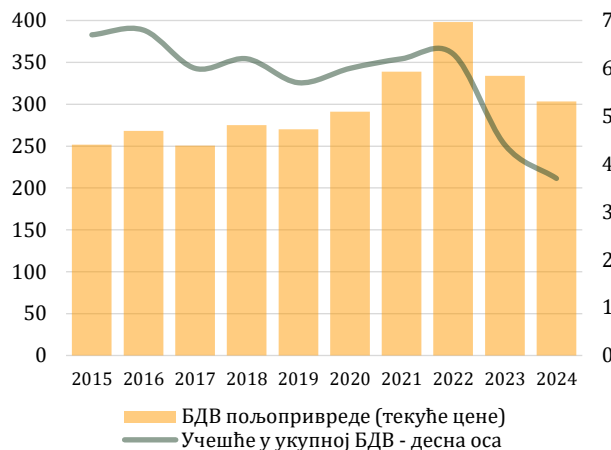
⁹ На дан 31.12.2024. године, курс EUR/USD је износио 1 EUR = 1,0350 USD, што је најнижи ниво у 2024. години (Извор: Valuta FX).

Додатно, позитивни резултати у другим секторима привреде, пре свега у грађевинарству и сектору услуга, доводе до нижег учешћа сектора пољопривреде у основним макроекономским индикаторима у 2024. години.

Након достизања рекордног нивоа БДВ пољопривреде 2022. године и његовог смањења наредне године (-16%), нешто мањи пад БДВ у пољопривреди бележи се и 2024. године (-9% мг.). Разлог оваквог кретања лежи у смањењу, пре свега, биљне производње, уз истовремени утицај смиривања глобалних тржишних трендова.

Узимајући у обзир, уз претходно, пораст БДП, очекивано је смањење учешћа БДВ пољопривреде у укупној БДВ – у 2024. години ово учешће достиже ниво од 3,7%, што је минимални ниво у претходних десет година.

График 11: БДВ пољопривреде (млрд. RSD) и учешће у укупној БДВ (%) (десна оса); 2015-2024

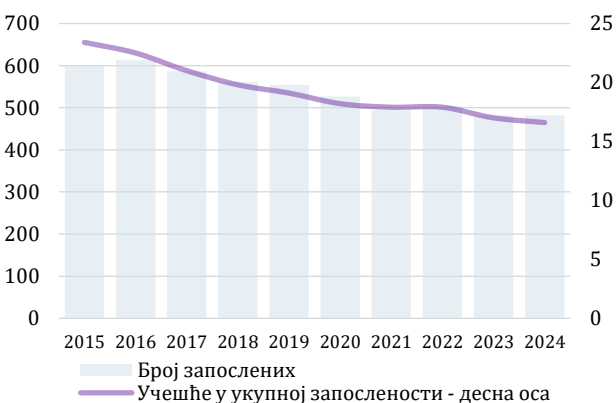
Извор: НБС

За разлику од кварталног раста на макро нивоу, сектор пољопривреде, шумарства и рибарства бележи значајан пад стопе реалног раста БДВ у сва четири квартала 2024. године, представљајући једини сектор домаће привреде са негативним растом у 2024. години. Највећи реални пад БДВ пољопривреде забележен је средином године (у 3. кварталу -8,8%, у 2. кварталу -8,1%), док је почетком и крајем године пад био на нивоу од -7,7% до -7,6%.

Број запослених у сектору пољопривреде и прехранбене индустрије током претходне деценије показује тенденцију смањења, без обзира што укупан број запослених у привреди показује дугорочни тренд благог раста.

Током 2024. године, број запослених у овом сектору остаје на нивоу забележеном претходне године, од око 482 хиљаде запослених, при чему је број запослених у примарној пољопривреди незнатно смањен.

График 12: Број запослених¹⁰ (000 лица) и учешће у укупној запослености (%) (десна оса); 2015-2024

Извор: РЗС

Имајући у виду стагнацију броја запослених у пољопривреди и прехранбеној индустрији, уз истовремено повећање укупног броја запослених, очекивано је даље смањење учешћа запослених у овом сектору у укупном броју запослених. Ово учешће током 2024. године бележи ниво од 16,6%, што је 0,4 пп мање у односу на претходну годину и 2,7 пп мање у односу на десетогодишњи просек.

¹⁰ Број запослених се односи на запослене у пољопривреди и прехранбеној индустрији, односно на секторе делатности КД2010: А – Пољопривреда, шумарство и рибарство, С 10 – Производња прехранбених производа, С 11 – Производња пића и С 12 – Производња дуванских производа.

С обзиром на чињеницу да у претходном петогодишњем периоду зарада на нивоу привреде расте брже од пораста зарада у сектору пољопривреде, евидентно је благо повећање одступања просечне нето зараде у овом сектору у односу на ниво привреде, што је тенденција која се наставља и 2024. године, уз зараду за петину нижу од просечне нето зараде.

Док се у прехранбеној индустрији и производњи пића смањује одступање зарада од просека привреде у 2024. години, сектор производње дуванских производа бележи раст нето зарада од чак 26,4%, чиме се прекида тренд приближавања зарада у овом сектору просечној нето заради у привреди.

Након трогодишњег периода (2021-2023) смањења учешћа пољопривредно-прехранбених производа у укупној вредности извоза Србије, током 2024. године бележи се повећање овог учешћа на 17,4%, што је промена од 1,2 пп у односу на претхону годину.

Учешће вредности пољопривредно-прехранбених производа у укупној вредности увоза такође се повећава током 2024. године у односу на претходну годину и то за 0,6 пп, чиме је достигнуто рекордно учешће током претходне деценије (9,7%).

График 13: Одступање просечних месечних нето зарада у пољопривреди од просечних нето зарада у РС (просек = 0) (%); 2020-2024

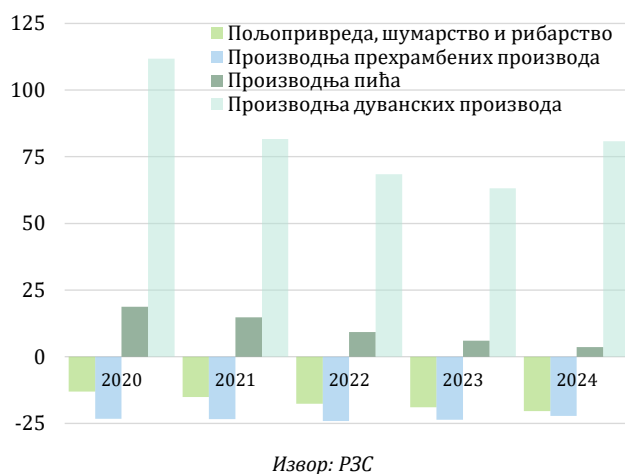
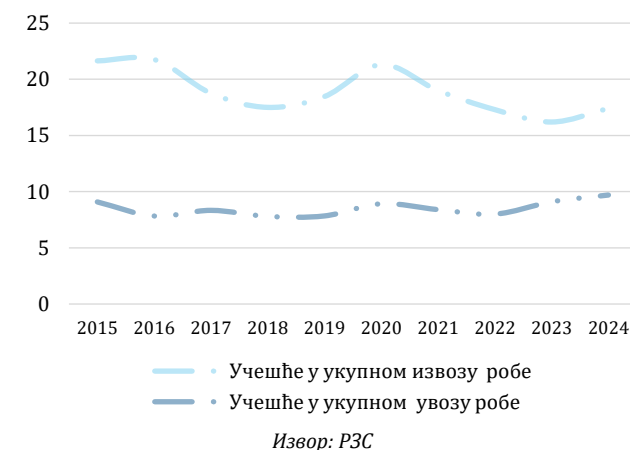

График 14: Учешће увоза и извоза пољопривредно-прехранбених производа у укупном увозу и извозу (%); 2015-2024

1.2. Структура пољопривредне производње

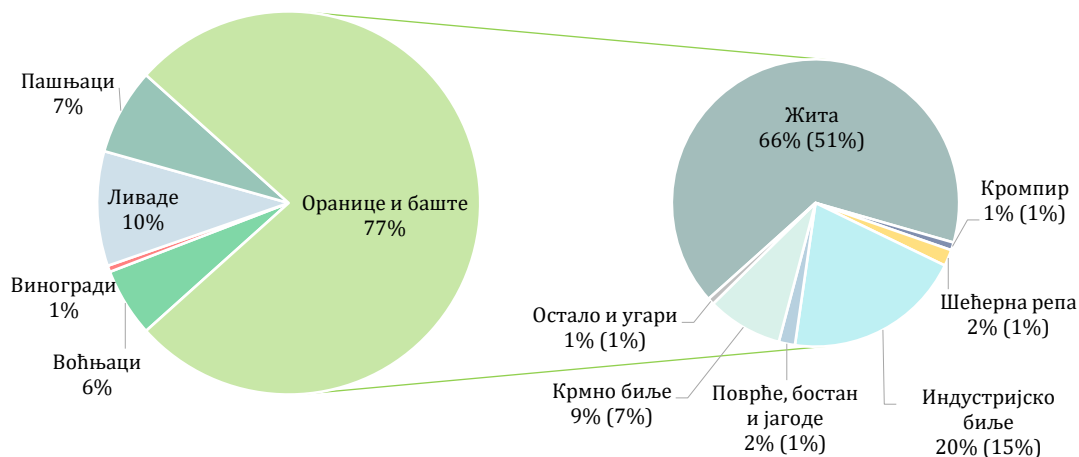
1.2.1. Коришћено пољопривредно земљиште

Дугорочно посматрано, површина коришћеног пољопривредног земљишта (КПЗ) у Републици Србији континуирано се смањује, по просечној годишњој стопи од 0,46% годишње, што у периоду 2015-2024. године представља апсолутно смањење од 144 хиљ. ха, базирано у највећој мери (109 хиљ. ха) на смањењу површине под сталним травњацима.

Коришћено пољопривредно земљиште је у 2024. години заузимало 3.336.785 ха, односно 1,75% мању површину него годину раније. Нешто више од три четвртине (77%) КПЗ чине оранице и баште, чија се површина у односу на претходну годину смањила за 2,4%. Житарице покривају око две трећине ораница, чије учешће остаје непоменљиво у односу на претходни период, док се на око 20% ораница производи индустријско биље. Кукуруз остаје најзаступљенија култура, покривајући 39% ораница, док се пшеница гаји на 22%. У односу на 2023. годину, дошло је смањења површина под пшеницом за око 20%, уз истовремено повећање површина под кукурузом (7%), што је довело до смањења учешћа пшенице у пожњевеним површинама за 4,5 пп у односу на претходну годину, док је учешће кукуруза

повећано за 3,6 пп. Уљарице се у 2024. години производе на нешто већој површини (2,8%), што је незнатно повећало њихово учешће у пожњевеним површинама (0,8 пп).

График 15: Структура КПЗ, према категоријама коришћења (лево) и структура ораница и башта, према културама¹¹ (десно) (%); 2024.

Извор: РЗС

Учешће трајних травњака и вишегодишњих засада у КПЗ није се променило у односу на претходну годину. Површине под пашњацима, након значајног смањења површина током 2023. године, у наредној години бележе незнатно повећање (1,2%), док површине под ливадама остају на напромењеном нивоу. Такође, док виногради остају на истом нивоу као претходне године, површине под воћњацима су у 2024. години мање за 3,4% у односу на 2023. годину.

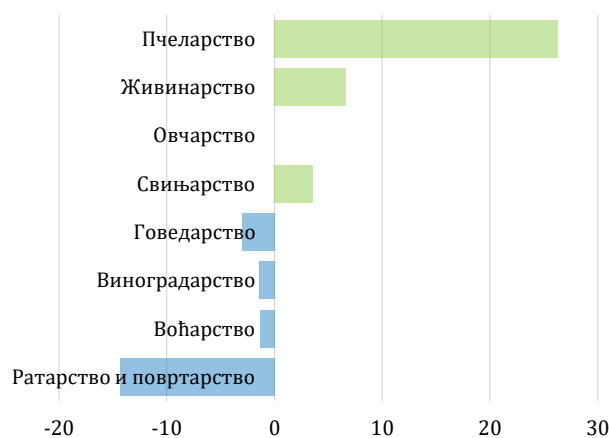
1.2.2. Општи показатељи пољопривредне производње

Имајући у виду добре производне резултате претходне године, односно високу базну вредност, негативне промене у физичком обиму производње у 2024. години у односу на претходну донекле су очекиване. Бруто пољопривредна производња у 2024. години бележи 7,6% нижи ниво у односу на претходну годину, док смањење нето пољопривредне производње износи 8,4%.

Разлог међугодишњег пада пољопривредне производње лежи у смањењу биљне производње, која је током 2024. године забележила 12,1% нижи ниво у односу на претходну годину, базираном у највећој мери на смањењу производње у сектору ратарства (-14,3%), и то, пре свега, кукуруза (-23%) и индустријског биља (-23,6%).

Након четири узастопне године пада производње у сектору сточарства, у 2024. години се бележи незнатан пораст производње у односу на претходну годину (1,4%), захваљујући, пре свега, повећању производње меда, као и

График 16: Промене у физичком обиму производње (%); (0=2023.); 2024.

Извор: РЗС

¹¹ Подаци у заградама односе се на учешће одређене категорије у укупном КПЗ.

производњи у секторима живинарства и донекле свињарства.

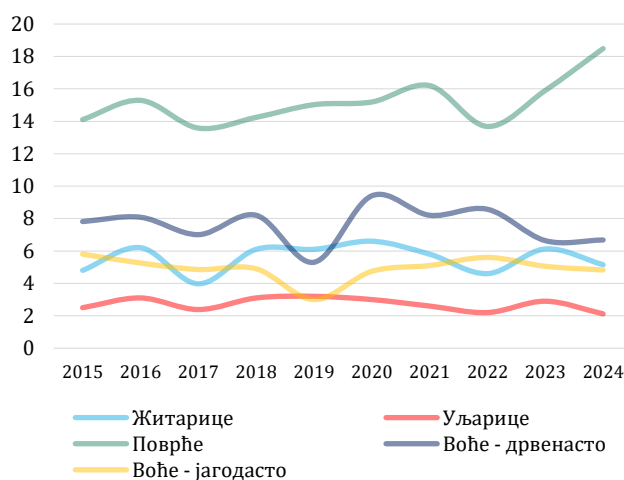
Биљна производња

Површина под житарицама је у 2024. години смањена у односу на претходну годину за око 5%, достижући минимални ниво (1,68 мил. ha) у претходној деценији. Мање површине под житарицама у највећој мери последица су смањења површине под пшеницом (-20%), која је у одређеној мери замењена кукурузом – као резултат, дошло је до повећања површина под кукурузом од 7% у односу на 2023. годину. Док су површине под уљарицама и крмним биљем у 2024. години повећане за 2,8%, односно 4%, површина под шећерном репом је увећана за 12,4% у односу на претходну годину, бележећи наставак раста површина, започет 2023. године, а након вишегодишњег константног пада површина под овом културом.

Суша током лета 2024. године значајно је умањила приносе у ратарству, што је нарочито изражено у сектору уљарица, чији је принос на нивоу сектора умањен за скоро 27%, док је код житарица и шећерне репе забележен 16% нижи принос него претходне године.

На овако значајан пад приноса код појединих група култура највећи утицај имао је пад приноса соје (-44,3%) и кукуруза (-28%), при чему су ове културе оствариле принос од 1,6 t/ha, односно 5,2 t/ha, док је принос шећерне репе био на нивоу од 41,1 t/ha.

График 17: Приноси у биљној производњи (t/ha); 2015-2024

Извор: РЗС

У сектору воћарства суша је у мањој мери утицала на дрвенасте воћне врсте, чији је принос у 2024. години остао на непромењеном нивоу у односу на претходну годину. Ипак, принос јагодастог воћа на нивоу групе култура мањи је 4,5% у односу на 2023. годину. Посматрано према воћних врстама, најизраженији раст приноса присутан је код јагоде (25,2%) и трешње (24,8%), чији је принос био на нивоу од 4,1 t/ha, односно 4,4 t/ha, док је најзначајније смањење приноса забележено код ораха (-26,7%) и брескве (-21,5%).

За разлику од житарица и уљарица, које су забележиле значајан пад приноса у 2024. години у односу на претходну годину и приближно исти ниво приноса у сектору воћарства, принос у повртарству повећан је за 16,2% у односу на приносе 2023. године. Расту приноса поврћа у највећој мери допринела је паприка, чији је принос у 2024. години скоро 67% већи него претходне године (20,1 t/ha), као и парадајза, са приносом 60,5% већим него 2023. (23,5 t/ha).

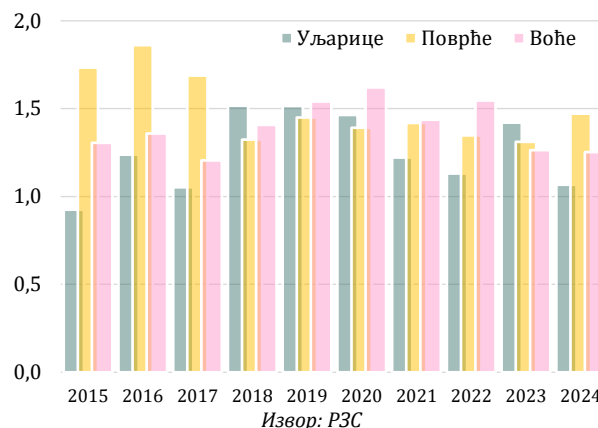
Услед значајног смањења приноса у сектору производње житарица (-15,8%), уз 5% мање засејаних површина, производња житарица у 2024. години бележи ниво од 8,7 мил. t, што је скоро 20% нижи ниво у односу на претходну годину. Имајући у виду високу базну вредност претходне године (10,8 мил. t), производња у 2024. години ипак бележи ниво 14,6% нижи од просека претходног петогодишњег периода (2019-2023). Највећи утицај на овако значајан пад производње житарица имао је кукуруз, код кога су остварени производни резултати на нивоу 23% нижем у односу на претходну годину (5,1 мил. t), односно 20,6% мања производња од просечне петогодишње производње. Поред тога, и пшеница, као друга најважнија ратарска култура, бележи смањење производње у 2024. години за 15,9% у односу на претходну годину, достигавши ниво производње од 2,9 мил. t.

Као последица суше 2024. године, остварена је производња уљарица на нивоу за четвртину нижем од прошлогодишњег (1,1 мил. т), чему је у највећој допринео пад производње соје (-42,2%).

Производња на нивоу сектора воћа током 2024. године остала је на скоро истом нивоу као претходне године (-1%), при чему је производња јагодастог воћа смањена 7% у односу на 2023. годину, а услед пада производње малине (-4,7%) и осталог бобичастог воћа (-26%), без обзира на значајан раст производње јагоде (21,9%).

Производња поврћа забележила је раст од 12,2% мг., базираном у највећој мери на повећању производње свеже паприке (59,9%), парадајза (54,8%) и шаргарепе (21,5%).

График 18: Производња уљарица, воћа и поврћа (мил. т); 2015-2024

Сточарска производња

За разлику од претходне године, када је остварен међугодишњи пад броја грла у свим категоријама (осим броја кошница), током 2024. године бележи се нешто боље стање сточног фонда, имајући у виду да се бројно стање код свих категорија животиња повећава у односу на претходну годину, осим броја говеда и коза, чији број наставља да се смањује, пратећи дугогодишњи тренд.

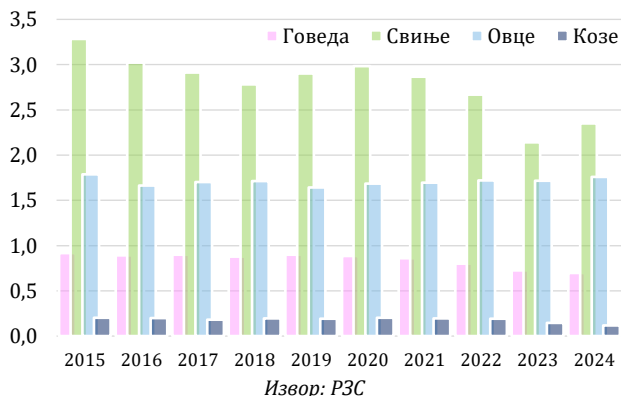
Број грла говеда у 2024. години смањен је за 3,6% у односу на претходну годину, чиме је број говеда достигао ниво од 699 хиљ. грла, што је 26 хиљ. грла мање у односу на бројно стање у 2023. години и минимално забележен ниво у последњој деценији. Број музних крава такође прати опадајући тренд, бележећи 8% нижи ниво у односу на претходну годину (320 хиљ. грла).

Када је реч о бројном стању свиња, њихов број се током 2024. године по први пут у последњој деценији повећава у међугодишњем односу, бележећи 9,7% виши ниво него претходне године (што је и даље 13,4% испод петогодишњег просека) – 2,35 мил. грла. Број приплодних крмача повећан је 6,4% у односу на прошлогодишње стање, достижући ниво од 266 хиљ. грла, што је повољан показатељ могуће обнове сточног фонда у свињарству.

У сектору овчарства број грла варира у претходној декади између 1,66 и 1,79 мил. грла, бележећи међугодишњи раст током 2024. године од 2,5% и достизање нивоа од 1,76 мил. грла. Број приплодних оваца се повећава пропорционално укупном броју оваца (2,4% мг.), достижући ниво од 1,24 мил. грла.

За разлику од оваца, број коза наставља тенденцију пада, присутну од 2021. године, уз изразито смањење током 2024. године од чак 19% у односу на претходну годину, што је еквивалент смањењу за 28 хиљ. грла, од чега је 12 хиљ. грла смањење броја коза до годину дана старости (-36,4%).

График 19: Број грла говеда, свиња, оваца и коза (мил. грла); 2015-2024

Након две године пада броја живине, током 2024. године бележи се повећање броја јединки за 3,5% и достизање нивоа од 14,8 мил. јединки, при чему је број кока носиља повећан за 1,5%.

Број кошница од 2023. године прелази 1,1 милион, да би се током 2024. године наставило повећање броја, и то за 6,3% мг., чиме је прекинут период стагнације броја кошница, присутан у периоду 2020-2022. године.

Смањење бројног стања говеда у 2024. години за 3,6% мг. за резултат је имало смањење производња говеда изражено у прирасту по живој мери од 6,7%, односно за око 9 хиљ. т.

За разлику од производње оваца, која је задржала непромењени ниво у односу на 2023. годину, производња свиња је повећана за 3,6% (на 406 хиљ. т), док је производња живине повећана за 8,8%.

Бруто производња говеђег меса током претходне декаде креће се између 71 и 79 хиљ. т, а у складу са смањењем броја грла говеда, у 2024. години бележи 3,8% нижи ниво у односу на претходну годину (76 хиљ. т).

Имајући у виду повећање укупног броја свиња, али које се базира на повећању броја грла масе до 50kg, очекивано је испод пропорционално повећање бруто производње свињског меса, које је у 2024. години забележило раст од свега 0,7% мг.

Супротна ситуација постоји у случају овчијег меса, где је, и поред повећања броја оваца (2,5%), током 2024. године произведено 3,1% мање овчијег меса.

Захваљујући повећању броја живине од скоро 9%, током 2024. године остварено је повећање производње живинског меса од 10,2% у односу на претходну годину.

График 20: Производња говеда, свиња, оваца и живине (прираст/жива мера; 000 т); 2015-2024

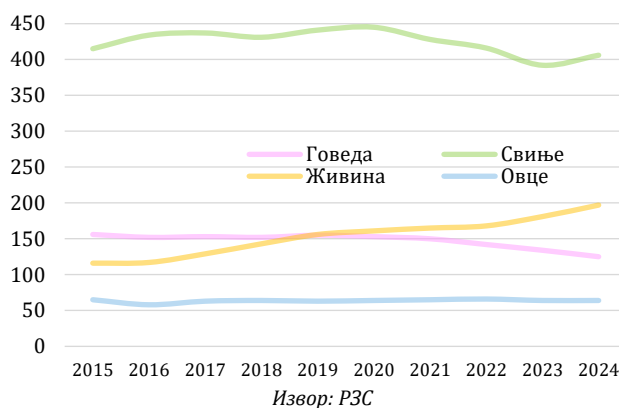
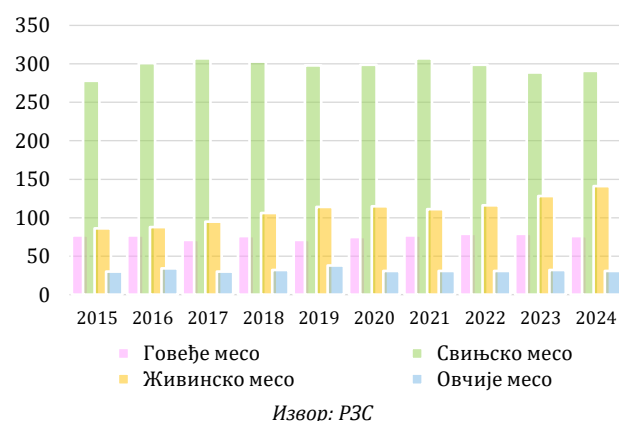

График 21: Производња меса¹² (маса полутки; 000 т); 2015-2024

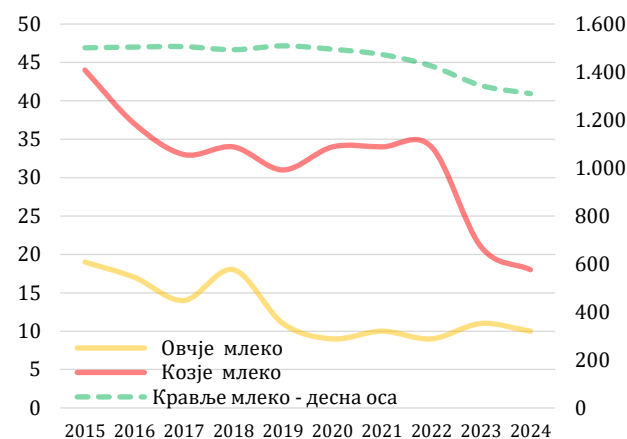

¹² Бруто домаћа производња (укључена извезена, искључена увезена жива стока), без сирових масноћа.

Услед наставка тренда смањења броја музних грла, производња крављег млека наставља да опада, бележећи у 2024. години ниво 2,5% нижи од производње претходне године, односно 9,6% нижи од петогодишњег просека.

Слична, али израженија ситуација присутна је код производње козијег млека, с обзиром на то да је међугодишње смањење броја коза за петину за резултат имало пад производње козијег млека за 14,3%, односно чак 41,6% нижи ниво од петогодишњег просека.

График 22: Производња млека (мил. l); 2015-2024

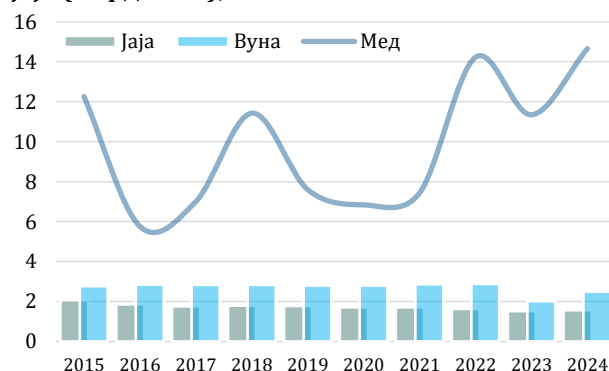
Извор: РЗС

Насупрот томе, производња овчијег млека у 2024. години остаје на стабилном нивоу, милион литара нижем него претходне године, односно на нивоу петогодишњег просека.

Услед благог повећања броја кока носиља током 2024. године, долази до повећања производње јаја за 3,4% (на 1,57 млрд. ком.), што је и даље око 6% испод петогодишњег просека.

Захваљујући наставку тренда раста броја кошница и добрим производним условима, производња меда током 2024. године бележи натпоросечне резултате, достигавши ниво од 14,7 хиљ. т, односно 29,2% више него претходне године и чак 54,5% више од петогодишњег просека.

График 23: Производња меда, вуне (000 t) и јаја (млрд. ком.); 2015-2024

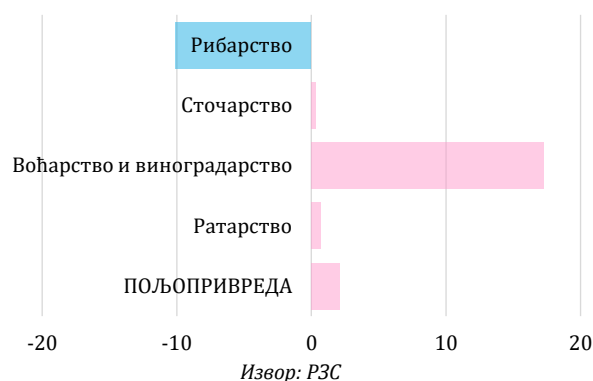
Извор: РЗС

1.2.3. Цене пољопривредних производа

Након две године изузетно великог раста цена у сектору пољопривреде и пада цена током 2023. године, као резултат ценовних кретања на светском тржишту, током 2024. године долази до благог раста цена на нивоу сектора од 2,1%, генерисаног у највећој мери повећањем цена производа воћарства и виноградарства (17,3%).

Док су у сектору ратарства и сточарства задржане приближно исте цене као претходне године (+0,7%, односно +0,3%), у сектору рибарства бележи се пад цена од 10% мг.

График 24: Промене цена у сектору пољопривреде (%) (0=2023.); 2024.

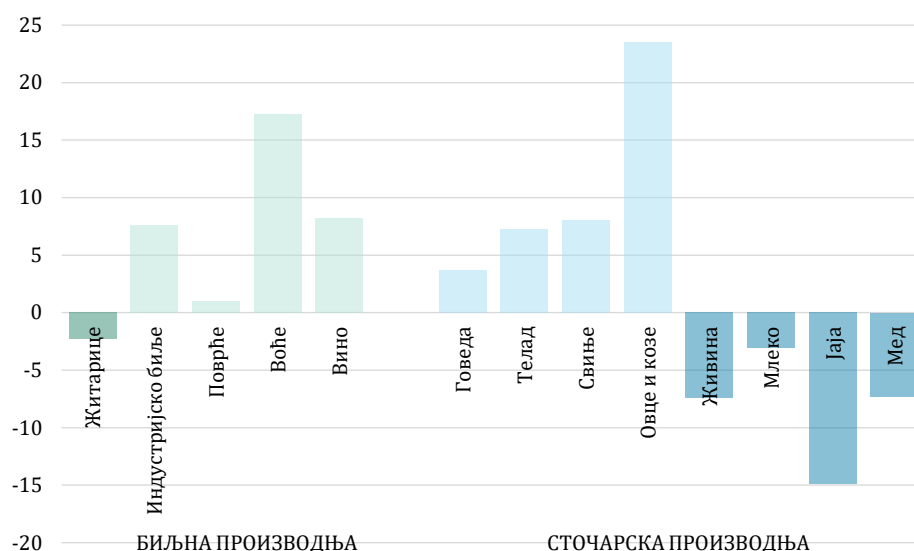
Извор: РЗС

У сектору биљне производње, пад цена у 2024. години у односу на претходну забележен је једино у групи житарица (-2,3%), као резултат смањења цене пшенице од 8,3% и непромењене цене кукуруза. Цене на нивоу групе индустријског биља током 2024. године

повећане су 7,6% у односу на претходну годину, подстакнуте углавном растом цене сунцокрета од 13,7% и соје од 6,8%, без обзира на пад цене шећерне репе (-10,9%).

Цене у сектору сточарства остале су на приближно истом нивоу као претходне године (+0,3%), с обзиром на то да је смањење цена производа сточарства (млеко 3,1%, јаја 14,9%, мед 7,3%) компензовано повећањем цена живе стоке (теляд 7,3%, свиње 8%, овце и козе 23,5%).

График 25: Промене цена појединих производа (%) (0=2023.); 2024.

Извор: РЗС

Систем тржишних информација пољопривреде Србије (СТИПС)

СТИПС представља *on-line* базу података¹³, која пружа информације о ценама одређених пољопривредно-прехрамбених производа и инпута на недељном/месечном нивоу. Ова база садржи искључиво информације о ценама, али не и о продатим количинама, тако да не приказује пондерисане количине.

СТИПС укључује малопродајне цене на зеленим пијацама и veleprodajne цене на кванташким пијацама за дефинисане производе. На основу прикупљених података израђују се извештаји, који указују на стање понуде и тражње, квалитет и ценовни тренд у току претходних седам дана за одабране пољопривредно-прехрамбене производе. Седмично се објављује и билтен, у коме се налази цене, стање и понуда на пијацама.

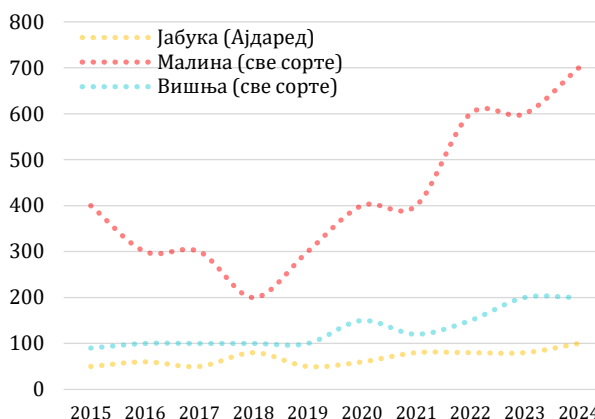
Од 2022. године, све светске економије у одређеној мери биле су погођене руско-украјинском кризом, тако да је и сектор пољопривреде Србије такође осетио утицај овог сукоба током 2023. и 2024. године, уз додатни негативан утицај климатских промена на производњу.

¹³ СТИПС је доступан на адреси www.stips.minpoli.gov.rs

Током претходне деценије, највећа флукуација цена забележена је код цене малине. Цена малине у 2022. години повећана је 50% у односу на 2021. годину, док је током 2024. године, а у односу на претходну годину, цена порасла за 16%.

Посматрано на нивоу просека, у претходном десетогодишњем периоду цена малине је износила 420 RSD/kg, уз просечно одступање од 153,62 RSD/kg. У истом периоду просечна цена вишње била је на нивоу од 131 RSD/kg, док је просечна цена јабуке забележила ниво од 69 RSD/kg.

График 26: Доминантне цене јабука, малина и вишања на зеленим пијацама (RSD/kg); 2015-2024

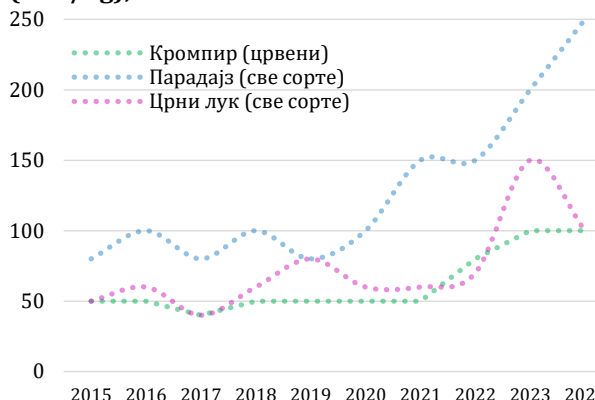
Извор: МПШВ, СТИПС

Малина је у овом периоду имала највећу дисперзију цена – 36%, за којом следе вишња са 30% и јабука – 24%.

Највећим делом (2015-2021) претходног десетогодишњег периода цена кромпира била је на стабилном нивоу (око 50 RSD/kg), да би се 2022. године повећала за 60%. Наредне, 2023. године, забележен је међугодишњи раст цена од чак 100%, достигавши цену од 100 RSD/kg, колико је задржано и 2024. године.

Током посматраног десетогодишњег периода просечна цена кромпира је достигла ниво од 62 RSD/kg, уз просечно одступање од 21,35 RSD/kg.

График 27: Доминантне цене кромпира, парадајза и црног лука на зеленим пијацама (RSD/kg); 2015-2024

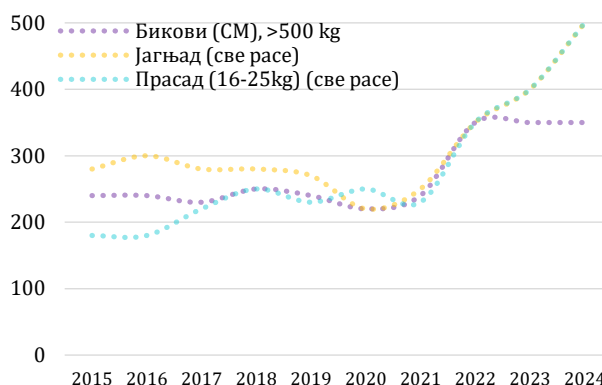
Извор: МПШВ, СТИПС

У истом периоду, просечна цена парадајза износила је 129 RSD/kg, уз просечно одступање од 55,04 RSD/kg, док је просечна цена црног лука била на нивоу од 73 RSD/kg, уз просечно одступање од 30,02 RSD/kg. Без обзира на нагли раст цена у последње две године, у поређењу са парадајзом и црним луком, кромпир има најмању дисперзију цена, од 34%. Дисперзија цена код парадајза је 43%, док је код црног лука 41%.

Цена прасади у периоду након 2022. године бележи највећу промену, с обзиром на то да је током 2022. године цена прасади повећана за 52% у односу на претходну годину, док је међугодишњи раст у 2024. години достигао ниво од 25%.

Посматрано на нивоу просека, цена прасади је у периоду 2015-2024. године достигла ниво од 279 RSD/kg, уз просечно одступање од 99 RSD/kg и највећу дисперзију цена од 35%.

График 28: Доминантне цене бикова, јагњад и прасади (RSD/kg); 2015-2024

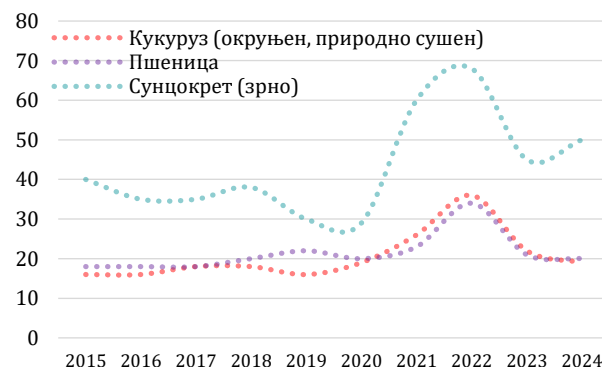
Извор: МПШВ, СТИПС

Просечна цена јагњад у посматраном периоду била је 313 RSD/kg, уз просечно одступање од 78,62 RSD/kg и дисперзију цена од 25%. Категорија бикова је у претходном десетогодишњем периоду забележила просечну цену од 271 RSD/kg, при чему је просечно одступање износило 52 RSD/kg, уз коефицијент варијације од 19%.

Ако се посматра коефицијент варијације цена у претходној деценији, највећи ниво овог показатеља забележен је код кукуруза – 29%, за којим следе сунцокрет (28%) и пшеница (21%).

Просечна десетогодишња цена кукуруза била је 20,6 RSD/kg, сунцокрета 43 RSD/kg, док је цена пшенице у просеку износила 21,4 RSD/kg. Као и код осталих производа, највећи међугодишњи раст цена производа ратарства забележен је 2022. године.

График 29: Доминантне цене сунцокрета, пшенице и кукуруза (RSD/kg); 2015-2024

Извор: МПШВ, СТИПС

2. СПОЉНОТРГОВИНСКА РАЗМЕНА ПОЉОПРИВРЕДНО-ПРЕХРАМБЕНИХ ПРОИЗВОДА

2.1. Укупна размена

Пољопривреда представља грану српске привреде која, када је у питању трговина пољопривредно-прехрамбеним производима, годинама уназад остварује позитиван спољнотрговински биланс у трговини Републике Србије са светом, уз значајно учешће у укупној спољној трговини Републике Србије од 12,7% (просек периода 2019-2023. године).

Након неколико година константног пада учешћа пољопривредно-прехрамбених производа у укупној размени Републике Србије са светом, током 2024. године долази до повећања овог учешћа на 13%, при чему је дошло и до повећања учешћа у укупном извозу са 16,2% (2023. године) на 17,4%, али и до повећања учешћа у укупном увозу – са 9,1% у 2023. на 9,7% у 2024. години.

Током 2024. године остварена је укупна трговина пољопривредно-прехрамбеним производима у вредности близу 9 млрд. EUR, што је до сада највећа забележена вредност

трговине, која је 11,4% већа од остварене трговине током 2023. године, а за трећину (33,6%) већа од просека претходног петогодишњег периода.

У 2024. години остварена је рекордна вредност извоза пољопривредно-прехрамбених производа од 5,1 млрд. EUR, што је 9,8% више од остварене вредности извоза претходне године, односно 24,6% више од петогодишњег просека. Истовремено, дошло је и до пораста вредности увоза, који је током 2024. године такође достигао рекордну вредност од 3,8 млрд. EUR и за 13,7% је већи од увоза претходне године, а за чак 48% већи од просека претходног петогодишњег периода, тако да је суфицит у размени на српској страни остао на истом нивоу као претходне године, односно око 1,3 млрд. EUR (15,2% мањи од суфицита претходног петогодишњег периода).

У погледу јединичних вредности извоза пољопривредно-прехрамбених производа, током 2024. године долази до пада ове вредности са 0,92 EUR/kg (2023. година) на 0,74 EUR/kg, што је, пре свега, резултат повећања извоза сировина попут кукуруза, чија је јединична вредност износила свега 0,05 EUR/kg, али и пада извоза смрзнутих малина и хране за псе и мачке који остварују далеко веће јединичне вредности (смрзнуте малине 3,1 EUR/kg, храна за псе и мачке 2,99 EUR/kg).

За разлику од извоза, јединична вредност увоза је током 2024. године остала на приближно истом нивоу као и претходне године и износила је 1,88 EUR/kg, чему у прилог иде и чињеница да у 2024. години није дошло до промена у структури увоза у односу на претходну годину.

2.2. Структура размене

Са вредношћу извоза од 3,1 млрд. EUR, у структури извоза и даље доминирају примарни пољопривредни производи, са учешћем у укупном извозу пољопривредно-прехрамбених производа од 60,2%, што је испод петогодишњег просека (68,5%), а незнатно испод учешћа претходне године (60,7%). Међутим, посматрано у апсолутној вредности, извоз примарних пољопривредних производа је у 2024. години био за 8,5% већи од извоза ове групе производа у 2023. години, а за 9,8% већи од просека претходног петогодишњег периода.

Примарни пољопривредни производи, који су доминирали у извозу током 2024. године, били су: меркантилни кукуруз, смрзнуте малине, меркантилна пшеница, храна за псе и мачке, свеже јабуке, рафинисано сунцокретоно уље, итд.

График 30: Спољнотрговинска размена пољопривреде Републике Србије (млрд. RSD); 2015-2024

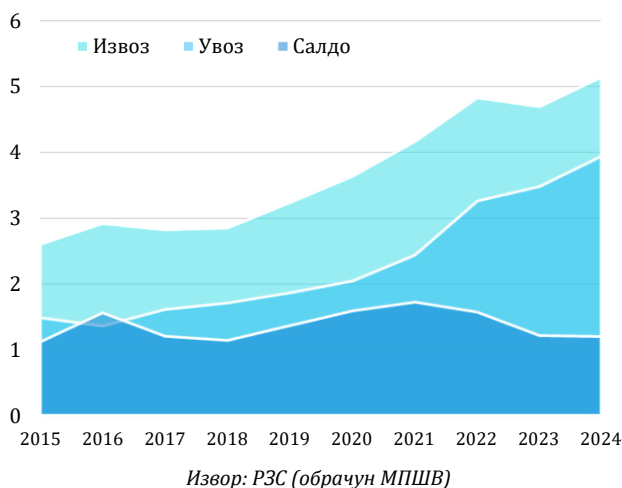
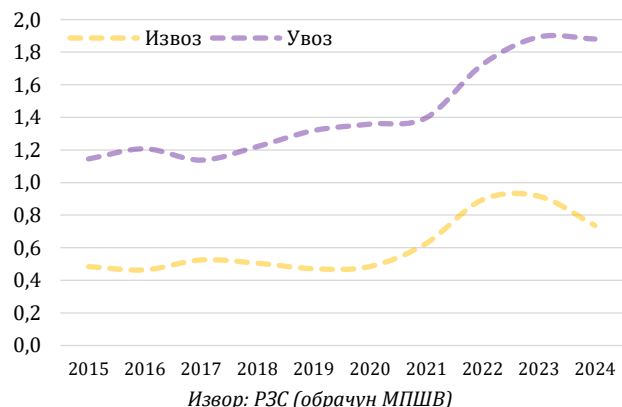

График 31: Јединичне вредности извоза и увоза пољопривредно-прехрамбених производа (EUR/kg); 2015-2024

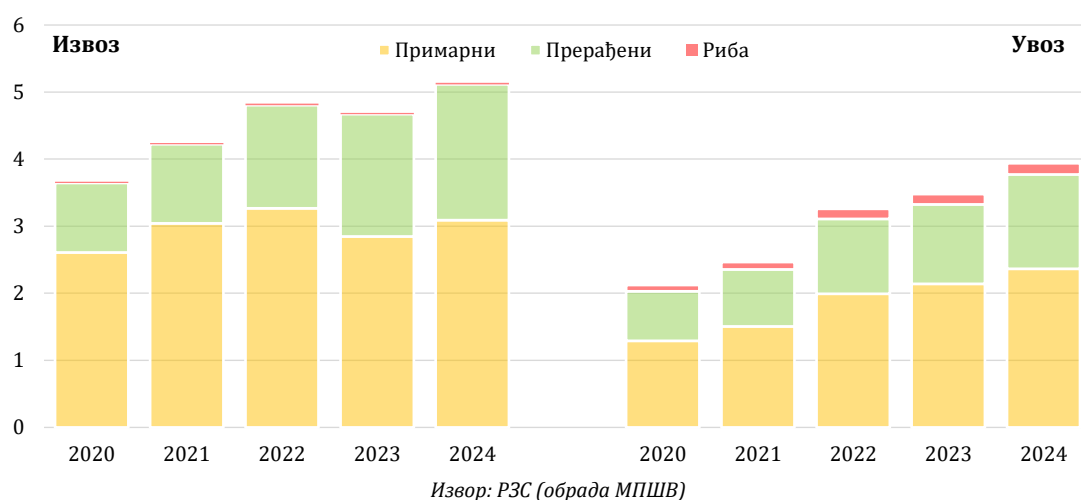
Што се прерађених пољопривредних производа тиче, учешће ове групе производа у структури извоза у 2024. години било је на нивоу од 39,4%, што је изнад петогодишњег просека претходног периода (31%), односно незнатно изнад учешћа у 2023. години (38,8%). Извоз ове групе производа је током 2024. године достигао рекордну вредност од 2 млрд. EUR, што је за 11,1% више од остварене вредности извоза прерађених пољопривредних производа у 2023. години, односно за 55,6% више од петогодишњег просека претходног периода. Иначе, за последњих десет година вредност извоза прерађених пољопривредних производа повећала се 3,7 пута.

У извозу прерађених пољопривредних производа током 2024. године доминирали су следећи производи: цигарете, дуван за пушење, ароматизована вода, безалкохолна пића, производи какао маслаца, разни прехранбени производи, сладолед, прехранбени производи са садржајем млечне масноће до 1,5% и садржајем сахарозе и скроба до 5%, итд.

Учешће риба и производа рибарства у структури извоза је мало и у 2024. години износило је свега 0,4% и годинама је на приближно истом нивоу. Посматрано у апсолутним вредностима, вредност извоза риба и производа рибарства је током 2024. године повећана са 20,1 мил. EUR на 22,1 мил. EUR.

Од риба и производа рибарства највише су се извозили: лосос свеж или расхлађен, као и филети лососа свежи или расхлађени, смрзнути, димљени или сушени, што је резултат примене Регионалне конвенције о Пан-Евро-Медитеранским преференцијалним правилима о пореклу робе, која је омогућила кумулацију порекла робе између земаља потписница (у овом случају Краљевином Норвешком). Поред лососа, ту су још и пужеви, рибље конзерве и живи шаран.

График 32: Извоз (лево) и увоз (десно) пољопривредно-прехранбених производа према групама производа (млрд. EUR); 2020-2024

Како у извозу, тако и у увозу доминирају примарни пољопривредни производи, чије је учешће у укупном увозу пољопривредно-прехранбених производа у 2024. години било 60%, што је незнатно испод петогодишњег просека претходног периода (61,1%), односно учешћа 2023. године (61,5%). Посматрано у апсолутним вредностима, вредност увоза примарних пољопривредних производа повећана је у односу на претходну годину за 10,5% (са 2,1 на 2,4 млрд. EUR), а у односу на просек претходног петогодишњег периода за чак 45,6%.

Међу примарним пољопривредним производима током 2024. године највише су се увозили следећи производи: смрзнуто свињско месо без костију, сирова кафа, соја у зрну, семенски кукуруз, сирови дуван, итд.

Учешће прерађених пољопривредних производа у укупном увозу пољопривредно-прехранбених производа у 2024. години било је на нивоу од 35,7%, што представља незнатно повећање (1,6 пп) у односу на 2023. годину, односно 1,4 пп у односу на просек

претходног петогодишњег периода. Иначе, вредност увоза прерађених пољопривредних производа у 2024. години је износила 1,4 млрд. EUR и била је 18,6% већа од вредности увоза претходне године, а чак 55% већа од просека претходног петогодишњег периода. Што се саме структуре увоза ових производа тиче, она је непромењена већ годинама, а производи који доминирају у увозу 2024. године су: разни производи за исхрану, екстракти и есенције од дувана, ароматизована вода, цигарете, итд.

Учешће риба и производа рибарства је у укупном увозу пољопривредно-прехранбених производа у 2024. години било на нивоу од 4,2%, што, у поређењу са претходном годином, представља незнатан пад (-0,2 пп), а у односу на претходни петогодишњи просек 0,4 пп. У увозу су током 2024. године доминирали: лосос свежи или расхлађени, филети лососа свежи или расхлађени и смрзнути, затим смрзнути аргентински ослић, конзерве рибе и туњевине, али и брашно, прах, пелете од рибе или водених бескичмењака, које се користи као компонента сточној храни.

2.3. Водећи производи у размени

Сектор воћа који, поред свежег воћа, диња и лубеница, укључује и смрзнуто, сушено и привремено конзервисано воће, већ годинама је водећи у извозу пољопривредно-прехранбених производа. Са вредношћу извоза од 746,5 мил. EUR (што је на приближно истом нивоу као и 2023. године), учешће производа из овог сектора у укупном извозу пољопривредно-прехранбених производа у 2024. години износило је 14,5%.

На другом месту је сектор житарица (учешће у извозу од 13,7%), код кога је приметан значајан међугодишњи раст вредности извоза – за 59,4%, што је и највећи раст извоза по појединим секторима у односу на претходну годину.

За сектором житарица, са учешћем у извозу од 11,8%, следи сектор дувана који обухвата и производе замене за дукан, затим сектор пића, алкохола и сирћа (9,5%), сектор разних производа за исхрану (8,1%), итд.

Учешће шест водећих сектора у укупној вредности извоза пољопривредно-прехранбених производа у 2024. години износило је 64,7%. Од 24 сектора, у 16 сектора забележен је раст вредности извоза. Најмањи раст вредности извоза забележен је код кафе, чаја и зачина (0,5%), док је највећи раст вредности извоза забележен у сектору где су сврстани биљни производи за плетарство и остали производи биљног порекла (84%), али због ниске вредности извоза, ово повећање није било од нарочитог утицаја на повећање вредности извоза у мери колико је било повећање извоза житарица (59,5%) и производа из сектора какаа и производа од какаа (у који се сврставају и чоколаде) – 38,3%. До пада извоза дошло је у чак осам сектора, а највећи пад извоза забележен је у сектору гума, смола и осталих биљних сокова и екстракта – за 21,7% (овај сектор није од нарочитог значаја за трговину пољопривредним производима, с обзиром на јако мало учешће у вредности извоза од свега 0,07%). Међутим, до пада извоза је дошло и у секторима који остварују значајно учешће у трговини, као што су живо дрвеће и цвеће (који укључује и саднице и садни материјал), са падом вредности извоза од 17,6%, као и сектор месних прерађевина, са падом извоза од 15,7% и живих животиња од 15,2%.

Табела 3: Највеће вредности извоза (по тарифним главама) (000 EUR; %); 2024/2023

Глава	Назив	2023		2024		Индекс 2024/23
		Вредност (000 ЕУР)	Учешће (%)	Вредност (000 ЕУР)	Учешће (%)	
8	Воће и језграсто воће, агруми, диње и лубенице	731.500	15,6	746.507	14,5	102,1
10	Житарице	440.800	9,4	702.471	13,7	159,4
24	Дуван и производи замене дувана	549.600	11,7	608.036	11,8	110,6
22	Пића, алкохоли и сирће	469.500	10,0	490.175	9,5	104,4
21	Разни производи за исхрану	356.700	7,6	416.665	8,1	116,8
23	Остаци и отпаци прехранбене индустрије (сточна храна)	392.700	8,4	362.670	7,1	92,4
Укупно топ 6 по тарифним главама		2.940.800	62,7	3.326.524	64,7	113,1
Извоз укупно		4.692.400	100,0	5.140.645	100,0	109,6

Извор: РЗС (обрада МПШВ)

На увозној страни, са вредношћу увоза од 367,2 мил. EUR, доминирају производи из сектора дувана, чије је учешће у укупном извозу пољопривредно-прехранбеног сектора у 2024. години било на нивоу од 9,3%. Иначе, код овог сектора је, у поређењу са претходном годином, дошло до раста увоза од 25,5%, што је последица повећаног увоза производа без сагоревања који у себи садрже дуван, никотин или замене дувана, који су све заступљенији на тржишту, а који се код нас не производе. На другом месту по вредности увоза је сектор воћа, са учешћем у увозу од 9%, затим следе разни производи за исхрану (8,5%), какао и производи од какаа (7,7%), производи од житарица, брашна и скроба (7%), итд.

Учешће вредности увоза производа из водећих шест сектора у укупној вредности увоза пољопривредно-прехранбених производа у 2024. години било је 38,6%.

Вредност увоза је, за разлику од извоза, повећана у скоро свим секторима, а то повећање се кретало од 2,5% код млека и млечних производа до 64,2% код живих животиња. С друге стране, пад вредности увоза забележен је у пет сектора, а највећи пад увоза забележен је код исте групе производа као и у извозу – гуме, смоле и остали биљни сокови и екстракти (-11,7%).

Табела 4: Највеће вредности увоза (по тарифним главама) (000 EUR; %); 2024/2023

Глава	Назив	2023		2024		Индекс 2024/23
		Вредност (000 ЕУР)	Учешће (%)	Вредност (000 ЕУР)	Учешће (%)	
24	Дуван и производи замене дувана	292.500	8,4	367.184	9,3	125,5
8	Воће и језграсто воће, агруми, диње и лубенице	310.900	8,9	353.790	9,0	113,8
21	Разни производи за исхрану	296.700	8,5	335.743	8,5	113,2
18	Какао и производи од какаа	205.400	5,9	301.974	7,7	147,0
19	Производи од житарица, брашна и скроба	257.200	7,4	274.564	7,0	106,8
2	Месо и јестиви месни и други кланични производи	236.600	6,8	255.774	6,5	108,1
Укупно топ 6 по тарифним главама		1.306.800	37,5	1.521.845	38,6	116,5
Увоз укупно		3.483.900	100,0	3.938.295	100,0	113,0

Извор: РЗС (обрада МПШВ)

Највећи суфицит у размени остварен је у сектору житарица – 610,2 мил. EUR (70% више у односу на 2023.), воћа – 392,7 мил. EUR (-7% мг.), пића алкохола и сирћа – 266,4 мил. EUR (-4% мг.), дувана и производа замене дувана – 240,9 мил. EUR (-6% мг.) и сточне хране – 197 мил. EUR (-19% мг.).

Са друге стране, највећи дефицит у размени је забележен у сектору меса и других кланичних производа – 225 мил. EUR (7% више у односу на 2023.), кафа, чај и зачини – 116,6 мил. EUR (+20% мг.), какао и производи од какаа – 105,2 мил. EUR (+67% мг.), месне прерађевине –

75,2 мил. EUR (+37% мг.) и млека, млечних производа, јаја и меда – 71,1 мил. EUR (на истом нивоу као и 2023.). Иначе, од 24 сектора, који се односе на пољопривредно-прехрамбене производе, у 13 сектора забележен је дефицит у трговини у 2024. години.

Када је у питању трговина у сектору млека, млечних производа, јаја и меда, током 2024. године долази до повећања вредности извоза, али истовремено и до повећања вредности увоза, тако да је дефицит у размени остао на приближно истом нивоу као и 2023. године, када су на снази биле мере намењене ограничењу увоза млека и млечних производа у Републику Србију.

Посматрано по појединим производима, током 2024. године водећи производ у извозу био је меркантилни кукуруз, чија је вредност извоза била на нивоу од 375,2 мил. EUR, што је двоструко више у односу на претходну годину, али и даље је нижа у поређењу са периодом пре 2022. године. На другом месту по вредности извоза су цигарете, које су оствариле вредност извоза од 290,8 мил. EUR (+11,3% мг.), на трећем дуван за пушење, у вредности од 262,7 мил. EUR (+9,4% мг.), док су смрзнуте малине на четвртом месту са вредношћу извоза од 247,3 мил. EUR (-11,1% мг.). До значајнијег раста извоза дошло је и код меркантилне пшенице (56,9%), какао намаза (67%), смрзнутих вишања (73%), али и производа за исхрану са садржајем млечне масноће до 1,5% и садржајем сахарозе и скроба до 5% (70%), док је у случају хране за псе и мачке, као и у случају семенског кукуруза и сировог сојиног уља, дошло до пада у извозу.

Табела 5: Највеће вредности извоза (по тарифним ставкама на 10 цифара) (000 EUR; %); 2024/2023

Тарифна линија	Назив	2023		2024		Индекс 2024/23
		Вредност (000 EUR)	Учешће (%)	Вредност (000 EUR)	Учешће (%)	
1005 90 00 00	Кукуруз, осим семенског	187.058	4,0	375.213	7,3	200,6
2402 20 90 00	Цигарете које садрже дуван	261.185	5,6	290.678	5,7	111,3
2403 19 90 00	Дуван за пушење, остали, за дуванску индустрију	240.053	5,1	262.692	5,1	109,4
0811 20 31 00	Малине, смрзнуте, без додатка шећера	278.188	5,9	247.300	4,8	88,9
1001 99 00 00	Пшеница остала, пир и наполица, осим за сетву	146.215	3,1	229.446	4,5	156,9
2202 10 00 00	Вода, обична и газирана са додатком шећера	176.637	3,8	178.474	3,5	101,0
2309 10 51 00	Храна за псе и мачке	185.431	4,0	158.571	3,1	85,5
0808 10 80 00	Јабукe, свеже, остале	90.385	1,9	105.155	2,0	116,3
2202 99 19 00	Пића безалкохолна, без млека и млечне масноће	98.926	2,1	101.112	2,0	102,2
1512 19 90 00	Уље од сунцокрета, шафранике, остало	86.419	1,8	88.118	1,7	102,0
Укупно топ 10 производа		1.062.200	22,6	1.108.176	21,6	104,3
Извоз укупно		4.691.000	100,0	5.138.909	100,0	109,5

Извор: РЗС (обрада МПШВ)

Учешће вредности извоза водећих десет производа у укупном извозу пољопривредно-прехрамбених производа је 21,6%, а пет производа из пољопривредно-прехрамбеног сектора се налазе међу првих двадесет производа у извозу Републике Србије. Меркантилни кукуруз се налази на 8. месту (скок са 18. места), цигарете на 11. (скок са 13. места), дуван на 14. (као и претходне године), смрзнуте малине на 15. (пад са 11. места), а меркантилна пшеница на 16. месту (скок са 26. места).

На увозној страни, највећа вредност увоза остварена је увозом смрзнутог свињског меса без костију, чија је вредност увоза у 2024. години дотигла вредност од 134,2 мил. EUR (18% више у односу на 2023.). На другом месту по вредности увоза налази се сирова кафа, са вредношћу увоза од 99,6 мил. EUR (+18% мг.), меркантилна соја је са вредношћу увоза од 92,1 мил. EUR била на трећем месту (+69,2% мг.), а производи за исхрану са садржајем млечне масноће до 1,5% и садржајем сахарозе и скроба до 5%, са вредношћу увоза од 83,3 мил. EUR на четвртом (+28,1% мг.).

Због раста цена какаа на светском тржишту, вредност увоза какаа у зрну током 2024. године повећана је 136% у односу на претходну годину – са 13,6 мил. EUR у 2023. на 32,2 мил. EUR (при чему је количина увоза повећана за 200 t). Поред какаа у зрну, из истог разлога је порасла и вредност увоза неодмашћене какао масе (117%) и маслаца и уља од какаа (98,6%). Међу водећим производима у увозу до пада у увозу дошло је код банана и палминог уља, за 11%.

Иначе, производи из пољопривредно–прехранбеног сектора нису у толикој мери заступљени у укупном увозу Републике Србије, као што је то случај у извозу, па се тако међу првих двадесет производа по вредности увоза у 2024. години не налази ни један од ових производа.

Табела 6: Највеће вредности увоза (по тарифним ставкама на 10 цифара) (000 EUR; %); 2024/2023

Тарифна линија	Назив	2023		2024		Индекс 2024/23
		Вредност (000 ЕУР)	Учешће (%)	Вредност (000 ЕУР)	Учешће (%)	
0203 29 55 00	Месо од домаћих свиња, остало, без костију, смрзнуто	113.756	3,3	134.237	3,4	118,0
0901 11 00 00	Кафа, непржена, са кофеином	84.427	2,4	99.590	2,5	118,0
1201 90 00 00	Соја у зрну, ломљена или дробљена, осим за сетву	54.405	1,6	92.081	2,3	169,2
2106 90 92 90	Производи за исхрану нигде непоменути са саджајем млечне масноће до 1,5% и сахарозе и скроба до 5%	65.818	1,9	83.270	2,1	126,5
2106 90 98 90	Производи за исхрану нигде непоменути, остало	67.007	1,9	74.032	1,9	110,5
2403 99 90 00	Екстракти и есенције од дувана	51.704	1,5	69.701	1,8	134,8
1005 10 15 00	Кукурз, семенски, обични хибриди	59.252	1,7	68.752	1,7	116,0
2202 10 00 00	Вода, обична и газирана са додатком шећера	52.367	1,5	68.167	1,7	130,2
2401 20 85 00	Дуван ижиљен сушен у сушари	50.297	1,4	61.573	1,6	122,4
0803 90 10 00	Банане, свеже, остале	66.153	1,9	58.752	1,5	88,8
Укупно топ 10 производа		665.186	19,1	810.155	20,6	121,8
Увоз укупно		3.479.000	100,0	3.938.281	100,0	113,2

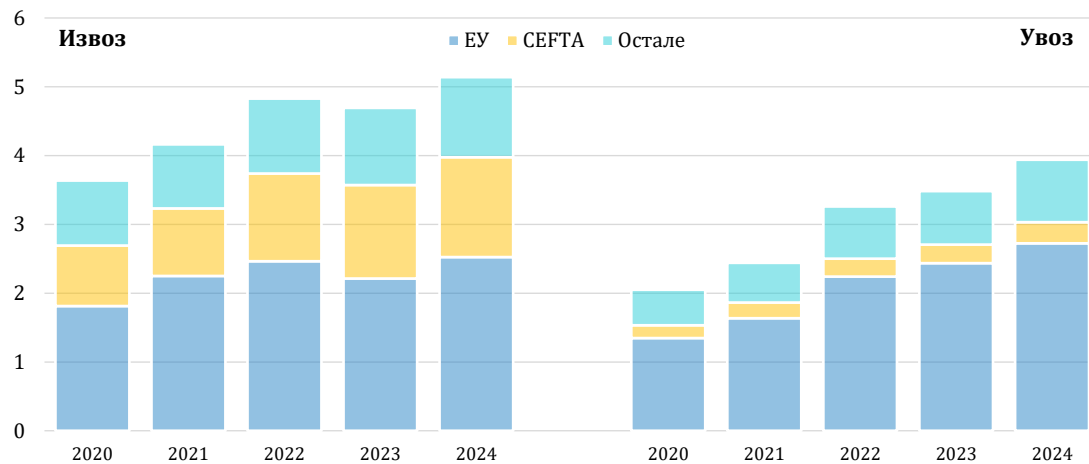
Извор: РЗС (обрада МПШВ)

Учешће вредности увоза водећих десет производа у укупном увозу пољопривредно–прехранбених производа у 2024. години било је 20,6% и по учешћу се приближило вредности учешћа водећих производа у укупном извозу, које је износило 21,6%, што је пре свега последица раста цена на глобалном тржишту.

2.4. Главни трговински партнери

Посматарно по правцима трговине, односно према релевантним тржиштима, током 2024. године 49,1% укупне вредности извоза пољопривредно–прехранбених производа Србије било је усмерено ка тржишту Европске уније, затим следи тржиште СЕФТА са 28,3%, док је извоз на остала тржишта у укупном извозу учествовао са 22,6%, при чему од укупног извоза на остала тржишта 59,3% представља извоз на тржишта земаља са којима Република Србија нема потписане споразуме о слободној трговини.

График 33: Извоз (лево) и увоз (десно) пољопривредно-прехрамбених производа према тржиштима (млрд. EUR); 2020-2024

Извор: РЗС (обрада МПШВ)

На увозној страни, током 2024. године учешће увоза из Европске уније у укупном увозу је износило 69,2%, док је тржиште СЕФТА учествовало са свега 7,8%. Учешће увоза са тржишта осталих земаља у укупном увозу пољопривредно-прехрамбених у Републику Србију било је на нивоу од 23%.

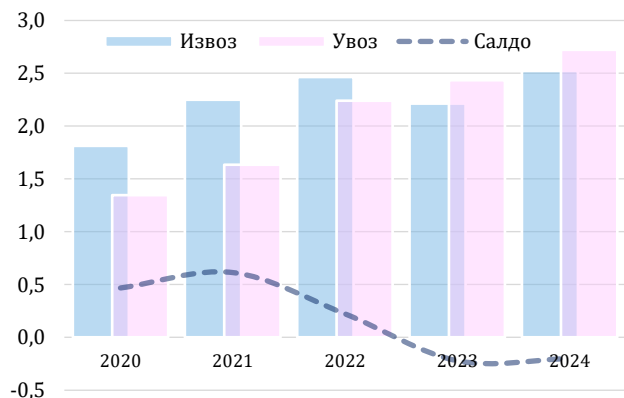
Европска унија

Европска унија је и даље најзначајнији трговински партнер Републике Србије када је у питању трговина пољопривредно-прехрамбеним производима, са укупном вредношћу трговине током 2024. године од 5,2 млрд. EUR (57,8% укупне трговине пољопривредно-прехрамбеним производима Републике Србије), што је за 12,9% више од остварене трговине у 2023. години, а за 36,6% више од просека претходног петогодишњег периода.

Вредност извоза пољопривредно-прехрамбених производа на тржиште ЕУ је током 2024. године износила 2,5 млрд. EUR и за 14% је виша од остварене вредности извоза претходне године, а 22,2% виша од петогодишњег просека. Вредност увоза је забележила ниво од 2,7 млрд. EUR, што је 11,8% више од вредности увоза у 2023. години, а за чак 53,3% више од петогодишњег просека.

Током 2024. године је други пут заредом забележен дефицит у трговини са ЕУ, на нивоу од 200 мил. EUR, што је 9,4% мањи дефицит у односу на претходну годину.

График 34: Спољнотрговинска размена пољопривредно-прехрамбених производа са ЕУ (млрд. EUR); 2020-2024

Извор: РЗС (обрада МПШВ)

У ЕУ се највише извозе примарни пољопривредни производи. Са вредношћу извоза од 1,8 млрд. EUR (+13,3% мг.), ови производи су учествовали у извозу са 71,4%. Вредност извоза прерађених пољопривредних производа је износило 705,7 мил. EUR (+15,7% мг.), што је учешће у извозу од 28%, док је вредност извоза рибе и производа рибарства на тржиште ЕУ износила 14,1 мил. EUR (+3% мг.).

Производи који су се највише извозили на тржиште ЕУ током 2024. године, били су:

- Примарни пољопривредни производи: меркантилни кукуруз (313,2 мил. EUR), смрзнуте малине (191,7 мил. EUR), меркантилна пшеница (182,5 мил. EUR), храна за псе и мачке (81,1 мил. EUR), остало смрзнуто воће (50,9 мил. EUR), итд.;
- Прерађени пољопривредни производи: вода обична и газирана са додатком шећера (83,9 мил. EUR), производи какао маслаца и млечне масноће (77 мил. EUR), сладолед (53,7 мил. EUR), концентрати беланчевина (37,9 мил. EUR), цигарете (37,7 мил. EUR), итд.;
- Риба и производи рибарства: смрзнути филети лососа (7,1 мил. EUR), пужеви (4,3 мил. EUR), свежи филети лососа (1,8 мил. EUR), итд.

Како у извозу, тако и у увозу из ЕУ доминирају примарни пољопривредни производи, који су са вредношћу увоза од 1,5 млрд. EUR (+7% мг.) у укупном увозу из ЕУ учествовали са 55,8%. Вредност увоза прерађених пољопривредних производа износила је 1,1 млрд. EUR (+19,9% мг.), што је учешће од 41,3%, док је вредност увоза рибе и производа рибарства била на нивоу од 81,4 мил. EUR (+2,6% мг.), што представља учешће у увозу од 3%.

Производи који су се појединачно највише увозили из ЕУ у Републику Србију током 2024. године били су:

- Примарни пољопривредни производи: смрзнуто свињско месо, без костију (88,8 мил. EUR), меркантилна соја (87,5 мил. EUR), дуван ижиљен сушен у сушари (Вирџинија) (55,3 мил. EUR), семенски кукуруз, обични хибриди (53,8 мил. EUR), светли дуван сушен на ваздуху (Берлеј) (39,4 мил. EUR), итд.;
- Прерађени пољопривредни производи: разни производи за исхрану (68,4 мил. EUR), производи за исхрану са садржајем млечне масноће до 1,5% и садржајем сахарозе и скроба до 5% (66 мил. EUR), екстракти и есенције од дувана (64,6 мил. EUR), производи који садрже дуван за удисање без сагоревања (49,6 мил. EUR), итд.;
- Риба и производи рибарства: брашно, прах, пелете од рибе или водених бескичмењака (12,9 мил. EUR), смрзнути аргентински ослић (12,2 мил. EUR), конзервисане срделе (6,2 мил. EUR), конзерве од остале рибе (6 мил. EUR), туна (труп) конзервисана у биљном уљу (5,7 мил. EUR), итд.

Посматрано по појединим земљама чланицама ЕУ, током 2024. године највише се извозило на тржиште Румуније – 16,8% (меркантилни кукуруз, меркантилна пшеница, цигарете, какао намази, пекарски производи, итд.), Италије – 13,9% (меркантилни кукуруз, меркантилна пшеница, храна за псе и мачке, резанци шећерне репе, сунцокретова сачма, итд.), Немачке – 11,5% (смрзнуте малине, смрзнуте вишње, семе уљане репице, остало смрзнуто воће, остало суво воће, итд.), Хрватске – 10,6% (какао намази, вода обична и газирана са додатком шећера, тестенине, семенски кукуруз, сирово сунцокретово уље, итд.) и Бугарске 6,4% (сладолед, семе сунцокрета, сирово сојино уље, вода обична и газирана са додатком шећера, рафинисани бели шећер, итд.).

Од земаља чланица ЕУ, највише се увозило из Немачке – 12,9% (производи за исхрану са садржајем млечне масноће до 1,5% и садржајем сахарозе и скроба до 5%, разне врсте чоколада, маслац, масноће и уље од какаа, сир *Gouda*, цигарете, итд.), Италије – 11,2% (производи који садрже дуван за удисање без сагоревања, пржена кафа, брашно, прах и пелет од меса, чварци, производи за исхрану са садржајем млечне масноће до 1,5% и садржајем сахарозе и скроба до 5%, остали прехранбени производи, итд.), Пољске – 9,3% (екстаркти и есенције од дувана, цигарете, храна за псе и мачке, производи за исхрану са садржајем млечне масноће до 1,5% и садржајем сахарозе и скроба до 5%, жвакаће гуме и бомбоне без шећера, итд.), Хрватске – 8,6% (меркантилна соја, разни прехранбени производи, вода обична и газирана са додатком шећера, сладолед, кромпир чипс, итд.) и Мађарске – 8,4% (семенски кукуруз, препарати на бази екстракта, есенција и концентрата кафе, изогликоза, вода обична и газирана са додатком шећера, меркантилна соја, итд.).

Највећи суфицит у размени пољопривредно-прехрамбених производа Република Србија је током 2024. године остварила са Румунијом (324,3 мил. EUR), Бугарском (97,2 мил. EUR), Италијом (55,9 мил. EUR), Словенијом (45,1 мил. EUR) и Аустријом (40,1 мил. EUR).

Највећи дефицит у размени забележен је са Шпанијом (186,2 мил. EUR), Пољском (145 мил. EUR), Мађарском (113,7 мил. EUR), Холандијом (90,2 мил. EUR) и Немачком (51 мил. EUR).

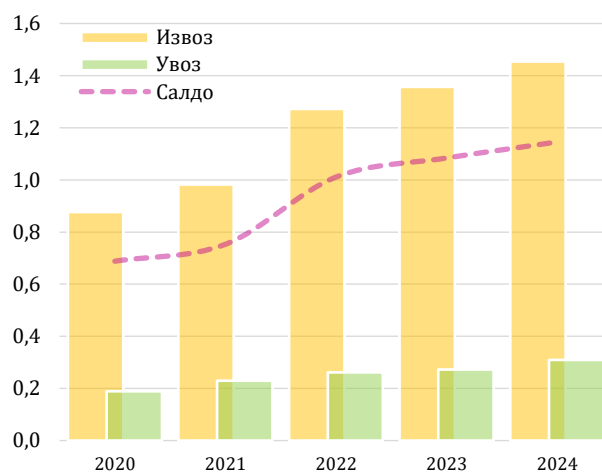
СЕФТА партнери

Због близине тржишта и традиционалне повезаности, регион земаља Југоисточне Европе (СЕФТА споразум) представља веома важно тржиште за пољопривредно-прехрамбене производе из Србије. У 2024. години укупна вредност остварене трговине износила је близу 1,8 млрд. EUR, што је 8,2% више од остварене вредности трговине у 2023. години, а 34,7% више од просека претходног петогодишњег периода.

Вредност извоза пољопривредно-прехрамбених производа на тржиште СЕФТА у 2024. години је износила 1,5 млрд. EUR и већа је за 7,2% у односу на претходну годину, односно 34,4% у односу на петогодишњи просек, док је вредност увоза износила 309 мил. EUR и за 13,2% је већа од вредности увоза у 2023. години, односно 36,6% виша од петогодишњег просека.

С обзиром на то да је трговина са СЕФТА партнерима базирана на извозу из Србије, при чему је извоз вишеструко већи од увоза, суфицит у размени је у 2024. години износио рекордних 1,1 млрд. EUR, (+5,7% мг.), што је за трећину (33,8%) више од петогодишњег просека.

График 35: Спољнотрговинска размена пољопривредно-прехрамбених производа са СЕФТА партнерима (млрд. EUR); 2020-2024

Извор: РЗС (обрада МПШВ)

Што се структуре извоза тиче, у извозу су доминирали примарни пољопривредни производи, који су са вредношћу извоза од 754,8 мил. EUR (за 5,2% више у односу на 2023.) у укупном извозу на СЕФТА тржиште учествовали са 51,9%. Вредност извоза прерађених пољопривредних производа била је на нивоу од 692 мил. EUR (+9,3% мг.), што је учешће од 47,6%. Као и на сва остала тржишта, извоз риба и производа рибарства на тржиште СЕФТА је мали и износио је свега 7,8 мил. EUR (+24,8% мг.).

Као и код извоза, и код увоза са СЕФТА тржишта доминирају примарни пољопривредни производи, чија је вредност увоза износила 211,9 мил. EUR (+12,4% мг.), што је учешће од 68,6% у укупном увозу са СЕФТА тржишта. Са вредношћу увоза од 87,4 мил. EUR (+19,7% мг.), учешће прерађених пољопривредних производа било је на нивоу од 28,3%, док је увоз риба и производа рибарства са вредношћу увоза од 9,7 мил. EUR (-15,6% мг.) учествовао са 3,1%.

Посматрано по појединим СЕФТА партнерима, Босна и Херцеговина представља једног од најзначајнијих спољнотрговинских партнера Републике Србије. Са вредношћу извоза од 640,4 мил. EUR, Босна и Херцеговина заузима прво место када је у питању појединачан извоз Републике Србије у неку државу. Извоз на тржиште Босне и Херцеговине представља 44,2% од укупног извоза на СЕФТА тржиште. На другом месту по значају је, свакако, Црна Гора, у коју је пласирано пољопривредно-прехрамбених производа из Републике Србије у вредности од 392,8 мил. EUR, затим следи Северна Македонија, са вредношћу извоза од близу 299 мил. EUR, Албанија са 97 мил. EUR и Молдавија са 19,4 мил. EUR.

У Босну и Херцеговину су се током 2024. године највише извозили следећи производи: цигарете (33,9 мил. EUR), меркантилни кукуруз (31,4 мил. EUR), пиво (31,1 мил. EUR), безалкохолна пића (26,6 мил. EUR), семе сунцокрета (25,1 мил. EUR), итд.

Од свих производа који су се из Републике Србије извозили у Црну Гору, највеће вредности извоза су остварене извозом следећих производа: вода обична и газирана са додатком шећера (24,6 мил. EUR), цигарете (22,2 мил. EUR), безалкохолна пића (15 мил. EUR), рафинисано сунцокретово уље (13,3 мил. EUR), пиво (12 мил. EUR), итд.

На тржиште Северне Македоније највише су се извозили следећи производи: цигарете (15,3 мил. EUR), безалкохолна пића (13,4 мил. EUR), рафинисано сунцокретово уље (12,9 мил. EUR), меркантилна пшеница (12,1 мил. EUR), пшенично брашно (12,1 мил. EUR), итд.

Што се Албаније тиче, највеће вредности извоза остварене су извозом следећих производа: безалкохолна пића (19,4 мил. EUR), меркантилни кукуруз (12,8 мил. EUR), меркантилна пшеница (8,7 мил. EUR), кромпир чипс (8,5 мил. EUR), сточна храна (3,9 мил. EUR), итд.

Иако је СЕФТА споразум на снази већ осамнаест година, тржиште Молдавије је и даље недовољно интересантно за домаће извознике, а у 2024. години на тржиште ове земље највише су се извозили следећи производи: рафинисани бели шећер (8,1 мил. EUR), цигарете (7,4 мил. EUR), пиво (1,1 мил. EUR), дечија храна (541 хиљ. EUR), сточна храна (408 хиљ. EUR), итд.

Од стране СЕФТА партнера, у Републику Србију се у 2024. години највише увозило из Босне и Херцеговине, при чему је остварена вредност увоза од 107,8 мил. EUR (35,1% укупног увоза из СЕФТА), затим следе Северна Македонија (103,1 мил. EUR), Црна Гора (41,2 мил. EUR), Албанија (34,5 мил. EUR) и Молдавија (20,3 мил. EUR).

Из Босне и Херцеговине на тржиште Републике Србије највише су се увозили следећи производи: конзервисани производи од живине (9,1 мил. EUR), млеко са до 3% млечне масти (8,6 мил. EUR), пекарски производи (7,4 мил. EUR), безалкохолна пића (4,1 мил. EUR), свеже пастрмке (3,7 мил. EUR), итд.

При увозу из Северне Македоније највеће вредности увоза остварене су увозом следећих производа: ајвар и слични производи (13,2 мил. EUR), стоно грожђе (8,3 мил. EUR), цигарете (8 мил. EUR), парадајз (7,6 мил. EUR), свеже јабуке (7,6 мил. EUR), итд.

Што се увоза из Црне Горе у Републику Србију тиче, највеће вредности увоза остварене су увозом следећих производа: сушено и димљено свињско месо (18,3 мил. EUR), црвено вино са ЗГО (4,7 мил. EUR), бело вино са ЗГО (3,2 мил. EUR), смрзнуто свињско месо без костију (2,4 мил. EUR), сушено и димљено говеђе месо (1,6 мил. EUR), итд.

Из Албаније су се највише увозили следећи производи: парадајз свеж или расхлађен (10,2 мил. EUR), краставци свежи или расхлађени (5,7 мил. EUR), слатка паприка свежа или расхлађена (3,9 мил. EUR), купус бели и црвени (2,3 мил. EUR), свеже лубенице (2 мил. EUR), итд.

Током 2024. године се, као и ранијих година, најмање увозило из Молдавије. Производи који су се највише увозили из ове државе били су следећи: неденатурисани етил алкохол (9,8 мил. EUR), семе сунцокрета (2 мил. EUR), стоно грожђе (1,4 мил. EUR), црвена сортна вина у ринфузу (1,1 мил. EUR), флаширана сортна црвена вина (688 хиљ. EUR).

Република Србија је у 2024. години са свим СЕФТА партнерима остварила суфицит у размени пољопривредно-прехранбеним производима, осим са Молдавијом. Највећи суфицит у размени је остварен са Босном и Херцеговином, у вредности од 532,6 мил. EUR, док је вредност дефицита са Молдавијом износила 964 хиљ. EUR.

EFTA чланице

Што се земаља ЕФТА тиче, укупна трговина пољопривредно-прехрамбеним производима у 2024. години износила је приближно 88,9 мил. EUR, што је 7% више од вредности остварене трговине током претходне године. Остварена вредност извоза током 2024. године износила је 48,3 мил. EUR (на приближно истом нивоу као и 2023.), док је вредност увоза била на нивоу од 40,6 мил. EUR (+17,1% мг.), при чему је остварен суфицит у размени у вредности од 7,7 мил. EUR (-44% мг.).

Од свих земаља ЕФТА, Швајцарска је најзначајнији пратнер у трговини пољопривредно-прехрамбеним производима. Од ступања на снагу споразума, Република Србија остварује константан суфицит у размени са Швајцарском. Вредност извоза у Швајцарску је у 2024. години био на нивоу од 39 мил. EUR, док је вредност увоза износила 13,7 мил. EUR, тако да је у 2024. години остварен суфицит у размени у вредности од 25,3 мил. EUR.

Производи који су се највише извозили на тржиште Швајцарске током 2024. године били су: храна за псе и мачке (4,1 мил. EUR), смрзнуте малине (3,2 мил. EUR), остало смрзнуто воће (3 мил. EUR), како намази (1,5 мил. EUR), мешавине зачинских средстава (1,4 мил. EUR), итд.

У увозу из Швајцарске у Републику Србију током 2024. године доминирали су следећи производи: пржена кафа (3,6 мил. EUR), екстракти, есенције и концентрати од кафе (1,9 мил. EUR), чоколада (966 хиљ. EUR), биљни сокови и екстракти (689 хиљ. EUR), итд.

Други по важности трговински партнер Републике Србије, када је у питању тржиште ЕФТА, свакако је Норвешка. Међутим, за разлику од Швајцарске, са овом земљом Србија остварује константан дефицит у размени, који је у 2024. години износио 17,6 мил. EUR. Оваква ситуација последица је структуре увоза, где доминирају риба и производи рибарства, а пре свега атлантски лосос и филаети лососа, чија је вредност увоза у 2024. години износила 19,7 мил. EUR (74% укупне вредности увоза пољопривредно-прехрамбених производа из Норвешке). Што се тиче трговине са осталим ЕФТА чланицама (Лихтенштајн и Исланд), трговина је мала и износи свега неколико хиљада евра.

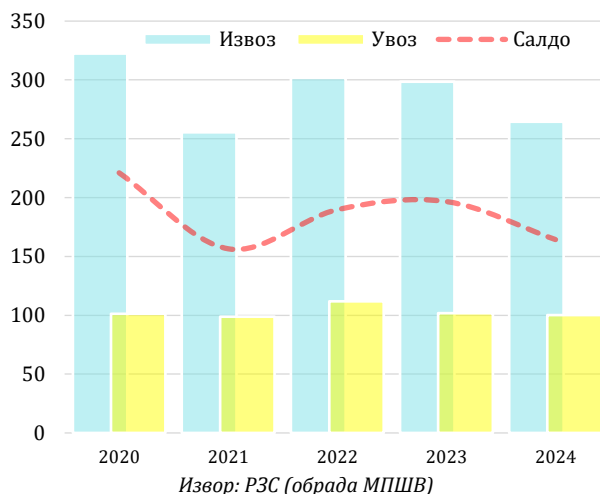
Евроазијска економска унија

Међу свим државама чланицама Евроазијске економске уније, најзначајнији трговински партнер је свакако Руска Федерација, са којом је током 2024. године остварена укупна трговина у вредности од 364 мил. EUR, што је 9% мање од остварене трговине током претходне године. У последњих неколико година забележен је тренд пада извоза на руско тржиште, па је у 2024. години укупна вредност извоза била 11% мања у односу на 2023. годину и износила је 264 мил. EUR.

Током 2024. године дошло је до незнатног пада и вредности увоза, који је забележио ниво од 100 мил. EUR, тако да је суфицит у размени на српској страни износио 164 мил. EUR, што је за 16% нижи суфицит у односу на претходну годину.

На тржиште Руске Федерације током 2024. године највише су се извозиле свеже јабуке, чија је вредност извоза била 19% већа у односу на 2023. годину (42 мил. EUR), али и даље далеко

График 36: Спољнотрговинска размена пољопривредно-прехрамбених производа са Руском Федерацијом (мил. EUR); 2020-2024

испод вредности извоза, који се бележио претходних година. Поред свежих јабука, значајнији извоз је остварен и код обичне и газиране воде са додатком шећера – 36,3 мил. EUR (+21% мг.) и смрзнуте вишње – 25,8 мил. EUR (+57% мг.). До зантног пада у извозу дошло је код хране за псе и мачке, чија је вредност извоза пала са 66 мил. EUR у 2023. години на свега 16,6 мил. EUR у 2024. години.

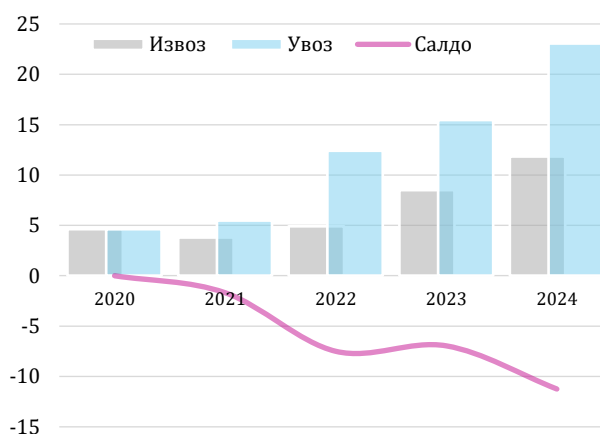
Што се увоза из Руске Федерације у Републику Србију тиче, производ који је убедљиво доминирао у увозу било је смрзнуто свињско месо без костију, чија је вредност увоза током 2024. године достигла вредност од 42,6 мил. EUR, што је за 2,3 пута више од остварене вредности увоза у 2023. години. Иначе, учешће увоза смрзнутог свињског меса без костију из Руске Федерације у укупном увозу је у 2024. години износило 32%. Поред ове категорије смрзнутог свињског меса, из Руске Федерације се увозе и друге категорије смрзнутог свињског меса, тако да је у 2024. години укупан увоз свих категорија смрзнутог свињског меса достигао ниво од 46 мил. EUR. Поред смрзнутог свињског меса, из Руске Федерације се доста увозило и смрзнуто кокошије месо без костију (6,5 мил. EUR), као и екстракти и есенције од дувана (5,5 мил. EUR).

Када је у питању увоз рафинисаног сунцокретовог уља из Руске Федерације, вредност увоза је у 2024. години била 50% мања у односу на претходну годину (са 7,4 мил. EUR у 2023. години смањена је на 3,7 мил. EUR). Наиме, због повећаног увоза рафинисаног сунцокретовог уља у Републику Србију током 2023. године, Влада Републике Србије је у марту 2024. године донела Одлуку о квантитативном ограничењу увоза пољопривредних и прехранбених производа¹⁴, којом је ограничен увоз рафинисаног сунцокретовог уља и маргарина.

Поред Руске Федерације, значајан трговински партнер је и Белорусија, са којом се у последње четири године бележи константан дефицит у трговини, који је из године у годину све већи, да би у 2024. години, и поред раста извоза од 39% у односу на претходну годину, достигао вредност од 11 мил. EUR, (+62% мг.).

До овакве ситуације на тржишту дошло је, пре свега због раста увоза природног маслаца, млека у праху и сира *Gouda*. До значајнијег увоза ових производа долази током 2023. године, што је директна последица знатног повећања износа посебних дажбина¹⁵ на увоз млека и млечних производа из Европске уније, Велике Британије и трећих земаља, услед чега су се увозници преорјентисали на тржишта која нису била погођена овом одлуком, што је, између осталог, и белоруско тржиште.

График 37: Спољнотрговинска размена пољопривредно-прехранбених производа са Републиком Белорусијом (мил. EUR); 2020-2024

Извор: РЗС (обрада МПШВ)

Тако је у овом периоду вредност увоза природног маслаца из Белорусије порасла са 433 хиљ. EUR у 2021. години, на 2,3 мил. EUR у 2024, сира *Gouda* са 710 хиљ. EUR у 2022. години (иначе

¹⁴ „Сл. гласник РС“ бр. 18/24, 30/24 и 99/24

¹⁵ Одлука о измени Одлуке о одређивању пољопривредних и прехранбених производа за које се плаћа посебна дажбина при увозу и утврђивању износа посебне дажбине („Сл. гласник РС“ бр. 14/23, 42/23, 60/23 и 71/23), на снази од фебруара до краја 2023. године.

до 2022. се није ни увозио) на 2,3 мил. EUR у 2024. години, а млека у праху са 998 хиљ. EUR у 2022. години (до 2022. није било увоза) на 6 мил. EUR у 2024. години.

Остала тржишта

Поред наведених, међу државама са којима Република Србија има потписане споразуме о слободној трговини јесу и Уједињено Краљевство¹⁶, Турска¹⁷, а од јула 2024. године и Народна Република Кина¹⁸.

Споразум о партнерству, трговини и сарадњи, који је омогућио да се трговина са Уједињеним Краљевством настави у оквирима који су били на снази у време чланства УК у ЕУ, допринео је томе да од ступања на снагу овог споразума Република Србија остварује константан суфицит у трговини са овом државом, а који је у 2024. години износио 62,3 мил. EUR (31,4% више у односу на 2023.), уз константан раст извоза, који је у 2024. години достигао вредност од 83,2 мил. EUR. Производи који су доминирали у извозу на британско тржиште били су: смрзнуто воће (највише смрзнуте малине), свеже јабуке, сладолед, итд., док су у увозу то били: разни прехранбени производи, смрзнуте скуше, препарати на бази екстракта, есенција и концентрата кафе, итд.

Што се трговине са Турском тиче, она је мање-више на устаљеном нивоу, уз остварену вредност извоза од 82,2 мил. EUR и вредност увоза од 121,1 мил. EUR. С обзиром на то да се споразум са Турском заснива на квотама, и сама спољнотрговинска размена пољопривредно-прехранбених производа базира се на производима за које су отворене квоте. Производи који су доминирали у извозу из Србије у Турску током 2024. године били су: цигарете, сирово и рафинисано сунцокретоу уље, храна за псе и мачке, итд. У увозу, као и претходних година, доминирали су: лимун, мандарине, парадајз, лешници, али и семенски кукуруз.

С обзиром да је Споразум са Народном Републиком Кином ступио на снагу 1. јула 2024. године и да је за већи део пољопривредно-прехранбених производа период либерализације трговине и до 15 година, рано је говорити о ефектима овог споразума. Наиме, извоз у 2024. години, у периоду пре ступања на снагу споразума (јануар-јун) и након ступања на снагу споразума (јул-децембар) је претежно уједначен. Остварена вредност извоза у другом делу године је 7% виша у односу на прву половине године. За разлику од извоза, раст увоза у другој половини године знатно је већи и износио је 32,5%.

Међу државама са којима Република Србија нема потписане споразуме о слободној трговини, Алжир заузима значајно место када је у питању извоз пољопривредно-прехранбених производа и са вредношћу извоза од 225,9 мил. EUR заузима девето место. Међутим, обухват производа који се пласира на тржиште Алжира је веома мали и чине га свега неколико производа, а главно место у извозу заузима дуван за пушење, са учешћем у извозу од 99%. Поред Алжира, значајна тржишта за извоз пољопривредно-прехранбених производа из Србије још су и Сједињене Америчке Државе, Јапан, Израел, итд. Када је увоз у питању, ту свакако доминирају јужноамеричке и државе са афричког континента, пре свега због увоза кафе и какаа, па су међу водећим државама Бразил, Еквадор и Обала Слоноваче.

¹⁶ Споразум о партнерству и трговинској сарадњи између Владе Републике Србије и Владе Уједињеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске („Службени гласник РС – Међународни уговори“ бр. 13/21)

¹⁷ Закон о потврђивању Протокола I Споразума о слободној трговини између Републике Србије и Републике Турске („Сл. гласник РС – Међународни уговори“ бр. 12/18)

¹⁸ Споразум о слободној трговини између Владе Републике Србије и Владе Народне Републике Кине („Сл. гласник РС – Међународни уговори“ бр. 6/23)

3. СИСТЕМ РАЧУНОВОДСТВЕНИХ ПОДАТАКА НА ПОЉОПРИВРЕДНИМ ГАЗДИНСТВИМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ (FADN) И АНАЛИЗА ФИНАНСИЈСКИХ ПОДАТАКА У СРБИЈИ

Ова анализа приказује потенцијал за прелазак са Система рачуноводствених података на пољопривредним газдинствима (FADN) ка новом Систему података о одрживости пољопривредних газдинстава (FSDN), у оквиру Европског зеленог договора и Заједничке пољопривредне политике (ЗПП), са посебним освртом на пољопривредни сектор у Србији. У овом делу се приказују захтеви за нормативне, институционалне и методолошке промене, неопходне за успостављање FSDN система, који има за циљ проширење обима прикупљања података са искључиво економских на еколошке и социјалне аспекте одрживости. Посебно је истакнута важност усклађивања националних података са стандардима Европске уније у контексту процеса приступања Србије ЕУ.

У овој анализи се разматрају три кључне компоненте FSDN система – економски, еколошки и социолошки индикатори, односно њихова улога у креирању политика, заснованих на подацима, процени перформанси пољопривредних газдинстава и извештавању о одрживости. Посебан фокус стављен је на анализу употребе ђубрива и пестицида на нивоу газдинстава (на основу FADN података), укључујући процену трошкова, унетих количина хранљивих материја (N-P-K), као и потенцијалног еколошког оптерећења. Компаративна анализа између Србије и земаља чланица ЕУ указује на значајне разлике у интензитету употребе и структури трошкова, што додатно наглашава потребу за прецизнијим и детаљнијим системом прикупљања података.

Резултати указују да Србија, кроз постојећи FADN систем, већ поседује солидну основу за прелазак на FSDN, али да је за успешну имплементацију неопходно унапређење капацитета, већа укљученост пољопривредника и развој дигиталне инфраструктуре. Истраживање потврђује стратешки значај овог преласка за унапређење одрживости на нивоу газдинстава, транспарентност политика и остварење дугорочних еколошких циљева.

3.1. Систем података о одрживости пољопривредних газдинстава (FSDN)

Систем података о одрживости пољопривредних газдинстава (FSDN), који ће бити успостављен у земљама Европске уније почев од 2025. године, замениће Систем рачуноводствених података на пољопривредним газдинствима (FADN), досадашњи извор података¹⁹. FADN је успостављен давне 1965. године, са основном сврхом да анализира утицај мера ЗПП на пословање пољопривредних газдинстава.

Стратешки планови у којима учествују сви делови друштва и сектори, имају за циљ да Европска унија буде климатски неутрална до 2050. године. Пољопривредни сектор такође има своје циљеве које треба постићи, неке од њих већ до 2030. године. ЗПП и Европски зелени договор, заједно са Стратегијом “Од њиве до трпезе” и Стратегијом биодиверзитета, јасно наводе циљеве:

¹⁹ Уредба (ЕУ) 2024/1417 прописује правила за прикупљање података за утврђивање годишњег прихода и анализу одрживости пољопривредних газдинстава. Заједно са Уредбом (ЕУ) 2023/2674 о конверзији FADN у FSDN (Основни акт FSDN), успоставља се оквир за функционисање FSDN система. Даље, Сprovedбена уредба (ЕУ) 2024/2499 дефинише финансијски допринос државама чланицама за успостављање трошкова у вези са конверзијом и изменама које се захтевају, док Сprovedбена уредба (ЕУ) 2024/2746 успоставља правила и методологију прикупљања података за нови FSDN систем, укључујући дефиниције података и индикатора, методологије за одабир газдинстава за прикупљање података, протоколе за размену података и расподелу финансијских средстава.

- Смањење губитака хранљивих материја за 50%,
- Смањење употребе ђубрива за 20%,
- Смањење употребе пестицида за 50%,
- Смањење продаје антимикробних средстава за 50%,
- Повећање површина под органском производњом на 25% КПЗ,
- Повећање карактеристика пејзажа високог диверзитета на 10% КПЗ.

FSDN систем ће се надовезати на наслеђе FADN система, проширујући свој обим, тако да покрије не само приходе и пословне активности пољопривредних газдинстава, већ и информације о њиховој еколошкој и друштвеној одрживости. Нови FSDN систем биће једини извор микроекономских података са пољопривредних газдинстава, заснованих на књиговодственим принципима, које примењују све земље чланице ЕУ.

Прикупљени подаци подржавају анализу одрживости како на националном, тако и на нивоу ЕУ, помажући креаторима политике да донесу одлуке у вези ЗПП и осталих политика које утичу на пољопривредни сектор. Пољопривредна истраживања у области економије и одрживости користе прикупљене информације као кључни извор података.

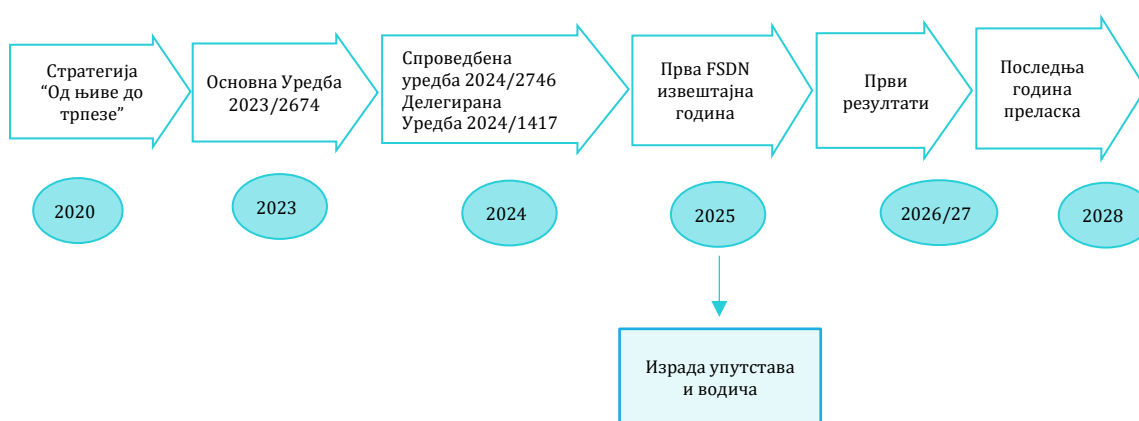
Да би FSDN дао значајне резултате, земље ЕУ мора да изабере репрезентативан узорак газдинстава, која добровољно учествују у истраживању и довољан број газдинстава која припадају различитим критеријумима селекције. Прикупљање података на нивоу газдинстава омогућава повезивање различитих аспеката одрживости унутар сваког појединачног газдинства, али и анализу групе газдинстава на основу сличних карактеристика. Кључне анализе на основу добијених података доприносе побољшању пољопривредних политика за упоредива пољопривредна газдинства, која се пријављују за субвенције.

Овај систем пружа и повратне информације пољопривредницима на основу FSDN података, углавном кроз поређење индикатора одрживости између газдинства и група сличних газдинстава, посебно оних са најбољим резултатима.

3.1.1. Унапређење базе података о одрживости пољопривредних газдинстава

Тренутно, FADN систем садржи структурне податке (површине усева, грла животиња, имовина) и рачуноводствене податке (вредност производње, трошкови пољопривредних инпута, као што су ђубрива и пестициди). Када се прелазак на FSDN систем заврши, систем ће укључивати и друге информације, као што су количина ђубрива, пестицида, хране за животиње и антимикробних средстава. Такође, прикупљаће се подаци о управљању пољопривредним газдинствима у смислу еколошких пољопривредних пракси, стајњака, воде, енергије, интеграције тржишта и других фактора.

Шема 1: Динамика успостављања FSDN система у ЕУ

Извор: https://agriculture.ec.europa.eu/data-and-analysis/farm-structures-and-economics/fdsn_en

На самом почетку трансформације FADN у FSDN систем, планирано је да се током 2025. године прикупљају подаци у вези актуелних економских FADN индикатора (нпр. коришћење земљишта, резултати, инпути, имовина, инвестиције, дуговања, субвенције и сл.), уз истовремено увођење нових показатеља, као што су интеграција тржишта, пољопривредне праксе (делимично), биодиверзитет (делимично), нутритијенти, емисије гасова, управљање земљиштем, шеме еколошке сертификације, добробит животиња и социјални индикатори (рад, безбедност, социјална инклузија, услуге, обнова генерација и сл.). Почев од 2027. године, уводиће се нови индикатори – иновације и дигитализација, удео прихода ван газдинства, пољопривредне праксе (потпуно), биодиверзитет (потпуно), управљање водама, употреба у заштити биља и антимикуробна употреба, енергија, губитак производње хране/сточне хране на пољопривредном газдинству и обуке пољопривредника.

Нови систем базиран је на три групе података, које ће се постепено уводити током периода 2020-2028:

1. **Економски** – општи подаци о газдинству, врста занимања, имовина и улагања, квоте и друга права, дугови/кредити, ПДВ, инпути, коришћење земљишта и усеви, сточарска производња, производи животињског порекла и услуге, тржишна интеграција, производи са ознакама квалитета – географске ознаке, чланство у произвођачким организацијама, управљање ризицима, иновације и дигитализација, остале доходне активности у вези са газдинством, индикативни удео прихода ван газдинства и субвенције;
2. **Еколошки** – пољопривредне праксе, управљање земљиштем, употреба и управљање нутритијентима, узгој угљеника, емисије и уклањања гасова са ефектом стаклене баште, загађење ваздуха, коришћење и управљање водом, коришћење средстава за заштиту биља, употреба антимикуробних средстава, добробит животиња, биодиверзитет, органска пољопривреда, шеме сертификације, потрошња и производња енергије, губитак хране на нивоу примарне производње и управљање отпадом;
3. **Социолошки** – рад, образовање, родна равноправност, услови рада, социјална инклузија, социјално осигурање, инфраструктура, основне услуге и обнова генерације;

3.1.2. Изазови нове базе података о одрживости пољопривредних газдинстава

Новодефинисане FSDN податке биће могуће прикупити и из других националних скупова података (нпр. IACS, укључујући ЗПП мере, Централна база података о обележавању животиња и др.). Од нарочите је важности користити податке из IACS система, који се односе на географске податке (геометрија парцела, коришћење земљишта/усеви, органска производња, обележја пејзажа и сл.). Трансформација FADN система у FSDN систем у великој мери је условљена различитошћу система у државама чланицама.

Увођење две нове групе података (агроеколошки и социјални) на нивоу земаља чланица утицаће на побољшање потенцијала за економске анализе. Ови подаци на нивоу пољопривредног газдинства ће омогућити да се обезбеди вишедимензионална анализа, која обухвата економски приступ (бољи увид у профитабилност и учинак), агроеколошки (утицаји газдинстава на животну средину и компромиси у погледу одрживости) и социјални (процена генерацијске обнове, родне равноправности, услова рада и друштвеног напретка). Ради постизања ефикасности у извештавању, од значаја је и повезивање са базом података за праћење и евалуацију у вези интервенција и корисника (*database for intervention and beneficiaries – DIB*), која представља појединачни скуп података за апликације ЗПП планова.

Кључни изазови у процесу успостављања нове базе података јесу:

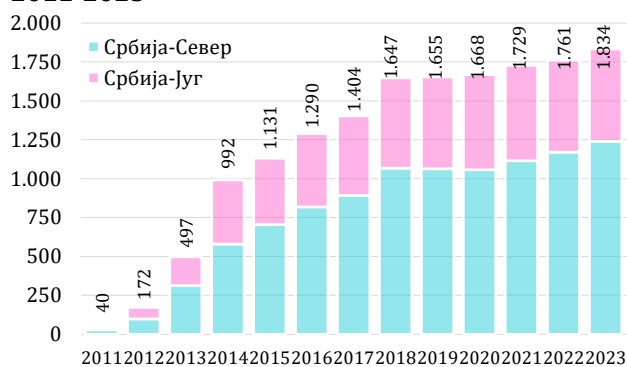
- Додавање нових индикатора који се односе на еколошке и друштвене димензије и допуна економских индикатора на нивоу газдинства;

- Увођење иновативних и модерних система и пракси за прикупљања података;
- Повећање ресурса за прилагођавање система прикупљања података, примену нових алата и подстицање пољопривредника који учествују;
- Интегрисаност (умрежавање) база, која подразумева дељење података са другим изворима података и унапређење сарадње;
- Унапређење пружања саветодавних услуга пољопривредницима и поређење резултата и перформанси одрживости пољопривредних газдинстава;
- Изградња поверења учесника са пољопривредницима, уз обезбеђене повратне информације о перформансама газдинства, одрживости и побољшању ефикасности;
- Поједностављене дефиниције, квалитетнији подаци и побољшана анализа за ефективније доношење одлука (свеобухватнији подаци о економским, еколошким и социјалним аспектима);
- Побољшање улоге FSDN базе за анализу пољопривредне политике, истраживање, евалуацију и креирање политике.

3.2. Поље истраживања и узорак FADN система

FADN узорак се од успостављања система повећавао на годишњем нивоу, тако да је број укључених газдинстава од 1.131 газдинства у 2015. години, достигао ниво од 1.834 газдинства 2023. године (593 Север-Србија и 1.241 Југ-Србија). На основу Пописа пољопривреде 2023 и обрачуна стандардне вредности пољопривредне производње за сва пољопривредна газдинства, биће припремљен нови План за избор пољопривредних газдинстава за истраживање у FADN систему.

График 38: FADN узорак у Републици Србији; 2011-2023

Извор: МПШВ, FADN

3.3. Анализа процене уноса ђубрива и пестицида на пољопривредним газдинствима на основу FADN података

Применом ђубрива повећава се производња биомасе у биљкама, а самим тим и приноси. Стога, правилна процена уноса ђубрива доприноси решавању главног изазова производње хране растуће светске популације. Током развоја људске цивилизације, стајњак је био основни унос хранљивих материја за биљну производњу. Са развојем пољопривредне производње и све већом тражњом за храном, пољопривредници су тражили методе за побољшање ефикасности на својим газдинствима. Животиње нису нужно држане на сваком газдинству, а стајњак није био доступан за ђубрење земљишта. Са све већом урбанизацијом, циркулација хранљивих материја из стајњака у земљиште је постала тежа. Са развојем комерцијалних ђубрива, овај јаз у хранљивим материјама донекле је затворен.

Узастопне реформе ЗПП, које су укључивале померање фокуса са подршке ценама ка производно независним плаћањима, смањиле су економски оптималну количину ђубрива коју треба применити и довеле до снажног смањења употребе ђубрива. Последњих година употреба ђубрива у ЕУ се стабилизовала, иако нова реформа ЗПП уводи као један од циљева смањење употребе ђубрива за 20%. Данас прецизно ђубрење даје пољопривредницима

могућност да прилагоде примену хранљивих материја према потребама биљака и на тај начин повећају продуктивност, уз смањење употребе ђубрива.²⁰

3.3.1. Статистика ђубрива и пестицида

Од објављивања Стратегије „Од њиве до трпезе“ 2020. године, са јасно наведеним циљевима за смањење губитака хранљивих материја за најмање 50%, одржавање плодности земљишта и смањење употребе ђубрива за најмање 20% до 2030. године, у Европи расте интересовање за анализу стварне употребе ђубрива. Због тога је у FADN систем укључено прикупљање података о ценама и количинама ђубрива на газдинствима различитих типологија и економских величина у свим земљама ЕУ. На овај начин омогућено је сагледавање употребе и значаја економских трошкова, које ђубриво може представљати за газдинство.

Последњих година тржиште ђубрива у Србији суочава се са значајним изазовима, препознатљивим кроз пораст цена и промене у структури производње и увоза. Према подацима РЗС, који прикупља податке о укупној производњи и трговини минералним ђубривима, у периоду од 2014. до 2023. године производња минералних ђубрива у Републици Србији је смањена, са 710 хиљ. t на 367 хиљ. t. Производња пестицида варирала је у периоду 2014-2023. године, од минималних 3.960 t (2014. године) до максималних 6.382 t (2020. године), након чега се бележи опадајући тренд, који се наставља до 2023. године. Попис пољопривреде 2023 садржи податке о употреби минералних ђубрива и стајњака, према броју газдинстава и површини, разврстане по интервалима КПЗ и врсти ђубрива.²¹

Од 2009. године, у статистику цена инпута, минералних ђубрива и пестицида, осим РЗС, укључен је и СТИПС, кроз праћење цена инпута за производњу.

FADN систем од 2015. године, осим података о трошковима инпута на пољопривредном газдинству, односно употребе минералних ђубрива, прикупља податке о употреби ђубрива на пољопривредним газдинствима у количинама унетих компоненти N-P-K. Подаци се анализирају на основу географског положаја (региона), економске величине и типова производње.

FADN систем прати комерцијална пољопривредна газдинства и анализе просека свих земаља ЕУ, које имају различите потребе, због чега вредности изразито варирају.

Међутим, важно је указати да, поред економске величине и типологије, на праксу ђубрења утичу и други фактори као што су врста усева, специфично земљиште и климатски услови, као и посебне пољопривредне праксе у сваком региону/земљи.

3.3.2. Процена уноса ђубрива и заштитних средстава на пољопривредним газдинствима

Анализе о процени примене ђубрива и заштите биља засноване су на анализи информација и података добијених на нивоу пољопривредних газдинстава које прикупља FADN систем. У овом делу анализираће се неколико индикатора, како би се приказала потенцијална корист тренутно расположивих података, који се прикупљају годишње у земљама ЕУ и Србији. Увођењем нових еколошких и социјалних индикатора у будућем систему унапредиће се анализе са аспекта утицаја на животну средину.

Садашње анализе и информације донекле истичу конкретна питања и доносе конкретне економске или еколошке закључке. Ова анализа ће представити примере који показују употребу ђубрива и заштитних средстава и упоредити резултате просека ЕУ и Србије.

Један од основних економских показатеља у оквиру FADN система јесу подаци о трошковима инпута на пољопривредном газдинству, објављени као индикатори „SE 295 ђубрива“, „SE 300 заштита биља“ и „SE 285 семе“, изражени у EUR/RSD. Ови трошкови минералних

²⁰ [Fertilisers in the EU - price, trade and use](#)

²¹ <https://data.stat.gov.rs/Home/Result/1300021001?languageCode=sr-Cyrl>

ђубрива, тј. просечна економска вредност ђубрива, могу се анализирати по КПЗ (EUR/RSD по ha) и процентуалном учешћу у укупним трошковима („SE 270 укупни трошкови“) и укупним специфичним трошковима („SE 281 специфични трошкови“). Посматрани индикатори у даљем тексту биће приказани за пољопривредна газдинства у Србији и у односу на просек земаља ЕУ.

Тренутни прорачуни о употреби минералних ђубрива (унос у земљиште на бази нитрата, фосфора и калијума) добијени су из рачуноводствених података за 2023. годину. Од 2017. године све државе чланице ЕУ обавезне су да прикупљају податке о N-P-K у FADN систему, кроз индикаторе „SE 296 ђубриво азот N“ (kg), „SE 297 ђубриво фосфор P₂O₅ (kg)“ и „SE 298 ђубриво калијум K₂O (kg)“²².

Ако се посматрају само нитрати, инпути се састоје од минералних и органских ђубрива, стајњака, атмосферског таложења, биолошке фиксације азота, семена и садног материјала. Приказани подаци за N-P-K не укључују ове састојке који се користе на пољопривредним газдинствима у облику органских ђубрива као што су компост, стајњак, итд.

Поред FADN, податке о ђубривима и заштитним средствима прикупља и Еуростат. Према овом извору, „минерална ђубрива су чинила 45% уноса азота у ЕУ у 2018. Стајњак је чинио 38% уноса азота у истој години. Унос азота из семена и садног материјала је занемарљив. Поновна употреба азота кроз коришћење компоста, канализационог муља, индустријског отпада итд., такође је прилично безначајна“²³.

Да би имали заједничку референцу између земаља и региона, калкулације се заснивају на укупним количинама (претвореним у kg) три компоненте заједно, по хектару КПЗ на нивоу земље или ЕУ.

Поред поређења резултата за Србију и просека за земље ЕУ, овај преглед такође ће приказати газдинства према њиховој економској производној оријентацији „типологија пољопривредних газдинстава“ (TF8) и према „економској величини пољопривредних газдинстава“ (ES6) израженој у стандардном аутпуту²⁴.

Учешће минералних ђубрива у специфичним трошковима

За оптималан раст и принос усева, пољопривредници користе велике количине минералних ђубрива, што значи да ће и сам трошак за ђубрива представљати велики проценат у односу на друге трошкове. Правила и прописи који дефинишу минималне стандарде за пољопривредну производњу могу понекад захтевати већу употребу минералних ђубрива како би се обезбедила продуктивност и квалитет усева. Учешће минералних ђубрива у укупним специфичним трошковима у Србији је значајно веће у односу на земље ЕУ.

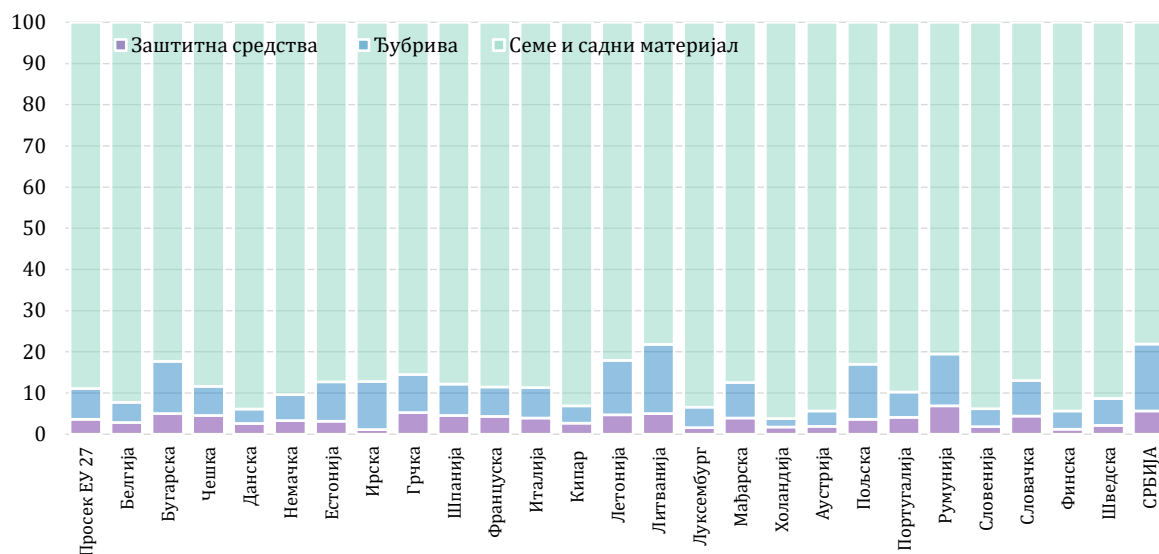
Укупни специфични трокови на пољопривредном газдинству обрачунати су као просечни резултати за економску вредност семена и садног материјала, ђубрива и заштитних средстава у дефиницијама стандардних резултата као индикатор „SE 270 укупни специфични трошкови“, односно „SE 285 семе и садни материјал“, „SE 295 ђубрива“ и „SE 300 заштита биља“.

²² SE – Стандардни резултати представљају сет статистичких показатеља базираних на резултатима пословања са пољопривредних газдинстава (*Farm Return*) и обрачунатих према јединственој FADN методологији

²³ *Ђубриво у ЕУ - цене, трговина и употреба*, јун 2019.

²⁴ Подаци за земље Европске уније јавно су доступни за 2022. годину (без података за Малту и Хрватску) и упоређени су са подацима Србије за 2023. годину.

График 39: Структура специфичних трошкова у Европској унији и Србији (%); 2022/2023*

*Подаци за ЕУ за 2022. годину (без Малте и Хрватске), за Србију за 2023. годину

Извор: МПШВ, FADN; FADN EU

Србија припада земљама које имају највеће учешће трошкова минералних ђубрива (16,8%) у укупним специфичним трошковима, заједно са Литванијом (16,3%), Пољском (13,4%), Летонијом (13,2%), Бугарском (12,7%) и Румунијом (12,6%). Када је реч о трошковима заштитних средстава, Румунија приказује највеће учешће трошкова заштитних средстава (6,9%), док су Србија (5,6%) и Грчка (5,3%) међу водећим земљама према овом показатељу.

Високо учешће трошкова минералних ђубрива у специфичним трошковима може бити узроковано различитим факторима који се односе на агрономске, економске и операционе аспекте пољопривредне производње. Висок удео минералних ђубрива у специфичним трошковима одражава тежњу да се постигне што већи принос, али истовремено поставља питања о дугорочној одрживости и ефикасности таквог приступа у пољопривреди. У неким системима пољопривреде, велика зависност од хемијских ђубрива уместо органских или одрживих решења може довести до повећаних трошкова, јер минерална ђубрива обично имају већу цену по јединици од органских ђубрива. Климатске промене такође могу утицати на родност и приносе и потребу за додатним ђубрењем и могу довести до већих трошкова минералних ђубрива.

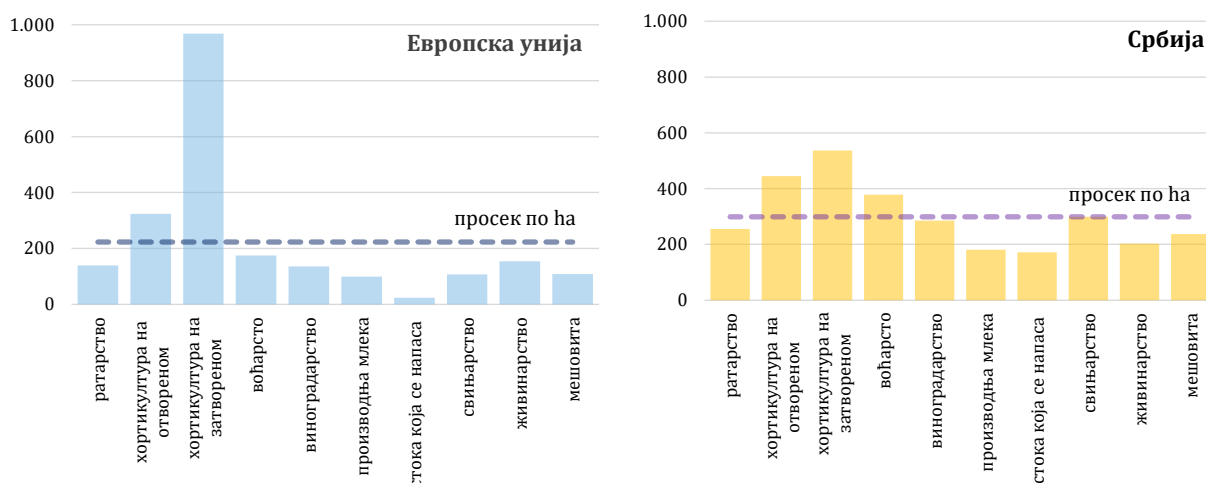
Коришћење напредних агротехничких метода, које захтевају прецизно ђубрење, може довести до смањене употребе минералних ђубрива, чиме се смањује њихов удео у специфичним трошковима. На пример, употреба прецизне пољопривреде оптимизује количину и време примене ђубрива, али и даље чини минерална ђубрива великим трошком. Да би се уносиле оптималне количине минералних ђубрива веома је важно спроводити редовне контроле плодности земљишних парцела на којима се гаје специфичне биљне културе и, у складу са препорукама, минимизирати трошак употребе минералних ђубрива.

Трошкови минералних ђубрива и заштитних средстава према врсти производње у Европској унији и Србији

У структури трошкова различитих типова газдинстава доминирају специфични трошкови, који у 2023. години чине око 52% укупних трошкова, потом режијски трошкови са око 20%, затим укупни спољни фактори, амортизација и зараде. Структура специфичних трошкова значајно се разликује према типовима производње, што је условљено различитим производним карактеристикама – на газдинствима која се баве производњом свиња, као и живинарством, специфични трошкови чине око 80% укупних трошкова (храна за стоку), док на газдинствима са вишегодишњим засадима ови трошкови чине свега 30% укупних трошкова (ђубриво, заштитна средства).

Када се посматра ниво специфичних трошкова у Европској унији и Србији, највећи трошак за минерална ђубрива по хектару имају газдинства која се баве хортикултуром и воћарством. Због специфичности производње и употребе минералних ђубрива код ових газдинстава, трошкови достижу вредности преко 800 EUR/ha. Просечан трошак минералног ђубрива свих газдинства по хектару је 233 EUR/ha у Европској унији, док је у Србији на нивоу од 256 EUR/ha. Међутим, треба нагласити да ове вредности веома варирају и да је приказан просек свих земаља чланица ЕУ.

График 40: Трошкови минералних ђубрива по површини према врсти производње, Европска унија и Србија (EUR/ha); 2022/2023*

*Подаци за ЕУ за 2022. годину (без Малте и Хрватске), за Србију за 2023. годину

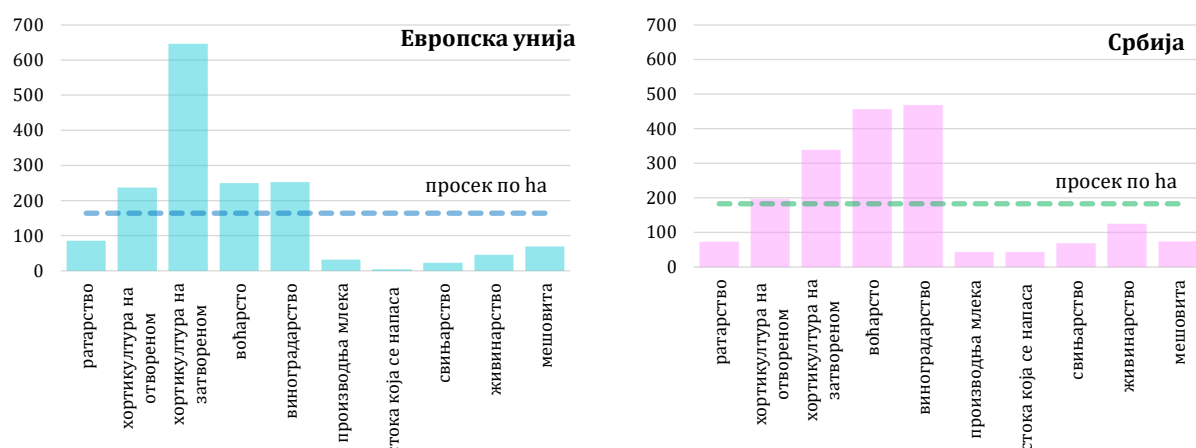
Извор: МПШБ, FADN, FADN EU

Повећана употреба заштитних средстава у савременој пољопривреди, употреба пестицида, фунгицида и других заштитних средстава постала је неопходна за спречавање и контролу болести, штеточина и корова. У зависности од врсте усева и климатских услова, употреба ових средстава може бити честа и у великим количинама. У неким регионима, болести и штеточине могу значајно утицати на принос, што доводи до повећане употребе заштитних средстава. На пример, ако су штеточине или болести уобичајени, пољопривредници су приморани да чешће третирају усеве како би их заштитили. Такође, цене хемијских средстава расту, што утиче на повећање трошкова заштите производње. Поред тога, нови, иновативни и ефикаснији производи могу бити скупљи, што додатно повећава удео ових трошкова у укупним специфичним трошковима. Напредак у технологији прскања и аплицирања заштитних средстава може довести до већих инвестиција у опрему за прскање, као и у саму хемију која се користи. Ако се, на пример, користи прецизна пољопривреда, која захтева више доза и тачније апликације, то може повећати трошкове заштитних средстава.

У земљама са строгим регулативама о употреби пестицида и других заштитних средстава, пољопривредници често мора да користе одређене врсте или количине средстава, што може довести до већих трошкова. Ове регулативе могу подразумевати и додатне трошкове у смислу едукације, документације и припреме извештаја о употреби.

Учешће трошкова заштитних средстава у специфичним трошковима пољопривредне производње може бити значајно, а тај ниво зависи од различитих фактора који су специфични за врсту културе, агротехничких метода и економских услова. Неки од разлога за високо учешће трошкова заштитних средстава могу бити: висок ризик од болести и штеточина, високе цене заштитних средстава, технолошка побољшања, регулатива и безбедност.

График 41: Трошкови заштитних средстава по површини према врсти производње, Европска унија и Србија (EUR/ha); 2022/2023*

*Подаци за ЕУ за 2022. годину (без Малте и Хрватске), за Србију за 2023. годину

Извор: МПШБ, FADN, FADN EU

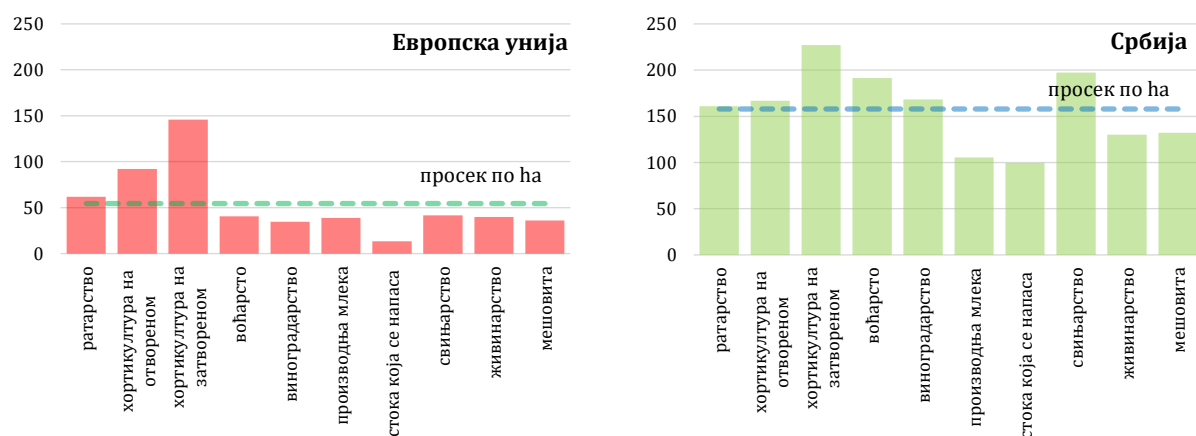
Највећи финансијски трошак заштитних средстава по хектару, како у Србији, тако и у Европској унији, очекивано имају газдинства која се баве хортикултуром, воћарством и виноградарством – у Европској унији просечан трошак минералног ђубрива по површини износи 164 EUR, док се нешто веће вредности евидентирају у Србији, где је овај трошак на нивоу од 183 EUR/ha.

Међутим, треба имати у виду да унос заштитних средстава у земљама чланицама ЕУ значајно варира, те и трошкови показују одступање од просека, због чега се анализа врши на основу просека на нивоу ЕУ.

Просечан унос минералних ђубрива према врсти производње (ЕУ и Србија)

У зависности од природних услова у појединим регионима, земљиште може бити сиромашно важним елементима као што су азот, фосфор или калијум, што значи да ће се минерална ђубрива користити у већим количинама. У неким земљама чланицама привремено је одобрена подршка за набавку минералних ђубрива²⁵, што може повећати њихову потрошњу и утицати на високо учешће у специфичним трошковима.

График 42: Просечна употреба ђубрива (NPK) по површини према врсти производње, Европска унија и Србија (kg/ha); 2022/2023*

*Подаци за ЕУ за 2022. годину (без Малте и Хрватске), за Србију за 2023. годину

Извор: МПШБ, FADN, FADN EU

²⁵ [Ensuring availability and affordability of fertilisers](#)

Количина примењеног минералних ђубрива по хектару у највећој мери зависи од врсте усева, специфичности земљишта и климатских услова. У земљама ЕУ заступљене су различите праксе употребе ђубрива, посебно код различитих типова пољопривредних газдинстава.

Највећу количину NPK по хектару утроше газдинства која се баве хортикултуром и ратарством. У земљама Европске уније просечан унос минералног ђубрива износи 55 kg/ha, док се у Србији унос ђубрива скоро троструко већи – 158 kg/ha. Очекивано, унос ђубрива значајно је већи код газдинстава која се баве хортикултуром и воћарством; у Европској унији у овим делатностима утроши се у преко 140 kg/ha, док у Србији ова газдинства утроше и преко 200 kg/ha.

У принципу, просечан унос минералних ђубрива може се значајно разликовати у зависности од региона и типа пољопривреде, економске величине и климатских (земљишних) услова. Ако се посматрају различити типови газдинстава, за газдинства која се баве производњом ратарских култура (пшеница, кукуруз, јечам), просечан унос минералних ђубрива може бити између 100-200 kg/ha, али на производно интензивнијим и великим газдинствима овај унос може бити и већи.

За газдинства која се баве хортикултуром (поврће), унос минералних ђубрива у просеку износи око 150 kg/ha. Ови повртарски усеви, посебно у стакленицима или на земљишту лошијег квалитета, често захтевају и већу употребу NPK ђубрива, понекад и преко 300-400 kg/ha. Вишегодишњи засади (воће, винова лоза) имају различите потребе у зависности од воћне врсте, али у просеку је између 150 и 250 kg/ha у Србији.

Просечан унос минералних ђубрива према економској величини (ЕУ и Србија)

Просечан унос минералних ђубрива у пољопривреди зависи од више фактора, укључујући врсту усева, агротехничке праксе, климатске услове и економску величину производње. Економска величина пољопривредне производње такође игра важну улогу, јер веће и интензивније производње (нпр. велика пољопривредна газдинства) имају тенденцију да користе већу количину минералних ђубрива како би постигли оптималне приносе.

Економска величина газдинстава мери се кроз стандардну вредност производње (стандардни аутпут – SO), изражену у еврима. Укупан SO сваког пољопривредног газдинства израчунава се на основу коефицијената производње, добијених у редовним истраживањима и повезаних са петогодишњим вредностима производње, обрачунатим на регионалном нивоу. На основу ових коефицијената обрачунава се претежна производња на газдинству (типологија) и економска снага газдинства (економска величина)²⁶.

Методологија предвиђа 14 дефинисаних група/величина пољопривредних газдинстава. Међутим, ради једноставнијег поређења, у овој анализи користи се груписање у шест основних категорија (ЕС6 класификација).

Подаци показују специфичности употребе ђубрива упоредивих газдинстава различите економске величине. Међутим, на праксу ђубрења утичу и други фактори, као што су врста усева, карактеристике земљишта и климатски услови, као и посебне пољопривредне праксе у сваком региону/земљи.

Уколико се посматра ниво уноса минералних ђубрива по групама пољопривредних газдинстава према величини, дистрибуција значајно варира између земаља. Највећи унос NPK по хектару показују газдинства у групи од 4.000-8.000 EUR и велика газдинства, економске величине преко 500.000 EUR.

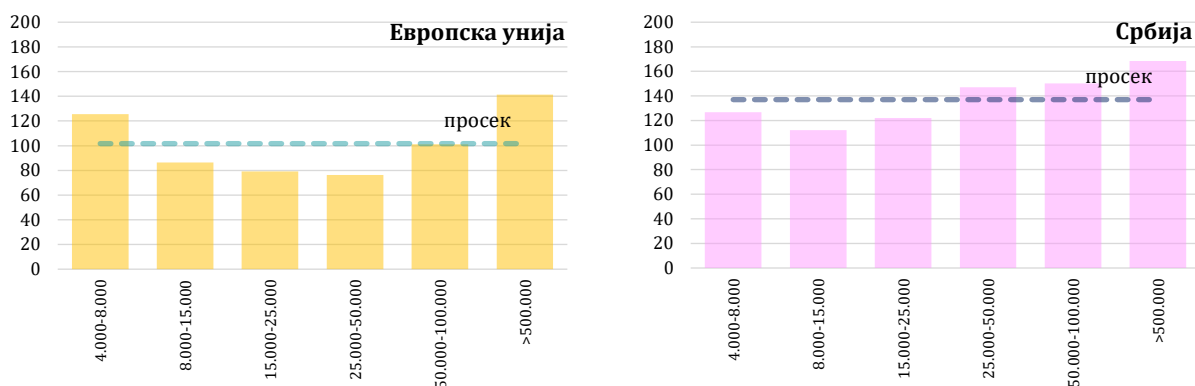
Веће и интензивније производње обично користе веће количине ђубрива, али тај унос може бити оптимизован уз помоћ напредних технологија. Просечан унос минералног ђубрива код

²⁶ Метод прорачуна за одређивање стандардних коефицијената и методологија за прикупљање одговарајућих података наведени су у Анексу VI Уредбе (ЕУ) 2015/220.

газдинстава свих економских величина у Европској унији износи око 102 kg/ha, док је у Србији на нивоу од 137 kg/ha.

Код газдинстава мање економске величине, која често користе мање количине минералних ђубрива или се ослањају на органска ђубрива, просечан унос по хектару може бити нижи, у опсегу од 80–130 kg/ha. Уколико се посматрају средња и велика газдинства, која се баве интензивном пољопривредом, уз примену напредне технологије и оптимизовану агротехнику, просечан унос минералних ђубрива може бити значајно већи, преко 150 kg/ha, а понекад и више, зависно од потреба усева.

График 43: Просечна употреба ђубрива (NPK) на нивоу пољопривредног газдинства према економској величини, Европска унија и Србија (kg/ha); 2022/2023*

*Подаци за ЕУ за 2022. годину (без Малте и Хрватске), за Србију за 2023. годину

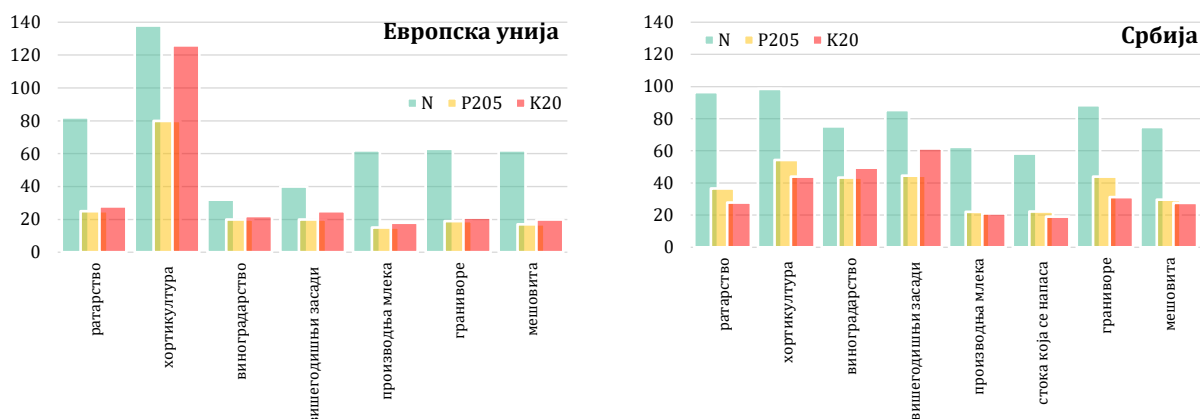
Извор: МПШБ, FADN, FADN EU

Количина три главне компоненте ђубрива које се користе на пољопривредним газдинствима

Ђубрива се комерцијализују у много различитих једињења и паковања, чије декларисање захтева дефиницију садржаја. Азот, фосфор и калијум су главне компоненте ђубрива, при чему сложена ђубрива често садрже секундарне макронутријенте, као што су калцијум, сумпор и магнезијум, док се многим једињењима додају и микронутријенти (бакар, гвожђе, манган, бор). Услед тога, једињења су често сложена и направљена по мери крајњег корисника. Вредност секундарних хранљивих материја и микронутријената може бити висока и стога могу представљати значајан удео у вредности појединих једињења. Азот је по запремини далеко најкоришћенији нутријент у Србији и ЕУ – представља више од две трећине укупне употребе три главна хранљива састојка (N, P, K). Фосфат и калијум се примењују у мањим количинама на пољопривредном земљишту и представљају мање од 20% укупне употребе у запремини. FADN база у Србији прати унос регистрованих ђубрива у земљи, чији се састав електронски разврстава на компоненете, тј. активне материје (ђубрива се уносе на основу јединствене листе формулације ђубрива која је регистрована у Србији).

Веома је важно пратити анализе и стање пољопривредног земљишта и у односу на резултате планирати унос и употребу NPK нутријената. У том смислу, у подручјима са добрим и плодним земљиштем, где је доступност нутријената природно већа, потреба за минералним ђубривима може бити мања, док код подручја са сиромашним земљиштем, у регионима где тло има недостатак основних елемената (азота, фосфора и калијума), потреба за минералним ђубривима може бити већа.

График 44: Преглед количина три главне компоненете ђубрива (NPK) на нивоу пољопривредног газдинства према врсти производње, Европска унија и Србија (kg/ha); 2022/2023*

*Подаци за ЕУ за 2022. годину (без Малте и Хрватске), за Србију за 2023. годину

Извор: МПШВ, FADN, FADN EU

Подаци показују да највећи унос N, P и K по хектару постоји код газдинстава која се баве хортикултуром и ратарством, како у Европској унији, тако у Србији. Код свих типова пољопривредних газдинстава забележен је највећи унос азота по хектару. Просечан унос ових компоненти зависи, осим врсте производње (културе), и од стања земљишта, климатских фактора (суше, поплаве, високе температуре и сл.), технологије и праксе пољопривредника (примењене количине умногоме зависе и од цене инпута).

Основна препорука за рационалну употребу минералних ђубрива јесте спровођење контроле плодности земљишта и прецизна пољопривреде. Примена технологија, као што су прецизна пољопривреда, уз употребу дронова и сензора за оптимизацију уноса ђубрива, може значајно повећати ефикасност и смањити укупну потребу за минералним ђубривима, али и даље ће трошкови по хектару бити високи на интензивним фармама.

4. ПОЉОПРИВРЕДНА ПОЛИТИКА

4.1. Оквир пољопривредне политике и политике руралног развоја

Стратешки и програмски оквир

Спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја кроз политику подстицаја у пољопривреди и руралном развоју, стратешки посматрано, представља примену активности, садржаних у трогодишњим националним програмима за пољопривреду и рурални развој, који се доносе на основу Стратегије пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за десетогодишњи период²⁷. Стратегија представља секторски документ највишег нивоа општости, којим се дефинише визија, циљеви, приоритетне области деловања, мере, као и правци развоја пољопривреде и руралног развоја Републике Србије у наредном десетогодишњем периоду.

Стратегија, као и Национални програм за пољопривреду и Национални програм руралног развоја садрже активности и мере, које се у релевантном периоду примењују у циљу даљег

²⁷ 2024. година представља последњу годину примене Стратегије пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014-2024. године („Сл. гласник РС“, бр. 85/14). У тренутку израде „Зелене књиге 2024“ у току је израда Нацрта Стратегије пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2015-2034. године.

усклађивања националне пољопривредне политике са Заједничком пољопривредном политиком ЕУ.

Законодавни оквир

Политика подстицаја, која представља основни механизам примене пољопривредне политике и политике руралног развоја у Републици Србији, спроводи се на основу Закона о пољопривреди и руралном развоју²⁸ и Закона о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју²⁹, односно на основу подзаконских прописа, који произилазе из ових закона.

Док је Законом о пољопривреди и руралном развоју дефинисано успостављање и функционисање одређених институционалних тела, инструмената и механизма за креирање и спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја, Закон о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју прописује врсте подстицаја, услове, начин коришћења и кориснике подстицаја у пољопривреди и руралном развоју.

Подзаконским актима, који се доносе на основу овог закона, ближе се прописују услови за остваривање права на поједине подстицаје, док се Уредбом о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју за календарску годину³⁰ врши алокација буџетских средстава и дефинише ниво подршке за поједине врсте подстицаја.

Финансијски оквир

Основни извор финансијске подршке у пољопривреди и руралном развоју јесу национална буџетска средства, док су поједине мере подршке финансиране из ЕУ претприступних фондова, кредита и међународних донација.

Финансијска средства за подстицаје у пољопривреди и руралном развоју обезбеђују се Законом о буџету Републике Србије³¹ за календарску годину, на позицији Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде као буџетског корисника, а расподељују се на поједине мере кроз Уредбу о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју за сваку календарску годину.

Поред подршке на националном нивоу, подршка пољопривреди и руралном развоју спроводи се и на локалном и покрајинском нивоу у складу са посебним програмима и финансира се из локалних/покрајинских буџета.

4.2. Мере пољопривредне политике и политике руралног развоја у 2024. години

У складу са Законом о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју, подзаконским прописима, као и релевантним програмским документима, током 2024. године реализовани су следећи подстицаји:

- 1) директна плаћања,
- 2) мере руралног развоја,
- 3) посебни подстицаји,
- 4) IPARD подстицаји,
- 5) кредитна подршка у пољопривреди.

²⁸ „Сл. гласник РС“, бр. 41/09, 10/13 – др. закон, 101/16, 67/21 – др. закон, 114/21 и 19/25

²⁹ „Сл. гласник РС“, бр. 10/13, 142/14, 103/15, 101/16, 35/23, 92/23 и 94/24

³⁰ Уредба о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју у 2024. години („Сл. гласник РС“, бр. 3/24, 6/24, 16/24, 26/24, 32/24, 34/24, 50/24, 61/24, 72/24, 78/24, 86/24, 89/24, 97/24 и 101/24)

³¹ Закон о буџету Републике Србије за 2024. годину („Сл. гласник РС“, бр. 92/23 и 79/24)

Табела 7: Врсте подстицаја у пољопривреди и руралном развоју³²; 2024.

Назив мере		Износ по јединици мере
I	ДИРЕКТНА ПЛАЋАЊА	
1.	Премије	
1.1	Премија за млеко ¹	19 RSD/l
2.	Подстицаји за производњу	
2.1	Основни подстицаји за биљну производњу ²	18.000 RSD/ha* + 10.000 RSD/ha
2.2	Подстицаји у сточарству	
2.2.1	Подстицаји за квалитетне приплодне млечне краве ³	40.000 RSD/грлу** + 100.000 RSD/грлу
2.2.2	Подстицаји за квалитетне приплодне товне краве и бикове ³	40.000 RSD/грлу** + 100.000 RSD/грлу
2.2.3	Подстицаји за квалитетне приплодне крмаче и нерастове ³	18.000 RSD/грлу
2.2.4	Подстицаји за квалитетне приплодне овце и овнове, козе и јарчеве ³	10.000 RSD/грлу
2.2.5	Подстицаји за квалитетне приплодне матице риба шарана ³	500 RSD/грлу
2.2.6	Подстицаји за квалитетне приплодне матице риба пастрмке ³	300 RSD/грлу
2.2.7	Подстицаји за родитељске кокошке тешког типа ³	100 RSD/грлу
2.2.8	Подстицаји за родитељске кокошке лаког типа ³	140 RSD/грлу
2.2.9	Подстицаји за родитељске ћурке ³	300 RSD/грлу
2.2.10	Подстицаји за тов јунади ⁴	22.000 RSD/грлу
2.2.11	Подстицаји за тов јагњади ⁴	3.000 RSD/грлу
2.2.12	Подстицаји за тов јаради ⁴	3.000 RSD/грлу
2.2.13	Подстицаји за тов свиња ⁴	1.500 RSD/грлу
2.2.14	Подстицаји за кошнице пчела ⁵	1.000 RSD/кошници
2.2.15	Подстицаји за производњу конзумне рибе ⁶	10 RSD/kg рибе
2.2.16	Подстицаје за краве за узгој телади за тов ⁷	20.000 RSD/грлу
II	ПОДСТИЦАЈИ МЕРАМА РУРАЛНОГ РАЗВОЈА	
1.	Подстицаји за унапређење конкурентности	
1.1	Инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства	
1.1.1	Подстицање подизања нових вишегодишњих засада воћака, винове лозе и хмеља ⁸	
1.1.1.1	Подстицање подизања нових вишегодишњих засада воћака и хмеља	50-65%
1.1.1.2	Подстицање подизања нових вишегодишњих засада винове лозе	60%
1.1.2	Подршка за унапређење примарне пољопривредне производње	
1.1.2.1	Подршка за инвестиције у набавку нових машина и опреме за унапређење примарне биљне пољопривредне производње ⁹	50-65%
1.1.2.2	Подршка за инвестиције у набавку нових машина и опреме за унапређење примарне сточарске пољопривредне производње ¹⁰	50-65%
1.1.2.3	Подршка за инвестиције у набавку квалитетних приплодних грла за унапређење примарне сточарске пољопривредне производње ¹¹	50-65%
1.3	Управљање ризицима ¹²	40-45% 70% за 8 округа
2.	Подстицаји за очување и унапређење животне средине и природних ресурса	
2.1	Органска производња	
2.1.1	Органска биљна производња ¹³	250%
2.1.2	Органска сточарска производња ¹⁴	40%
2.2	Очување биљних и животињских генетичких ресурса	
2.2.1	Очување биљних генетичких ресурса ¹⁵	100%
2.2.2	Очување животињских генетичких ресурса ¹⁶	по јединици
3.	Подстицаји за диверсификацију дохотка и унапређење квалитета живота у руралним подручјима	
3.1	Инвестиције у руралну инфраструктуру	100%
4.	Подстицаји за унапређење система креирања и преноса знања	
4.1	Развој техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју ¹⁷	100%
4.2	Подршку пружању савета и информација пољопривредним произвођачима, удружењима, задругама и другим правним лицима у пољопривреди ¹⁸	100%
III	ПОСЕБНИ ПОДСТИЦАЈИ	

³² Подзаконска регулатива подстицаја у пољопривреди и руралном развоју за 2024. годину представљена је у прилогу 3.2 (1-26)

1.	Подстицаји за спровођење одгајивачких програма, ради остваривања одгајивачких циљева у сточарству - мере селекције ¹⁹²⁰
2.	Подстицаје за промотивне активности у пољопривреди и руралном развоју (мере и акције у пољопривреди) ²¹
3.	Подстицаји за производњу садног материјала и сертификацију и клонску селекцију ²²
IV	IPARD
	Мера 1: Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава ²³
	Мера 3: Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства ²⁴
	Мера 7: Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања ²⁵
	Мера 9: Техничка помоћ
V	КРЕДИТНА ПОДРШКА²⁶

* Изузетно у 2024. години, корисници који остварили право на основне подстицаје у биљној производњи, накнадно су остварили право на исплату додатних 10.000 RSD/ha

** Изузетно у 2024. години, корисници који остварили право на подстицаје за квалитетне приплодне млечне и товне краве, накнадно су остварили право на исплату додатних 100.000 RSD/грлу за квалитетне приплодне првотелке

Извор: Уредба о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју у 2024. години и остали подзаконски прописи

Буџетска средства, која су у 2024. години опредељена за реализацију подстицаја у пољопривреди и руралном развоју, повећана су у односу на претходну годину за 17,8%, што је омогућило реализацију подстицаја у обиму и на нивоу вишем у односу на претходну годину скоро код свих мера директних плаћања. У складу с тим, премија за млеко је у 2024. години износила 19 RSD/l, за разлику од првог квартала 2023. године, када је била на нивоу од 15 RSD/l. Основни подстицаји су дуплирани у 2024. години – са 9.000 RSD/ha у 2023. на 18.000 RSD/ha у 2024. години, уз додатно накнадно плаћање од 10.000 RSD/ha.

Значајно повећање подстицаја током 2024. године реализовано је и у оквиру подршке у сточарству, имајући у виду да је увећана јединична подршка за две највеће групе мера – подршка за квалитетна приплодна грла и тов. У том смислу, подршка за квалитетне приплодне овце и козе повећана је са 7.000 на 10.000 RSD/грлу, док су подстицаји за родитељске кокошке тешког и лаког типа увећани са 60 и 100 RSD/грлу, на 100 и 140 RSD/грлу. Томе свакако треба додати и додатно плаћање од 100.000 RSD/грлу за квалитетне приплодне млечне и товне краве првотелке. У оквиру подстицаја за тов, подршка је повећана код свих категорија животиња, и то за јунад са 15.000 на 22.000 RSD/грлу, за јагњад и јарад са 2.000 на 3.000 RSD/грлу и за тов свиња са 1.000 на 1.500 RSD/грлу. Подстицаји по кошници у 2024. години у односу на претходну годину повећани су са 800 на 1.000 RSD/кошници.

Мере руралног развоја су током 2024. године задржале непромењен ниво подршке у односу на претходне године, као и посебни подстицаји и кредитна подршка.

4.3. Буџетска средства за подршку пољопривреди и руралном развоју

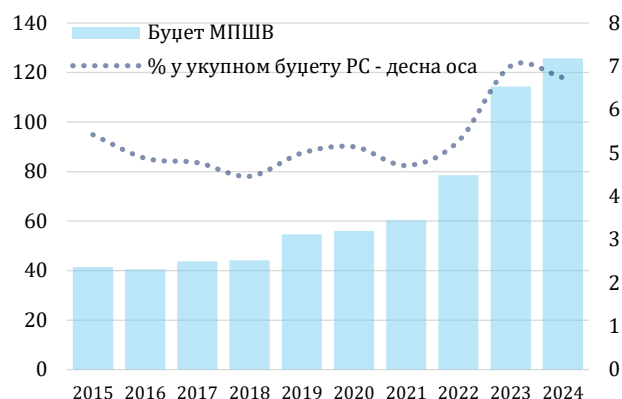
4.3.1. Буџет Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде

Након прве половине претходне декаде, током које су се опредељена средства за пољопривреду, шумарство и водопривреду кретала на нивоу до 55 млрд. RSD, другу половину периода обележио је надпропорционалан раст буџета, који од 2023. године превазилази 100 млрд. RSD. Учешће буџета МПШВ у националном буџету током претходне деценије, пратећи динамику кретања буџета МПШВ, у периоду до наглог раста средстава кретало се на нивоу до 5,4%, док од 2023. године прелази ниво од 6,7%.

Буџет МПШВ наставља да се повећава током 2024. године, достижући ниво од 125,7 млрд. RSD, што је око 10% више у односу на прошлогодишњи буџет и чак 90% више у односу на десетогодишњи просек.

Овај ниво средстава чини 6,74% националног буџета за 2024. годину, што је 0,26 пп ниже учешће у односу на прошлогодишње, али 1,74 пп више од минималног законом³³ прописаног учешћа.

График 45: Буџет МПШВ (млрд. RSD) и учешће у укупном буџету РС (%) (десна оса); 2015-2024

Извор: Закон о буџету Републике Србије за одговарајуће године

4.3.2. Средства за подстицаје у пољопривреди и руралном развоју

Од укупног износа средстава, опредељених у буџету МПШВ за 2024. годину, 82,3% било је издвојено за подстицаје у пољопривреди и руралном развоју, што је 5,5 пп веће учешће у односу на 2023. годину. Посматрано у апсолутном износу, током 2024. године издвојено је 103,5 млрд. RSD, што је 17,8% више него издвајање у претходној години. Финансијска средства намењена за реализацију подстицаја у 2024. години скоро у потпуности су обезбеђена из буџета РС (95,4%), док је остатак финансиран из средстава ЕУ.

Највећи износ средстава за подстицаје (89,2%) био је опредељен за реализацију директних плаћања, док је за мере руралног развоја издвојено свега 3,8%. IPARD подстицаји су чинили 5,8% средстава за подстицаје у пољопривреди и руралном развоју, док су средства за кредитну подршку учествовала са 1,1%. Посматрано у односу на структуру подстицаја претходне године, учешће директних плаћања се током 2024. године повећало за 12,5 пп, због чега је смањено учешће средстава за рурални развој (-10,7 пп).

Табела 8: Износ опредељених и реализованих средстава за подстицаје у пољопривреди и руралном развоју према врсти подстицаја (RSD); 2024.

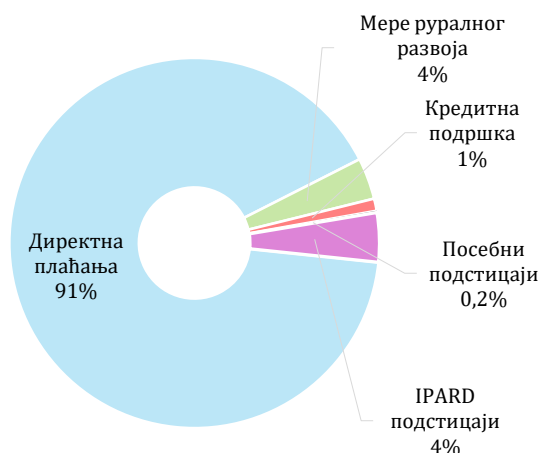
Врста подстицаја	Опредељено	Реализовано
Директна плаћања	92.323.492.000	91.530.892.953
Подстицаји мерама руралног развоја	3.907.147.000	3.644.153.203
Посебни подстицаји	170.000.000	155.387.630
IPARD подстицаји	5.981.935.000	4.334.922.614
Кредитна подршка	1.091.333.589	1.069.157.745
Укупно	103.473.907.589	100.734.514.144

Извор: МПШВ, УАП

³³ Члан 4. став 3. Закона о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју, према ком буџет министарства не може бити мањи од 5% буџета Републике Србије за одређену годину, у смислу закона којим се уређује буџетски систем.

У складу са промењеном структуром алоцираних средстава за подстицаје у 2024. години, која је у већој мери усмерена на директна плаћања у односу на остале подстицаје у пољопривреди и руралном развоју, реализована средства су у највећој мери утрошена за исплате по основу директних плаћања (91%), док је на мере руралног развоја (националне и IPARD) утрошено нешто мање од 8% укупних средстава за подстицаје.

График 46: Структура реализованих средстава за подстицаје у пољопривреди и руралном развоју према врсти; 2024.

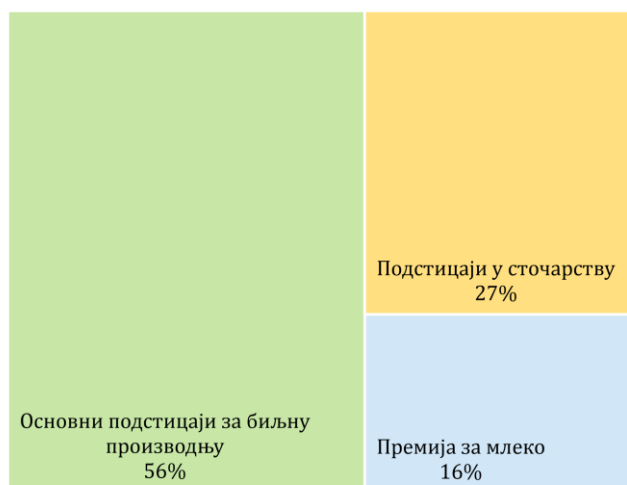
Извор: МПШВ, УАП

Директна плаћања

Током 2024. године, за потребе реализације директних плаћања, исплаћено је 91,5 млрд. RSD, односно 37% више средстава у односу на ову намену у 2023. години.

Нешто више од половине (56%) средстава, утрошених за директна плаћања у 2024. години, намењено је основним подстицајима у биљној производњи у форми плаћања по хектару засејане површине. За подстицаје у сточарству утрошено је 27% финансијских средстава за директна плаћања (око 25 млрд. RSD), док је за премију за млеко реализовано нешто мање од 15 млрд. RSD.

График 47: Структура реализованих средстава за директна плаћања према мерама (%); 2024.

Извор: МПШВ, УАП

Подстицаји за мере руралног развоја

За мере подршке руралном развоју током 2024. године утрошено је 3,6 млрд. RSD, што представља око трећину вредности плаћања за рурални развој у 2023. години.

Као и претходних година, највећи износ средстава утрошен је за групу мера, усмерених на унапређење конкурентности пољопривредних газдинстава (44%), а потом на мере намењене унапређењу система креирања и преноса знања, између осталог, кроз активности саветодавних служби. Нешто мањи ниво подршке (по око 360 мил. RSD) било је намењено мерама диверзификације дохотка и очувању животне средине и природних ресурса.

Посебни подстицаји

Буџетска давања за посебне подстицаје у 2024. години била су на нивоу од 155,4 мил. RSD, односно за трећину мања у односу на плаћања по овом основу током 2023. године.

Чак 97% вредности плаћања за ову групу подстицаја исплаћено је за подстицаје за спровођење одгајивачких програма, док је свега 5,1 мил. RSD утрошен за подстицаје за производњу садног материјала и сертификацију и клонску селекцију.

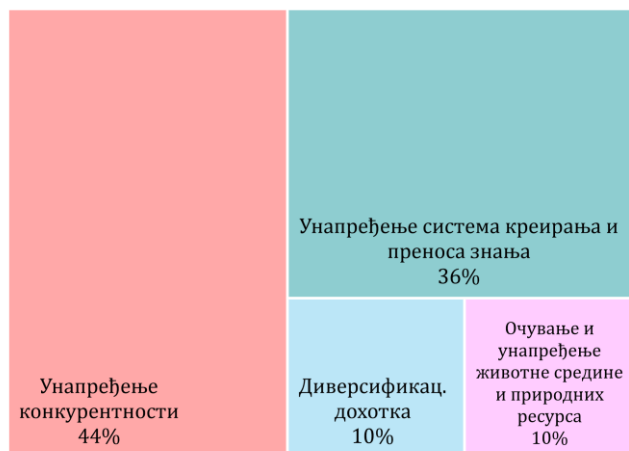
Кредитна подршка

Кроз спровођење мере кредитне подршке пољопривредним газдинствима омогућава се олакшани приступ коришћењу кредита, по условима повољнијим од комерцијалних, при чему се подршка реализује кроз субвенционисање дела каматне стопе.

За реализацију кредитне подршке током 2024. године исплаћена је око 1,1 млрд. RSD, односно око 10% мање средстава у односу на претходну годину.

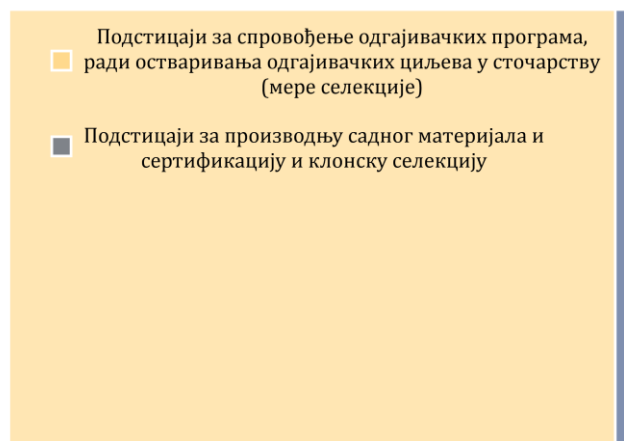
Кредитна подршка је усмерена на: 1) развој сточарства, који обухвата набавку животиња и премију осигурања животиња (осим квалитетних приплодних јуница и квалитетних приплодних крава старости до пет година); 2) развој ратарства, воћарства, виноградарства, повртарства и цвећарства, који обухвата набавку семена, садног материјала и средстава за заштиту биља; 3) инвестициона улагања у пољопривредну механизацију и опрему; 4) набавку хране за животиње; 5) инвестициона улагања у одређене врсте механизације и

График 48: Структура реализованих средстава за мере руралног развоја према мерама (%); 2024.

Извор: МПШВ, УАП

График 49: Структура реализованих средстава за посебне подстицаје према мерама (%); 2024.

Извор: МПШВ, УАП

опреме која се користи у биљној пољопривредној производњи; 6) развој сточарства који обухвата набавку квалитетних приплодних јуница и квалитетних приплодних крива старости до пет година и премију осигурања ових животиња; 7) развој ратарства, воћарства, виноградарства, повртарства и цвећарства, који обухвата набавку ђубрива.

IPARD подстицаји

Поред националних мера, подршка руралном развоју спроводи се и посредством Инструмента за претприступну помоћ, који представља помоћ државама потенцијалним кандидатима за чланство и државама у статусу кандидата да процес стабилизације и придруживања спроведу у складу са њиховим специфичностима. Приоритетна област пољопривреда и рурални развој намењена је земљама кандидатима са циљем припреме за имплементацију и управљање ЗПП ЕУ. Подршка ЕУ пољопривреди и руралном развоју Републике Србије спроводи се кроз усвајање и имплементацију IPARD програма.

IPARD програм за програмски период 2014-2020 (IPARD II програм)

Одлуком Директората за пољопривреду и рурални развој Европске комисије *C(2015) 257* од 20. јануара 2015. године усвојен је Програм претприступне помоћи руралном развоју Републике Србије за период 2014-2020 (IPARD II програм). Основна сврха и циљ IPARD II програма јесте подршка пољопривредним произвођачима и прерађивачима, као и становништву руралних подручја у Републици Србији за потребе унапређења капацитета и потенцијала у циљу благовремене припреме за достизање европских стандарда у области пољопривреде, прехранбене индустрије и заштите животне средине, као и унапређења квалитета живота и повећања дохотка становништва у руралним подручјима. IPARD II програм дефинише мере које пружају финансијску подршку сектору примарне пољопривредне производње, сектору прераде и маркетинга пољопривредних производа, као и подршку диверзификацији пољопривредних газдинстава и развоју пословања у руралним подручјима Републике Србије.

IPARD II програм обухвата следеће мере:

- Мера 1: Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава;
- Мера 3: Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства;
- Мера 4: Агро-еколошко-климатске мере и мера органске производње;
- Мера 5: Спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* приступ;
- Мера 7: Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања;
- Мера 9: Техничка помоћ.

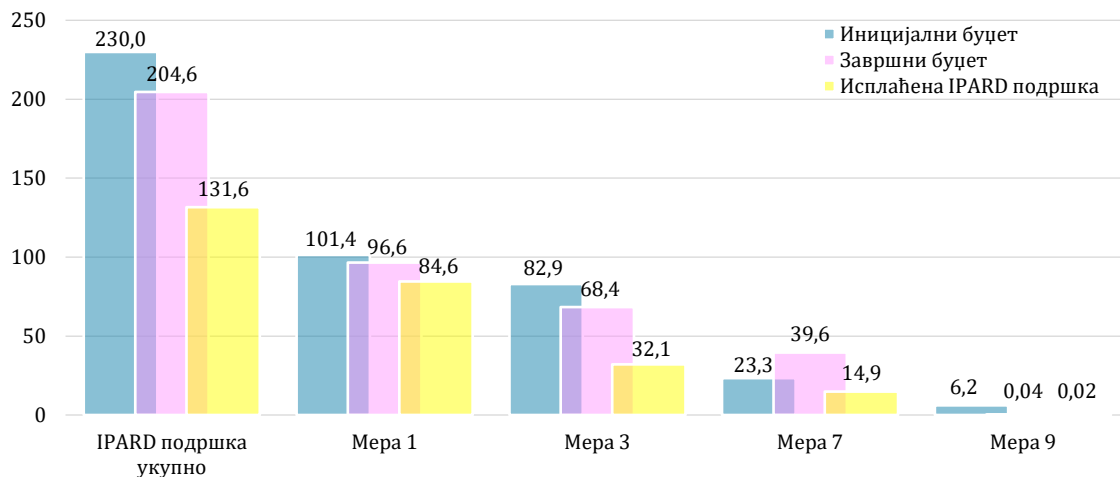
У оквиру програмског периода 2014-2020. године, Републици Србији је за унапређење руралног развоја из претприступних фондова ЕУ иницијално одобрено 175 мил. EUR. Одлуком Директората за пољопривреду и рурални развој Европске комисије бр. *C(2024)6019* од 22. августа 2024. године и Закључком Владе Републике Србије од 6. децембра исте године усвојена је последња, Седма измена IPARD II програма. Након аутоматског отказивања неискоришћених средстава, расположива средства ЕУ у последњој години имплементације износе 153.440.957,92 EUR. Имајући у виду *n+4* правило финансирања које је одобрено од стране Европске комисије, спровођење IPARD програма за програмски период 2014-2020. год. закључено је 31. децембра 2024. године.

Током периода спровођења IPARD II програма, за четири акредитоване IPARD мере објављено је 15 јавних позива за подношење захтева за одобравање пројекта: седам за Меру 1 (опредељена средства у износу од 111,2 мил. EUR), четири за Меру 3 (81,5 мил. EUR), два за Меру 7 (26,3 мил. EUR) и два позива за Меру 9 (1,1 мил. EUR).

У оквиру 15 расписаних позива поднет је 3.181 захтев за одобравање IPARD пројекта, са захтеваним трошковима за инвестицију у износу од 701,0 мил. EUR, захтеваном јавном

подршком у износу од 409,1 мил. EUR и подршком ЕУ у износу од 306,8 мил. EUR, од чега је одобрено 1.556 пројеката (197,4 мил. EUR јавна подршка и 148,1 мил. EUR подршка ЕУ) и исплаћено 1.233 пројекта (131,6 мил. EUR јавна подршка и 98,7 мил. EUR подршка ЕУ). Просечан износ исплаћене IPARD подршке износи 106.740 EUR.

График 50: Опредељена и исплаћена IPARD подршка (мил. EUR); на дан 31.12.2024.

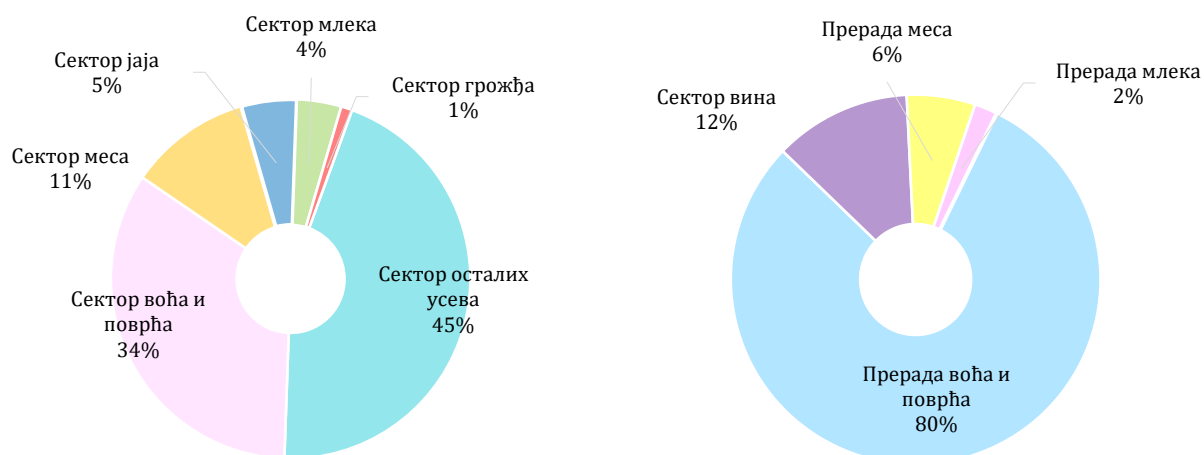
Извор: МПШВ, IPARD Управљачко тело

Закључно са 31. децембром 2024. године, стопа извршења завршног програмског буџета износила је 64,3%, а иницијално одобреног буџета 56,4%. С обзиром на то да до краја 2023. године средства у укупном износу од 21.559.042,08 EUR нису употребљена у сврху предфинансирања, за међуплаћања, као и да за иста НАО (Министарство финансија) није доставио захтев за плаћање, извршено је аутоматско отказивање буџетске обавезе у наведеном износу, што представља 12,3% иницијално опредељеног и 14,1% завршног програмског буџета.

У последњој години спровођења IPARD II програма (2024.) донето је 235 решења о исплати IPARD пројеката, а корисницима IPARD подршке исплаћено 169 пројеката са износом подршке ЕУ од 24,7 мил. EUR и подршке РС од 8,2 мил. EUR (25% укупно исплаћене подршке). Највећи износ подршке ЕУ и РС кроз IPARD II програм исплаћен је за Мери 1 (10,8 мил. EUR и 3,6 мил. EUR респективно) и Мери 7 (9,1 мил. EUR и 3,0 мил. EUR респективно), за Мери 3 исплаћен је износ доприноса ЕУ од 4,8 мил. EUR и допринос РС у износу од 1,6 мил. EUR, док је за IPARD Мери 9 током 2024. године исплаћена подршка ЕУ у износу од 18.796 EUR и подршка РС у износу од 3.317 EUR.

Највећи обим реализоване подршке ЕУ у примарној пољопривреди (Мера 1) односи се на Сектор осталих усева – 28,4 мил. EUR. Притом, највећи број IPARD пројеката за унапређење конкурентности у примарној пољопривредној производњи исплаћен је за инвестиције у подсектору житарица (616, исплаћена подршка ЕУ – 26 мил. EUR) и подсектору воћа (174, исплаћена подршка ЕУ – 16,4 мил. EUR). Када је реч о реализацији IPARD улагања у области прераде пољопривредних производа, са становишта укупно исплаћене подршке ЕУ најзаступљенији је сектор прераде воћа и поврћа (19,3 мил. EUR за 90 реализованих IPARD пројеката).

График 51: Учешће сектора примарне пољопривреде у подршци ЕУ (лево) и учешће сектора прераде пољопривредних производа у подршци ЕУ (десно) (%); на дан 31.12.2024.

Извор: МПШВ, МПШВ, IPARD Управљачко тело

Доминантан тип улагања у примарну пољопривреду кроз IPARD II програм односио се на куповину новог трактора, са исплаћених 19,1 мил. EUR подршке ЕУ и 6,4 мил. EUR исплаћене подршке РС за 627 реализованих пројеката, док је у области прераде пољопривредних производа најзаступљенији тип инвестиције модернизација опреме за прераду и паковање (9,2 мил. EUR исплаћене подршке ЕУ и 3,1 мил. EUR исплаћене подршке РС за 51 реализован пројекат) и изградња/реконструкција/модернизација постројења за прераду у сектору прераде воћа и поврћа (8,5 мил. EUR исплаћене подршке ЕУ и 2,8 мил. EUR исплаћене подршке РС за 28 реализованих пројеката).

Табела 9: Исплаћена подршка ЕУ према типу инвестиције (мил. EUR); на дан 31.12.2024.

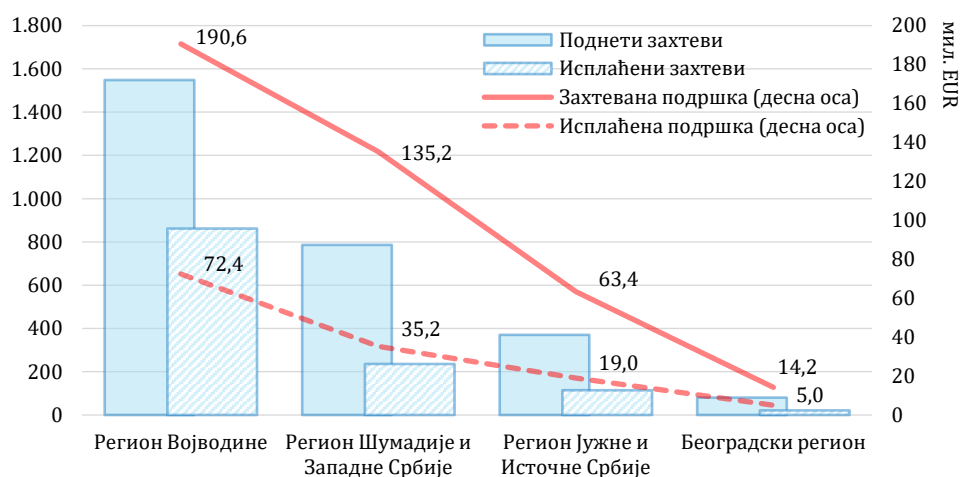
Примарна пољопривреда (Мера 1)			Прерада пољопривредних производа (Мера 3)		
Тип инвестиције	Износ подршке (мил. EUR)	Број пројеката	Тип инвестиције	Износ подршке (мил. EUR)	Број пројеката
Трактори	19,1	627	Модернизација опреме за прераду и паковање воћа и поврћа	9,2	51
Опрема за сакупљање, сортирање, паковање и складиштење пољ. производа	7,6	62	Изградња/реконструкција и модернизација постројења за прераду воћа и поврћа	8,5	28
Складишта (укљ. ULO хладњаче)	7,4	34	Изградња објеката у сектору вина	2,2	6
Нове оперативне зграде	6,0	21	Производња енергије из обновљивих извора	1,7	12
Објекти за коке носиле са кавезима за јаја	1,9	4	Модернизација предузећа за прераду меса	1,3	10
Опрема и машине за вегетациони период	1,9	29	Модернизација опреме за унапређење квалитета вина	0,4	1
Стакленици и пластеници	1,6	6	Модернизација млекара	0,3	3
Системи за заштиту од града	1,6	18	Модернизација опреме за прераду и паковање у сектору вина	0,2	3
Остало	16,1	213	Остало	0,3	3

Извор: МПШВ, МПШВ, IPARD Управљачко тело

У оквиру Мере 7 највећи број пројеката реализован је за улагања у рурални туризам и рекреативне активности (88), у износу од 9,9 мил. EUR подршке ЕУ и 3,3 мил. EUR подршке РС.

Највећи број поднетих и исплаћених IPARD захтева, као и захтеване и исплаћене подршке остварен је у региону Војводине (862 исплаћена захтева, односно 69,9% од укупног броја исплаћених IPARD пројеката у износу исплаћене IPARD подршке од 72,4 мил. EUR, односно 73,4% од укупног износа исплаћене подршке). Највећи број поднетих и исплаћених IPARD захтева и подршке остварен је у оквиру управних округа који административно припадају региону Војводине, пре свега Сремског и Јужнобачког управног округа, са исплаћеном подршком у износу од 20,4 мил. EUR и 17,8 мил. EUR респективно, што представља 29,0% укупно исплаћене подршке на нивоу свих округа. Истовремено, најмањи број захтева и подршке (испод 1 мил. EUR) исплаћен је у Борском, Пиротском и Пчињском управном округу, који припадају региону Јужне и Источне Србије.

График 52: Регионална дистрибуција IPARD подршке – број захтева и износ подршке (мил. EUR) (десна оса); на дан 31.12.2024.

Извор: МПШВ, МПШВ, IPARD Управљачко тело

Најзаступљенији тип корисника IPARD подршке за Меру 1 и Меру 7 су физичка лица (са највећим учешћем породичних пољопривредних газдинстава и у значајно мањој мери предузетника), док су за Меру 3, у оквиру правних лица, привредна друштва доминантан тип корисника у односу на пољопривредне задруге.

Од укупног броја исплаћених IPARD пројеката инвестиционог типа, највећи број истих исплаћен је физичким лицима – 1.008, од чега је за индивидуалне пољопривреднике исплаћен 971 пројекат, док је за предузетнике исплаћено 37 пројеката. Правним лицима исплаћено је 223 пројеката, уз доминантно учешће привредних друштава са исплаћених 213 пројеката, док је за пољопривредне задруге исплаћено укупно 10 пројеката.

Иако је за физичка лица исплаћен значајно већи број пројеката, правна лица су кроз IPARD II програм остварила несразмерно веће учешће у износу исплаћене подршке у односу на физичка лица (43,6% и 56,4% респективно). Физичким лицима исплаћено 55,6 мил. EUR подршке ЕУ и 18,5 мил. EUR подршке РС (од чега је највећи износ подршке исплаћен индивидуалним пољопривредницима – 51,1 мил. EUR и 17,0 мил. EUR респективно), док је правним лицима исплаћено 43,1 мил. EUR подршке ЕУ и 14,4 мил. EUR подршке РС (од чега је највећи износ подршке исплаћен привредним друштвима – 41,5 мил. EUR и 13,8 мил. EUR респективно).

IPARD програм за програмски период 2021-2027 (IPARD III програм)

Програм претприступне помоћи Европске уније руралном развоју Републике Србије за период 2021-2027. године (IPARD III програм) Европска комисија усвојила је 9. марта 2022. године Одлуком C(2022)1537, док је Влада Републике Србије усвојила IPARD III програм 14.

децембра 2023. године³⁴. Финансијски допринос ЕУ за IPARD III програм увећан је у односу на претходни програмски период и износи 288 мил. EUR.

Циљеви IPARD III програма односе се на развој људског и физичког капитала, повећање безбедности хране и способности пољопривредно-прехранбеног сектора да се носи са притиском конкуренције, као и прогресивно усклађивање сектора са стандардима ЕУ, посебно онима који се тичу хигијене и животне средине, водећи рачуна о уравнотеженом територијалном развоју руралних подручја.

Кроз програмски период 2021-2027. год. подршка ЕУ руралном развоју Србије предвиђена је кроз седам IPARD мера:

- Мера 1: Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава;
- Мера 3: Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства;
- Мера 4: Агро-еколошко-климатске мере и мера органске производње;
- Мера 5: Спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* приступ;
- Мера 6: Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру;
- Мера 7: Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања;
- Мера 9: Техничка помоћ.

Након усвајања IPARD III програма од стране Европске комисије и Владе Републике Србије, за четири мере које су имплементирани кроз IPARD II програмски период, извршена је реакредитација (Мера 1, Мера 3, Мера 7 и Мера 9), док је за две неакредитоване мере (Мера 4: Агро-еколошко-климатска мера и органска производња и Мера 5: Спровођење локалних стратегија руралног развоја – *LEADER* приступ), као и нову IPARD меру (Мера 6: Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру) припрема за поверавање послова спровођења буџета у току.

У оквиру новог програмског периода, током 2024. године објављена су три јавна позива за подношење захтева за одобравање пројекта за IPARD подстицаје и то сва три у оквиру Мере 1. Спровођење IPARD III програма започето је 23. фебруара 2024. године расписивањем Првог јавног позива за подношење захтева за одобравање пројекта за инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава у изградњу и опремање објеката, као и за подизање вишегодишњих производних и матичних засада, са опредељеним средствима у износу од 30,8 мил. EUR. Други позив за Мери 1 за одобравање пројекта за куповину трактора расписан је 4. октобра 2024. године, са опредељеним средствима у износу од 17,3 мил. EUR, док је Трећи позив у оквиру Мере 1 расписан 23. децембра 2024. године, уз опредељена средства по позиву у износу од 10,8 мил. EUR.

Према расположивим подацима, у оквиру три расписана позива за Мери 1 до краја 2024. године, поднето је 1.615 захтева (389 у Првом, 846 у Другом и 380 у Трећем позиву) у износу захтеване подршке ЕУ од 212,8 мил. EUR (128,3 мил. EUR у Првом, 36,5 мил. EUR у Другом и 48,0 мил. EUR у Трећем позиву).

4.4. Подршка на покрајинском и локалном нивоу

Поред подршке на националном нивоу кроз политику подстицаја у пољопривреди и руралном развоју, пољопривредним газдинствима на располагању су и подстицаји у оквиру програма мера подршке за спровођење пољопривредне политике и политике руралног развоја за територију аутономне покрајине или јединице локалне самоуправе, на чијој територији послују. Ове програме усвајају надлежни органи покрајинских и локалних управа, након претходно добијене сагласности МПШВ, а финансирају се из локалних/покрајинских буџета. Након завршетка реализације програма, надлежни органи

³⁴ „Сл. гласник РС”, број 118/23

Министарству достављају извештаје о реализацији програма у претходној календарској години.

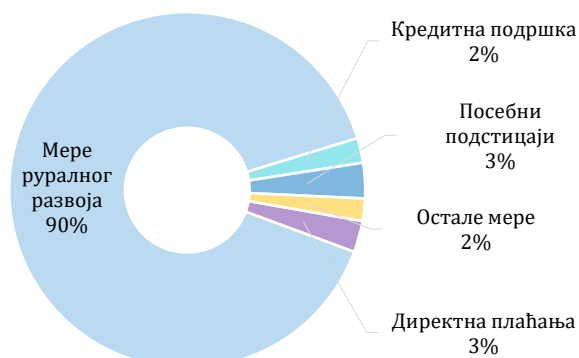
Према Закону о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју, органи аутономне покрајине и јединице локалне самоуправе могу на својој територији да реализују све врсте подстицаја, осим директних плаћања (уз изузетак регреса за трошкове складиштења у јавним складиштима и регреса за репродуктивни материјал/вештачко осемењавање).

Током 2024. године, 110 јединица локалне самоуправе и АП Војводина реализовали су подршку пољопривреди и руралном развоју кроз програме подршке на локалном/покрајинском нивоу, чија је укупна вредност износила 3,95 млрд. RSD, односно 2,7% више него претходне године.

С обзиром на законске одредбе, које локалним и покрајинским органима не дозвољавају спровођење мера директних плаћања (уз изузетак вештачког осемењавања), структура локалне/покрајинске подршке остаје непромењена у односу на претходне године.

У том смислу по 3% укупне подршке током 2024. године издвојено је за директна плаћања и посебне подстицаје, док кредитна подршка и остале мере учествују са по 2%.

График 53: Структура реализоване подршке на покрајинском и локалном нивоу (%); 2024.

Извор: МПШВ

5. ПОЛИТИКА КВАЛИТЕТА

Заштита географског порекла у Републици Србији, подељена је на три области и укључује заштиту географског порекла пољопривредних и прехранбених производа, вина (укључујући ароматизована вина) и јаких алкохолних пића.

Производи са географским пореклом доприносе подизању нивоа конкурентности домаће производње, одрживости пољопривреде, а такође су важан део туристичке и гастрономске понуде, што доприноси економском развоју локалних заједница и руралних подручја.

У Републици Србији је 51 пољопривредни и прехранбени производ заштићен неком од ознака географског порекла и сви они представљају део традиције и националног идентитета. Заштита географског порекла пољопривредних и прехранбених производа дефинисана је Законом о ознакама географског порекла³⁵ и релевантним подзаконским прописима, којима се ближе дефинишу процедуре контроле производње и сертификације, као и систем обележавања производа са ознаком географског порекла. Пољопривредни и прехранбени производи, заштићени неком од ознака географског порекла, уписани су у [Национални е-регистар ознака географског порекла](#).

До сада је у Србији регистровано/заштићено десет ознака географског порекла за вина, од чега је једна ознака географска ознака за ароматизовано вино „Бермет“. Поступак заштите ознака географског порекла вина и ароматизованих вина у Републици Србији спроводи се

³⁵ „Сл. гласник РС”, бр. 18/10

на основу Закона о вину³⁶ и релевантних подзаконских прописа. ([Списак регистрованих/заштићених ознака географског порекла за вина](#))

Када је реч о јаким алкохолним пићима, тренутно у Србији постоји једна регистрована географска ознака – „Шумадијска шљивовица”. Заштита географске ознаке јаких алкохолних пића спроводи се у складу са Законом о јаким алкохолним пићима³⁷ и релевантним подзаконским прописима, усклађеним са регулативом ЕУ у овој области.

У циљу промовисања производа са заштићеним географским пореклом, МПШВ сваке године финансира и организује изложбу ових производа на Међународном пољопривредном сајаму у Новом Саду, као и на Сајму етно хране и пића у Београду. Такође, у циљу промоције и информисања јавности о значају заштите географског порекла, објављен је и каталог пољопривредних и прехранбених производа са заштићеним географским пореклом „[Ауθενитична Србија](#)”, као и каталог „[Винско благо Србије](#)”.

6. КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ У ПОЉОПРИВРЕДИ

Измењени климатски услови изазивају учесталу појаву временских екстрема који наносе велике штете и губитке у сектору пољопривреде. Да би смањили те штете и губитке, неопходно је системско спровођење мера и активности, које воде ка ублажавању и прилагођавању на измењене услове климе. Република Србија је у децембру 2023. године усвојила Програм прилагођавања на измењене климатске услове за период од 2023. до 2030. године. Саставни део Програма је Акциони план, који садржи разрађене мере и активности, које доприносе остваривању посебних циљева Програма, укључујући и процену трошкова, односно средстава потребних за њихово спровођење.

У оквиру израде Програма урађена је анализа постојећег знања о климатским променама и утицајима истих и израђене су потребне додатне анализе у складу са постојећим и доступним информацијама. Анализа је показала да је сектор пољопривреде најосетљивији на климатске промене и има велику изложеност, јер је гајење највећим делом на отвореном простору.

Анализа промена климатских услова на територији Републике Србије урађена је поређењем климатских услова који су владали у XX веку, тачније током изабраног референтног периода 1961-1990. године, са условима у скоријој прошлости 2001-2020. године и будућим климатским периодима. Промене климатских услова у будућности урађене су за климатске периоде: *период блиске будућности 2021-2040. године, период средине века 2041-2060.*

³⁶ „Сл. гласник РС”, бр. 41/09 и 93/12

³⁷ „Сл. гласник РС”, бр. 92/15

године и период краја века 2081-2100. године. Анализа је урађена по сценаријима емисија гасова са ефектом стаклене баште RCP4.5 и RCP8.5.

RCP4.5 сценарио је сценарио који подразумева стабилизацију пораста GHG емисија након 2040. године и заустављање пораста средње глобалне температуре ваздуха на 2-3°C у односу на средњу температуру преиндустријског периода. Овај сценарио се сматра сценаријом „на средини пута” ка испуњењу Споразума о клими из Париза, односно подразумева делимично спровођење Споразума.

RCP8.5 сценарио подразумева да ће се тренд пораста GHG наставити, односно да се мере ублажавања (смањења глобалних GHG емисија) неће спровести. Највероватнији очекивани пораст средње глобалне температуре ваздуха до краја века у односу на преиндустријски период, по сценарију RCP8.5, је око 4,5°C.

6.1. Анализа климатских чинилаца-утицаја који доприносе групи климатске опасности од вишка топлоте

Очекивана промена средње приземне температуре ваздуха за период 2021-2040. године у односу на период 1961-1990. године биће око 2,2°C, средње максималне око 2,5°C и средње минималне око 2,1°C. Пораст средње максималне температуре за јун-јули-август, у овом периоду ће достићи пораст од око 2,8°C у односу на период 1961-1990. године. Очекивана промена средње температуре за период 2041-2060. године у односу на 1961-1990. године биће већа од 2,5°C, а највероватније око 3,1°C. Пораст средње приземне температуре ваздуха у периоду 2081-2100. године очекује се да буде највероватније око 3,1°C по RCP4.5 и чак 5,8°C по RCP8.5 сценарију, у односу на вредност за референтни период 1961-1990. године. Загревање других сезона сустиже загревање сезоне јун-јули-август, а убрзаније загревање током децембар-јануар-фебруар претпоставља се да ће бити због значајног губитка снежног покривача, што узрокује веће загревање. У овом периоду пораст средње максималне температуре у јун-јули-август сезони очекује се да превазиђе 6,0°C у односу на вредност 1961-1991. године по RCP8.5 сценарију.

Загревање, односно повећање температуре, довело је до повећања броја топлих дана, који могу нанети топлотни стрес због вишка топлоте. Просечан број појављивања топлотних таласа³⁸ по години се у периоду 2001-2020. године повећао за 2,4, а у периоду 2011-2020. године за 3 у односу на број појављивања по години током периода 1961-1990. године, када се овакви догађаји просечно на територији Србије нису јављали сваке године. У периоду 2021-2040. године очекује се учесталије појављивање година се већим бројем топлотних таласа него што је осматрено у периоду 2011-2020. године, када су више од 40 дана просечно трајали топлотни таласи (2012. године чак 50 дана). У периоду 2081-2100. године по RCP8.5 сценарију просечан број топлотних таласа по години очекује се да ће бити 8-10, што значи да је могуће да на територији Републике Србије у току године буде укупно трајање екстремно топлог времена чак око два месеца. Због повећања варијабилности временских услова, дешаваће се поједине године са још већим бројем топлотних таласа. По блажем, RCP4.5 сценарију, по коме се очекује стабилизација климатских услова, очекује се да ће просечан број топлотних таласа по години бити око пет.

Такође, у периоду 2021-2040. године број тропских дана (*TRD*), врелих дана (*TVD*) и дана са тропским ноћима (*TRN*) ће наставити да расте у односу на вредности осматрене за период 2011-2020. године.

У периоду 2021-2040. године, број тропских дана³⁹ у низијским областима биће просечно око 55-60. У периоду 2041-2060. године очекује се да ће повећање *TRD* бити око 45 дана по години у односу на период 1961-1990. године у низијским областима, што значи да се очекује да ће оваквих дана у низијским областима бити просечно око 65. У периоду 2081-

³⁸ Период од најмање шест узастопних дана са максималним дневним температурама вишим од вредности 90. перцентиала максималних температура осматраних у том периоду године у току референтног периода, у овом случају 1961-1990. године.

³⁹ Просечан број дана по години са максималном дневном температуром преко 30°C

2100. године очекује се да ће повећање *TRD* по RCP8.5 бити око 65-75 дана по години више у односу на 1961-1990. године у низијским областима, што значи да се очекује да ће оваквих дана у низијским областима бити просечно око 85-95. По RCP4.5 за *TRD* се очекује се да ће порасти још за неколико дана у другој половини XXI века и да ће их бити око 70 просечно по години у низијским областима.

Повећање броја врелих дана⁴⁰ такође се очекује и то преко 20 дана просечно по години.

Повећање броја тропских ноћи⁴¹ се очекује да буде у опсегу 3-8 дана по години више него у периоду 1961-1990. године у низијским областима. Као и у осмотреном периоду блиске прошлости, дани са овако високим температурама постају све учесталији на све вишим надморским висинама. Повећање *TRN* се очекује да буде у опсегу 8-16 дана по години више него 1961-1990. године у низијским областима. Највећа погођеност високим температурама јесте у низијским областима, али у клими овог периода ризици се појављују и на већим надморским висинама, односно осмотрене вредности се премештају неколико стотина метара ка вишим теренима, што додатно указује на значај климатске анализе ризика и на локалном нивоу ради процене рањивости и ризика за различите секторе. По RCP8.5 очекује се да ће *TVD* бити у низијским областима око 35-45 дана просечно по години у периоду 2081-2100. године, док се по RCP4.5 очекује да ће их бити око 25. *TRN* по RCP8.5 биће око 40-50 дана просечно по години, а по RCP4.5 око 20. У очекиваним климатским условима овог периода ризици од високих температура такође захватају још веће надморске висине.

Повећање температуре у хладнијем делу године такође може изазвати стрес на живе организме од вишка топлоте у периоду када они захтевају ниске температуре. У том смислу, додатни климатски индекси који показују могући ризик од пораста температуре (вишка топлоте) су просечан број мразних дана и ледених дана, односно њихово смањивање током XXI века. Просечан број појављивања мразних дана⁴² по години током референтног периода 1961-1990. године на територији Србије је око 106 дана по години, у низијским пределима испод 100, а у планинским пределима преко 130 и највишим планинским областима и преко 150. У периоду 2001-2020. године просечно се број ових дана на територији Србије смањило за око 15, а у периоду 2011-2020. године за око 20. У периоду средине века (2021-2040. године) очекује се да ће бити чак за око 30 дана мање мразних дана просечно на територији Србије него 1961-1990. године, а по RCP8.5 у клими крајем века (2081-2100. године) биће их мање за 60-70. Просечан број појављивања ледених дана⁴³ по години током референтног периода 1961-1990. године на територији Србије је око 28 дана по години, у низијским пределима 10-20, а у планинским пределима преко 30 и највишим планинским областима и преко 45. У периоду 2001-2020. године просечно се број ових дана на територији Србије смањило за око 8, а у периоду 2011-2020. године за око 12 (са највећим смањењем, преко 15 дана, у планинским областима). У периоду средине века (2041-2060. године) очекује се да ће у низијским пределима бити учестале године без ледених дана, а у планинским областима њихов број ће се преполовити. У периоду 2081-2100. године, по RCP8.5 сценарију у низијама готово неће бити ледених дана, док ће њихово појављивање у планинским областима бити смањено толико да постоји велика вероватноћа да ће их просечно бити око 10 дана по години. Могуће је да ће се у овом периоду појављивати године без ледених дана на целој територији Србије.

6.2. Анализа климатских чинилаца-утицаја који доприносе групи климатске опасности од вишка/недостатка воде/влаге

Климатске опасности везане за вишак/недостатак воде проузроковане су променом годишње расподеле падавина и променом расподеле падавина по интензитету, а такође и

⁴⁰ Просечан број дана по години са максималном дневном температуром преко 35°C

⁴¹ Просечан број дана по години са минималном дневном температуром преко 20°C

⁴² Дани са минималним температурама испод 0°C

⁴³ Дани са максималним температурама испод 0°C

повећаном варијабилности акумулираних падавина у току године или у неком делу године, што значи повећање екстрема и у догађајима са великом количином воде и са недовољно воде. Поред промене у падавинама, повећању опасности од недостатка воде доприноси и повећање температуре, због повећање евапотренспирације, односно испаравање услед топлијих услова и капацитета ваздуха да садржи већу количину водене паре.

Климатске промене на територији Републике Србије имају за последицу промену годишње расподеле падавина, односно померање максимума акумулираних падавина из касног пролећа и раног лета (просечно јун) ка ранијим периодима пролећа (просечно мај). Будуће промене годишњих сума падавина показују да највероватније неће бити значајних промена до средине века. За период 2021 – 2040. године очекује се да ће се јављати све чешће године са знатно већим бројем дана са екстремним падавинама од просека, чак и у ближој будућности. У периоду до средине века, око 10% територије Србије је под ниским ризиком, 34% под умереним, а чак 56% под високим и веома високим ризиком од екстремних падавина. Дакле, осим што се ризици повећавају, они захватају и већу територију.

Суша је временски догађај у коме постоји недостатак падавина и/или недовољно воде/влаге на располагању, који има различите последице (недовољно влаге у земљишту, недовољно влаге за развој биљака, недовољно воде за пиће, низак ниво подземних вода, ниски протоци у рекама, итд.). На недостатак воде/влаге утиче мањак падавина у неком периоду, расподела падавина у неком периоду и пораст температура које утичу на повећање испаравања и транспирације. Препознавање и дефинисање суше зависи од система на који делује недостатак воде/влаге, односно његових захтева за водом/влажом и брзине реаговања на овај недостатак. У периоду 2001-2020. године учесталост година са сушама на територији Републике Србије била је 40%, а у периоду 2011-2020. године 50% у односу на укупан број година у периоду, док је учесталост оваквих година у периоду 1961-1990. године била 10%. Очекује се повећање година са сушама на територији Републике Србије. У случају да се осматрени тренд настави, очекује се да ће просечно свака година бити година са сушом на територији Републике Србије у периоду 2041-2060. године. Ако се за јаку сушу дефинише она која је осматрена 2012. године, са највећим осматреним штетама у ближој прошлости (производња хране, пожари, смањење протока, итд.), и услови који су тада владали поставе као критеријум за „јаку сушу”, добија се да ће број година са најмање толико јаким сушама расти у будућности. У периоду 2041-2060. године биће их 3 до 4 по декади (у периоду од 10 година), а у периоду 2081-2100. године по RCP8.5 сценарију биће их 7 до 8 по декади.

У будућности је могућа и повећана учесталост смене периода са великим количинама падавина и са већим недостатком падавина. С обзиром на то да су ове промене очекиване и током хладнијег дела године, могућа је и појава догађаја са већом количином снежних падавина, али свакако са просечно краћим задржавањем снежног покривача због пораста температуре и смањивања броја дана када је могуће задржавање снежног покривача. Услед појаве догађаја са јачим падавинама у току пролећа, лета и ране јесени, вероватно је појачавање и догађаја са градом.

6.3. Анализа климатских чинилаца-утицаја везаних за олује и пратеће екстремне временске догађаје

До краја XXI века, према сценарију RCP8.5 предвиђају пораст фреквенције појаве града, и то 40-80% у Војводини и 20-40% у осталом делу Србије за град већи од 2 cm у пречнику, и 40-80% на целој територији за град већи од 5 cm у пречнику. Ова студија такође показује да постоји тенденција повећања броја дана са ударима ветра јачим од 25m/s. До краја XXI века, према сценарију RCP8.5 изабрани климатски модели предвиђају повећање учесталости ових догађаја 20-40% на целој територији Србије. Наведени резултати додатно потврђују да је очекивано повећање учесталости олуја праћених ударима ветра и градом и њихове распрострањености на територији Републике Србије.

Узимајући у обзир климатске факторе и факторе везане за вегетацију, земљиште и облик терена, у периоду блиске прошлости 2001-2021. године процењено је да је 29% територије Републике Србије под умереним ризиком од деградације и 28% под високим ризицима, од којих 14% је под веома високим и екстремно високим ризиком од деградације. У периоду средине века (2041-2060. године) 52% територије биће под умереним ризиком и чак 42% под високим ризицима, од којих 25% под веома високим и екстремно високим ризиком.

На основу извршене анализе утицаја и будућих пројекција, неопходно је обезбедити капацитете за прилагођавање пољопривредне производње на климатске промене на одржив начин, односно у складу са очувањем такође угрожених ресурса (воде и земљишта) неопходних за пољопривредну производњу. Прилагођавање климатским променама је процес који је потребно да се одржава у будућности, због динамике промене климе, кроз обнављање и проширивање знања и информација, повећавање ефикасности њихове доступности произвођачима и другим заинтересованим странама, као и укључивањем ових информација у планирање, односно стратешка и планска документа. Информације о измењеним климатским условима, динамици њихове промене и проценама ризика, као и препоруке за мере које треба спровести, потребно је систематизовати кроз рејонизације Републике Србије за потребе различитих подсектора пољопривреде. Редовна и обавезујућа едукација саветодаваца неопходна је за ефикасно ширење нових сазнања и информација, као и едукација произвођача и других заинтересованих страна, укључујући имплементацију знања у програме школа и високошколских установа. Због потребе за бржом имплементацијом научних информација и метода за прилагођавање климатским променама у пракси, потребно је учврстити сарадњу са научном заједницом и повећати интердисциплинарни приступ у изради методологија, информација и пружању других услуга. Поред наведеног, обезбеђивање капацитета за прилагођавање подразумева и омогућавање произвођачима да заштите своју производњу од града, високих температура, и мраза, као и да обезбеде довољно воде за нормално обављање производње.

7. ВИЗИЈА ЗА ПОЉОПРИВРЕДУ И ХРАНУ ЕУ

Почетком 2025. године, Европска комисија је јавности представила Комуникацију „Визија за пољопривреду и храну“⁴⁴, у којој даје перспективу за напредак сектора пољопривреде до 2040. године. Визијом ЕК настоји да подстакне поверење и дијалог у целом ланцу вредности у Унији, али и на глобалном нивоу. У визији се наглашава блиска сарадња са релевантним институцијама, пољопривредницима, субјектима у прехранбеном ланцу и цивилним друштвом на локалном и регионалном нивоу, како би се у обзир узели њихови проблеми и идеје.

Наредно поглавље даје преглед Визије за пољопривреду и храну, базиран на истоименом документу ЕК.

7.1. Заједничко обликовање привлачног пољопривредно-прехранбеног сектора ЕУ за будуће генерације

Пољопривреда и храна представљају основ европског начина живота. Богата традиција и начин на који производимо и користимо храну утицали су на заједнице, културу и пејзаже који дефинишу Европу.

Пољопривреда и храна, укључујући рибарство, стратешки су сектори за Унију, који обезбеђују безбедну, високо квалитетну храну за 450 милиона Европљана и играју кључну

⁴⁴ Комуникација Комисије Европском парламенту, Савету, Европском економском и социјалном комитету и Комитету региона – [Визија за пољопривреду и храну: Заједничко обликовање привлачног пољопривредно-прехранбеног сектора ЕУ за будуће генерације](#)

улогу у прехранбеној сигурности на светском нивоу. У *Niinistö*⁴⁵ извештају храна се препознаје као један од кључних сектора за обезбеђивање основних услуга грађанима. Подршка Уније кроз Заједничку пољопривредну политику (ЗПП) са добрим разлогом је у средишту европске политике. Прехранбена сигурност, безбедност хране и прехранбени суверенитет не могу бити предмет преговора. Европски грађани то потврђују: 94% грађана који су учествовали у најновијем истраживању Еуробарометра потврђује да је важно у сваком тренутку обезбедити стабилно снабдевање храном у ЕУ⁴⁶.

Храна је такође саставни део конкурентности ЕУ. Пољопривредно-прехранбени систем, који се базира на јединственом тржишту ЕУ, кроз своју разноликост субјеката, величину, обим и методе производње, створио је додатну вредност већу од 900 млрд. EUR током 2022. године, обезбеђујући запослење око 30 милиона људи⁴⁷, што представља око 15% укупног броја запослених у ЕУ. Као највећи извозник пољопривредно-прехранбених производа у свету, ЕУ је током година константно повећавала свој трговински суфицит, достигавши 70 млрд. EUR у 2023. години⁴⁸. Са друге стране, ситуација је другачија када је реч о снабдевању, између осталог, производима рибарства и аквакултуре, уљарицама и протеинским културама, где се ЕУ у великој мери ослања на увоз.

Пољопривреда и производња хране од суштинског су значаја за одржавање динамичних и економски просперитетних заједница у руралним и приобалним подручјима. У руралним подручјима живи 25% становништва ЕУ и та подручја покривају 75% њене територије, што их чини саставним делом европског идентитета⁴⁹. Динамична рурална и приобална подручја кључна су у борби против депопулације и омогућавању „права на останак“.

За пољопривреду и рибарство од изузетне је важности однос са природом. Пољопривредници и рибари су чувари природе, темељ отпорне Европе и они су кључни део решења за заштиту и отпорност наше природе, земљишта, воде, ваздуха, биодиверзитета, океана и климе. Пољопривредници, рибари и субјекти у пословању с храном су иноватори и предузетници. Иновације стварају нове пословне моделе и награде, чинећи транзицију корисном за пољопривреднике, рибаре и природу, истовремено подржавајући конкурентност.

Ипак, свој прехранбени суверенитет никада не бисмо смели да узимамо здраво за готово. Пољопривредно-прехранбени сектор је издржао шокове услед пандемије и високих трошкова набавке инпута, показујући своју невероватну отпорност. Међутим, притисак геополитичких тензија, наслеђени ефекти недавних криза, разорни утицај екстремних климатских догађаја и уништавања животне средине, као и последице структурних трендова, угрожавају одрживост овог важног сектора и стратешку аутономију ЕУ.

Данас се пољопривредно-прехранбени сектор суочава са изазовним структурним променама, укључујући значајне разлике у обиму пољопривредних активности и старење пољопривредног становништва. Само око 12% пољопривредника у ЕУ је млађе од 40 година⁵⁰. Иако је доходак по становнику ангажованом у пољопривреди у порасту током протеклих деценија, доходак остаје знатно нижи од просека у остатку привреде⁵¹, што директно утиче на егзистенцију пољопривредника и смањује њихову способност да инвестирају, планирају и уводе иновације. Ово је и даље главни разлог за недавно незадовољство пољопривредника у ЕУ.

⁴⁵ *Niinistö, S., Safer together – Strengthening Europe's Civilian and Military Preparedness and Readiness, 2024.*

⁴⁶ Европска комисија – Еуробарометар 2025: [Европљани, пољопривреда и ЗПП - јануар 2025. - Истраживање Еуробарометра](#)

⁴⁷ Еуростат, [Кључни подаци о европском прехранбеном ланцу – издање 2024. \(europa.eu\)](#) 2024. Подаци о броју запослених у пољопривреди односе се на 2020. годину.

⁴⁸ Генерални директорат за пољопривреду и рурални развој, [Праћење трговине пољопривредно-прехранбеним производима у ЕУ. Кретања у 2023.](#), март 2024.

⁴⁹ Еуростат, *Statistics Explained*, [Урбана и рурална Европа - увод](#), пресек фебруар 2025.

⁵⁰ Еуростат, *Statistics Explained*, [Пољопривредници и радна снага у пољопривреди - статистички подаци](#), пресек фебруар 2025

⁵¹ Генерални директорат за пољопривреду и рурални развој, [Преглед економских показатеља газдинстава у ЕУ](#), пресек фебруар 2025.

Иако многи млади људи изражавају интересовање за пољопривреду као каријеру, а неки су и чланови успешних породичних пољопривредних газдинстава, постоји много изазова и препрека. Неизвестан профит, у комбинацији са сложеним регулаторним захтевима који могу довести до великог административног оптерећења, ниска профитабилност која отежава инвестиције, производња склона кризама, демографске промене, родне разлике, недостатак приступа основним услугама у неким руралним областима и тежина саме професије, међу факторима су који пољопривреду све више чине неатрактивном за будуће генерације. Кумулативни утицај пољопривредно-прехранбеног сектора често доприноси великом притиску на животну средину и климу, док истовремено пољопривредници зависе од природе како би обезбедили будућу производњу. Већина ових изазова заједничка је примарним произвођачима у секторима рибарства и аквакултуре, као и пољопривредно-прехранбеном сектору у целини.

Недостатак сигурности и стабилности будућег пословања европских пољопривредника довео је до недавних протеста широм ЕУ. У том контексту, од суштинског је значаја за ЕУ да препозна кључну улогу пољопривредника у нашим животима и егзистенцији, поново покрене конкурентност и ојача атрактивност ове професије, како би могла да напредује, уводи иновације и допринесе нашем друштву – данас, сутра и 2040. године. Све ово треба посматрати у светлу будућих проширења и нових могућности за пољопривреду и пољопривреднике, у садашњим и будућим државама чланицама ЕУ.

Ова комуникација поставља визију европског пољопривредно-прехранбеног система до 2040. године и период након тога и представља план за усмеравање акција ЕУ, како би се обезбедило да све политике буду усклађене са овом визијом и прилагођене новим околностима. Како би се постигли циљеви, у многим областима биће потребна боља усклађеност између националних политика и политика ЕУ. Ова визија такође подржава спровођење Компаса конкурентности ЕУ, свеобухватне водеће иницијативе ЕУ за јачање конкурентности ЕУ⁵². Предстојећи Договор о океанима поставиће оквир за коришћење великог поморског подручја и обале ЕУ како би се повећала прехранбена сигурност, уз истовремено очување природних добара, на које се сектор рибарства ослања, и јачање конкурентности кроз иновације. Поред тога, Комисија ће представити визију сектора рибарства и аквакултуре са перспективом до 2040. године, како би се обезбедила његова дугорочна конкурентност и одрживост, омогућило отварање радних места и решили хитни проблеми рибарске заједнице.

Комуникација се базира на неколико стратешких елемената, укључујући посебно Стратешки дијалог о будућности пољопривреде ЕУ⁵³, као и извештаје Draghi⁵⁴, Letta⁵⁵ и Niinistö⁵⁶. Такође, Комуникација укључује закључке шефова држава и влада ЕУ⁵⁷, закључке белгијског председавања Саветом о будућности пољопривреде (2024.), као и закључке Савета о будућој ЗПП из 2024. године. Даље, ослања се на мишљења и резолуције Европског парламента, Европског економског и социјалног комитета и Комитета региона.

Одговор политике базира се на четири главне приоритетне области. У Комуникацији су наведени области у којима ће се ове политичке иницијативе обликовати на инклузиван и кооперативан начин. Реализација у овим приоритетним областима у великој мери се базира на важним пратећим елементима, односно на поједностављењу регулаторног оквира који

⁵² Европска комисија (2025.), *Компас конкурентности за ЕУ, COM(2025) 30 final*

⁵³ [Стратешки дијалог о будућности пољопривреде у ЕУ. Заједнички изгледи за пољопривреду и храну у Европи](#), 2024

⁵⁴ Draghi, M., *The future of European competitiveness* (Будућност европске конкурентности), септембар 2024

⁵⁵ Letta, E., *Much more than a market. Speed, Security, Solidarity. Empowering the Single Market to deliver a sustainable future and prosperity for all EU Citizens* (Више од тржишта – Јачање јединственог тржишта у циљу остваривања одрживе будућности и просперитета за све грађане ЕУ), 2023.

⁵⁶ Niinistö, S., *Safer together – Strengthening Europe's Civilian and Military Preparedness and Readiness* (Сигурнији заједно – Јачање цивилне и војне приправности и спремности Европе), 2024.

⁵⁷ Стратешки програм Савета Европе 2024-2029, Версајска декларација из 2022., Декларација из Гранаде из 2023. и Будимпештанска декларација из 2024.

утиче на пољопривреднике и цео пољопривредно-прехрамбени ланац вредности, као и на иновацијама које нуде решења за одрживу транзицију.

Нови начин рада: изградња поверења и дијалога

Искуство показује да одређене теме у области хране и пољопривреде могу бити врло поларизујуће и да је већа вероватноћа да ће друштвени консензус произаћи из инклузивног приступа. Због тога је суштина ове визије у новом начину рада – изградњи поверења и дијалога у целом пољопривредно-прехрамбеном систему, како у ЕУ, тако и у свету.

Први кораци су већ направљени са Стратешким дијалогом и његовим једногласно договореним сетом препорука. Међутим, овај дијалог се мора продубити на терену, кроз континуирану и ефикасну интеракцију са пољопривредницима, субјектима у прехранбеном ланцу и цивилним друштвом на локалном и регионалном нивоу широм Европе, узимајући у обзир њихове бриге и идеје. Истовремено, биће потребно преиспитати постојеће механизме за подстицање дијалога и сарадње са заинтересованим странама на нивоу ЕУ, као што су тренутно групе за цивилни дијалог, како би се обезбедило значајније и ефективније учешће у креирању будућих политика. Новоосновани Европски одбор за пољопривреду и храну⁵⁸ подржаће Комисију у креирању инклузивних политика кроз пружање стратешких савета и подстицањем нове културе дијалога између различитих актера у пољопривредно-прехрамбеном ланцу. Поред тога, ЕУ ЗПП мрежа ће наставити да олакшава размену између свих релевантних актера, а годишњи дијалози о политици за младе омогућиће смислено укључивање младих грађана и пољопривредника у политичке дискусије.

Конечно, Комисија ће наставити да одржава стални дијалог са свим другим институцијама и телима ЕУ, нарочито са Европским парламентом и Саветом ЕУ, Комитетом региона и Европским економским и социјалним комитетом, као и кључним међународним организацијама и партнерима. Да би се обезбедило ефикасно праћење спровођења ове визије, Комисија ће редовно извештавати све институције ЕУ о напретку у погледу спровођења различитих иницијатива.

7.2. Визија и циљеви за 2040. годину: атрактиван, конкурентан, одржив и праведан пољопривредни систем за садашње и будуће генерације

Унија 2040. године треба да буде место где пољопривреда и производња хране успевају широм нашег континента у свој својој разноликости – место где је пољопривреда привлачна за будуће генерације, а пољопривредно-прехрамбени сектор конкурентан, отпоран, усмерен на будућност и правичан. Будућност овог стратешког сектора почива на способности Уније и њених држава чланица да успоставе одговарајуће услове како би омогућили:

- Атрактиван и предвидив пољопривредно-прехрамбени сектор у коме доходак омогућава пољопривредницима да напредују и који привлачи будуће генерације⁵⁹, које ће наставити да производе храну, приступачну за све и која задовољава захтеве потрошача; у ком постоје повољни услови који омогућавају пољопривредно-прехрамбеном сектору да искористи свој предузетнички потенцијал, уз подршку различитих извора прихода и вештина, како би се искористиле могућности иновација, технологије и зелене транзиције; у ком су услуге екосистема корисне за животну средину, воду, земљиште или квалитет ваздуха (нпр. у растућем органском

⁵⁸ [Саветодавна група на високом нивоу](#) са 30 организација чланица које представљају три категорије заинтересованих страна: пољопривредну заједницу, друге актере у ланцу снабдевања храном и цивилно друштво, укључујући области као што су животна средина и клима, добробит животиња и питања потрошача.

⁵⁹ Krzysztofowicz, M., Rudkin, J., Winthagen, V. and Bock, A., [Farmers of the future](#) (Пољопривредници будућности), EUR 30464 EN, Биро за публикације Европске уније, Луксембург, 2020, ISBN 978-92-76-26331-9, doi:10.2760/5237, JRC122308.

сектору) правилно вредноване; у ком праведно функционисање прахрамбеног ланца обезбеђује да се терет и трошкови транзиције равноправно расподеле дуж ланца.

- Пољопривредно-прехрамбени сектор који је конкурентан и отпоран у условима раста глобалне конкуренције и тржишних шокова. Ово зависи од способности ЕУ да диверзификује своје трговинске односе, створи нове извозне могућности за сектор и смањујући критичну зависност; где оквир и глобалне мере омогућавају пољопривредницима да се такмиче под једнаким условима на светском нивоу, смањују административно оптерећење на националном нивоу и повећавају отпорност сектора како би могао, не само да издржи шокове и опорави се од њих, већ и да се прилагоди и трансформише. ЕУ наставља да доприноси светској прехрамбеној сигурности и учествује у изградњи партнерстава широм света.
- Глобално повезан пољопривредно-прехрамбени сектор усмерен ка будућности, где пољопривреда и прехрамбена индустрија заједно доприносе климатским циљевима ЕУ, уз очување здравог земљишта, чисте воде и ваздуха и очување и обнову европског биодиверзитета. Заинтересоване стране дуж прехрамбеног ланца заједнички доприносе остварењу ових резултата и деле ризике транзиције. Сви сегменти пољопривредно-прехрамбеног система много су боље припремљени за суочавање са ефектима климатских промена, губитка биодиверзитета и загађења, користећи природне ресурсе одрживо и ефикасно и послују у складу са приступом „једно здравље“.
- Пољопривредно-прехрамбени сектор у ком се препознаје вредност хране, подстиче поштен рад и обезбеђује добре животне услове и добро повезана рурална и приобална подручја, укључујући најудаљеније регионе; у ком руралне области омогућавају својим грађанима право да остану; у ком се веза између хране, територије, сезоналности, културе и традиције негује као саставни део европског начина живота; у ком ЕУ остаје светски лидер у иновацијама и безбедности хране, а храна је приступачна за грађане; у ком ментално здравље није табу, већ део система социјалне подршке за пољопривреднике и раднике; у ком услови живота и рада привлаче више жена и младих у пољопривреду и гарантују заштиту права радника на газдинствима дуж целог ланца вредности прехрамбених производа.
- Коначно, од суштинског значаја за реализацију ове визије је да европски пољопривредно-прехрамбени систем улаже и користи моћ трансформације коју обезбеђују истраживање, знање, вештине и иновације.

7.3. Заједничко обликовање политика за успешан пољопривредно-прехрамбени сектор

Ова визија може се остварити само кроз перспективан и кохерентан одговор политике, артикулисан око централног питања: како изградити пољопривредно-прехрамбени систем, који је економски, социјално и еколошки одржив, а самим тим атрактиван, конкурентан, праведан и усмерен на будућност за садашње и будуће генерације?

7.3.1. Изградња атрактивног сектора који обезбеђује одговарајући животни стандард и користи нове могућности за стицање прихода

Пре више од 60 година, ЕУ се обавезала да ће обезбедити одговарајући животни стандард за пољопривредну заједницу, као што је утврђено чланом 39. Уговора о функционисању Европске уније. Ова обавеза је данас подједнако важна као и тада. У просеку, укупни доходак

у пољопривреди по раднику и даље је значајно нижи од просечних зарада у привреди (60% просечне зараде у 2023. години)⁶⁰, упркос уложеним напорима.

Пољопривредници не желе да зависе од јавне подршке, али нестабилна природа ове професије и неравнотежа на тржишту често то захтевају. Приликом дефинисања различитих мера за достизање одговарајућег животног стандарда, потребно је ослонити се на све изворе прихода: тржишне приходе, јавну подршку, као и нове додатне изворе прихода.

Праведно структуриран ланац вредности

Најпре, пољопривредници теже да остваре већу тржишну добит, што им омогућава да реализују неопходне инвестиције како би имали извеснију будућност и учинили своја газдинства отпорнијим. Предуслов за то је уклањање тренутних неравнотежа у прехранбеном ланцу, где неправедна расподела прихода, ризика и трошкова често несразмерно утиче на примарне произвођаче. Пракса, где су пољопривредници системски приморани да продају испод цене коштања, неће се толерисати.

Први кораци у циљу поновног уравнотежења позиција и олакшања правилног спровођења правила о непоштеним трговачким праксама већ су предузети кроз предлоге које је Комисија усвојила 9. децембра 2024. године⁶¹. Они ће ојачати позицију произвођача у преговорима и закључивању уговора и бољој заштити пољопривредника од непоштених трговачких пракси.

Неколико држава чланица прибегло је успостављању правила на националном нивоу, која имају за циљ да одговоре на проблем производње испод цене коштања, што би, међутим, могло довести до различитих приступа на јединственом тржишту. У оквиру евалуације постојећих правила, додатно ће бити размотрене непоштене трговачке праксе, заједно са националним прописима према препорукама Стратешког дијалога. Комисија ће на основу тога предложити даље иницијативе, посебно ревизију Директиве о непоштеним трговачким праксама, како би се успоставио принцип да пољопривредници не би требало да буду присиљени да систематски продају своје производе испод цене коштања, као и ревизију Уредбе о ЗОТ у оквиру предлога ЗПП после 2027. године.

Истовремено, као што је сугерисано у Стратешком дијалогу, положај пољопривредника у ланцу вредности мора бити побољшан, охрабрујући их да се укључе у задруге и/или удружења како би смањили своје трошкове, повећали ефикасност и побољшали тржишне цене. ЗПП већ подржава пољопривреднике у том погледу.

Даље, кључни елемент за унапређење поверења и правичности је транспарентност у формирању и расподели трошкова и маржи у прехранбеном ланцу. Комисија ће додатно унапредити транспарентност и прехранбеном ланцу, између осталог, кроз ново ЕУ Тело за праћење пољопривредно-прехранбеног ланца, које ће развити и објавити показатеље формирања цена у прехранбеном ланцу како би се усмериле даље активности. Ти инструменти такође треба да подрже дугорочну конкурентност малих и средњих предузећа у сектору хране и пића, која су посебно погођена недавном инфлацијом.

Праведнија и боље усмерена јавна подршка

Да би се обезбедило пословање сектора пољопривреде, који привлачи будуће генерације пољопривредника широм ЕУ, јавна подршка дохотку пољопривредника кроз ЗПП остаје од

⁶⁰ Европска комисија, [*Портал података о пољопривредно-прехранбеним производима: Радна места и раст у руралним подручјима. Доходак пољопривредника у поређењу са зарадама у остатку привреде*](#), пресек фебруар 2025.

⁶¹ Недавно предложене измене и допуне Уредбе о заједничкој организацији тржишта (ЗОТ) имају за циљ да ојачају позицију произвођача у преговорима и закључивању уговора о снабдевању пољопривредним производима, подстакну сарадњу међу пољопривредницима и побољшају пренос ценовног оптерећења. Слично томе, предложена нова правила о прекограничној примени у оквиру Директиве о непоштеним трговинским праксама требало би да допринесу бољој заштити пољопривредника од непоштених трговинске праксе.

суштинског значаја. Директна плаћања у оквиру ЗПП и даље играју кључну улогу у стабилизацији дохотка пољопривредника на нивоу газдинства, чинећи у просеку 23% прихода фарми у 2020. години⁶².

Будућа ЗПП, као део будућих предлога Вишегодишњег финансијског оквира, биће једноставнија и боље усмерена, како би се подржала амбициозна и ка будућности оријентисана пољопривредна политика ЕУ. Успоставиће јасну равнотежу између регулаторних и подстицајних политика, које утичу на пољопривреднике.

Поред тога, Комисија признаје да је на имиџ ЗПП у јавности утицала перцепција о непостојању праведне расподеле плаћања на неким територијама.

Будућа подршка у оквиру ЗПП биће генерално више усмерена на пољопривреднике који се активно баве производњом хране, на економску способност газдинстава и очување животне средине. У оквиру овог приступа требало би размотрити могућност да се приоритет да производњи пољопривредних производа, који су кључни за стратешку аутономију и отпорност ЕУ.

Мали и средњи пољопривредници обликују социјалну структуру руралних подручја, штитећи природу и средства за живот. Они би требало да имају услове који им омогућавају производњу без превеликих административних оптерећења. С обзиром на њихов обим, Комисија ће настојати да учини привлачнијим и прошири употребу поједностављених алата за подршку дохотку уз поједностављен систем услова и контроле.

Подршку би требало у већој мери усмерити на пољопривреднике којима је она најпотребнија, посебно водећи рачуна о пољопривредницима у подручјима са природним ограничењима, младим и новим пољопривредницима, као и мешовитим газдинствима.

Размотриће се унапређена примена мера као што су постепено смањивање и одређивање горњих лимита, узимајући у обзир различита структурна и секторска стања у државама чланицама. Сви пољопривредници требало би и даље да имају могућност да користе инструменте као што су поједностављена плаћања за услуге које доприносе екосистему, инвестициона подршка и алати за управљање ризиком и кризама.

На основу искустава са постојећим стратешким плановима ЗПП, уочена је потреба за додатним поједностављењем спровођења ЗПП. Тренутна сложеност ЗПП захтева више стратешки усмерен приступ.

Будућа ЗПП у периоду после 2027. године ослањаће се на основне циљеве политике и циљане захтеве политике, док ће државама чланицама бити дата додатна надлежност и одговорност за испуњење ових циљева.

Флексибилност ће бити проширена на пољопривреднике, пружајући им могућност да учествују у креирању пољопривредних пракси, које су у већој мери прилагођене њиховим газдинствима и производњи. Постојећи систем условљености биће поједностављен. Пољопривредници су позитивно реаговали на увођење еко-шема, које их награђују за пружање услуга које доприносе екосистему, а које превазилазе обавезне захтеве. Комисија ће будућу ЗПП преоријентисати од условљавања ка подстицању.

Коришћење могућности исплативих иновација

Пољопривредници су по својој природи иноватори и предузетници. Млади пољопривредници желе да буду покретачи иновација. У оквиру климатски неутралног пословања, које позитивно утиче на природу, појављују се нове могућности за додатне изворе прихода за пољопривреднике и рибаре.

⁶² Европска комисија (2023.), *Извештај Комисије Европском парламенту и Савету: Преглед ЗПП стратешких планова за период 2023-2027: заједнички напори и колективна амбиција*

Конкретни примери су растући сектор органске производње и агроеколошке пољопривредне праксе које се показују као атрактивне опције за млађе пољопривреднике, комбинујући економске могућности са еколошким резултатима и друштвеном одговорношћу.

За остале, иновације нуде нове и узбудљиве могућности. На пример, биоекономија и циркуларна економија представљају велики потенцијал за пољопривреду, шумарство и цео прехранбени систем, као и за смањење наше прехранбене зависности. Нова Стратегија биоекономије, која ће бити представљена до краја 2025. године, имаће за циљ позиционирање Европске уније као глобалног лидера на брзо растућем тржишту биоекономије. Морамо убрзати комерцијализацију решења базираних на биоекономији и циркуларној економији, подржати иновативне биотехнологије, искористити нове тржишне прилике и премостити инвестициони јаз. Ово ће бити посебно корисно за пољопривредну заједницу јер ће омогућити диверсификацију токова вредности, валоризацију остатака из пољопривредне производње, јачање улоге примарних произвођача у ланцу вредности и отварање нових радних места у руралним подручјима. Комисија ће сарађивати са међународним партнерима, посебно кроз Организацију за храну и пољопривреду (FAO), како би заједно идентификовали одрживе начине коришћења потенцијала биоекономије за пољопривреднике не само у Европи, већ и широм света.

Иновативни финансијски инструменти, укључујући приватно и комбиновано јавно-приватно финансирање за заштиту природе, могу, уз јавну подршку, користити пољопривредницима који примењују или уводе праксе које позитивно утичу на природу и повезати их са компанијама и инвеститорима са пословним интересом за примену таквих пракси.

Управљање угљеником већ се може сматрати додатним извором прихода. Уредба о уклањању и управљању угљеником (CRCF)⁶³ успоставила је први оквир за добровољну сертификацију уклањања угљеника, управљање и складиштење угљеника у производима широм Европе, док се тренутно развијају методологије сертификације за поуздано праћење, извештавање и верификацију уклањања угљеника, смањења емисије из земљишта и користи за биодиверзитет. Ове методологије ће се, тамо где је то могуће, надограђивати на постојеће шеме, које пољопривредницима већ обезбеђују додатни приход. Када се наведени добровољни кредити у потпуности развију, требало би стимулисати ефективне начине усклађивања понуде и тражње за њима, како би се оптимизовале могућности за остваривање додатног прихода за пољопривреднике.

Значајан потенцијал такође постоји у производњи енергије из обновљивих извора, као начина за повећање енергетске сигурности, смањења емисије гасова стаклене баште, који истовремено пољопривредницима и шумарима пружа могућност за остваривање додатног прихода и увођење иновација. Пољопривредници не само да треба да остварују енергетску самодовољност кроз, на пример, примену соларних панела, ветрењача и производњу биогаса, већ и да буду у могућности да испоручују своје енергетске производе тржишту, укључујући и преко енергетских заједница.

⁶³ Уредба 2024(ЕУ)3012

Примери:

Дигитализација (укључујући вештачку интелигенцију), истраживање и иновативне пољопривредне технологије имају потенцијал за револуцију у пољопривреди и смањење трошкова на газдинству, доприносећи на тај начин повећању прихода.

- Платформе за електронску трговину, алати у дигиталном маркетингу и онлајн пијаце могу помоћи пољопривредницима и другим актерима у пољопривредно-прехранбеном систему да допру до ширег круга потрошача и диверсификују своје токове прихода.
- Прецизна пољопривреда и решења заснована на подацима могу повећати профитабилност кроз оптимизацију инпута.
- 100 лабораторија истраживачке и иновативне мисије *Horizon Europe* „План за земљиште за Европу“ представљају ресурс за подршку пољопривредницима у побољшању квалитета земљишта, имајући у виду високе цене ђубрива, несташицу воде и друге екстремне појаве (као што су поплаве).

Изградња амбициозног плана улагања

Отпоран и одржив пољопривредно-прехранбени систем захтева значајна улагања и смеле акције за финансирање и смањење ризика транзиције ка одрживости. Сектор пољопривреде суочава се са значајним недостатком финансија, који се процењује на 62 млрд. EUR (у 2022.), што је много више него 2017. године⁶⁴. Међутим, добијање кредита од банака, финансијских институција или приватног сектора је тешко, посебно за младе пољопривреднике. Ово је последица релативно мале просечне величине газдинства, ниског или скромног повраћаја улагања, веома варијабилне профитабилности и ризика, непредвидиве производње услед временских и климатских утицаја и изложености нестабилном (светском) тржишту.

У оквиру ЗПП наставиће се финансирање инвестиција за унапређење конкурентности, одрживости и отпорности сектора пољопривреде. Ово често укључује релативно мале инвестиције на нивоу газдинства, као и јавну и приватну инфраструктуру потребну за модернизацију сектора. Постојећи инструменти могу се међусобно допуњавати, ако се у будућности користе на паметнији начин.

Комисија ће радити на ефикасном коришћењу јавног финансирања и инвестиција, као и привлачењу и смањењу ризика приватног улагања, блиско сарађујући са институционалним инвеститорима, као што је Група Европске инвестиционе банке (ГЕИБ) и банкарски сектор.

У том смислу, Комисија ће истражити опције за успостављање шема за осигурање од ризика за примарне произвођаче и такође истражити јавно-приватна партнерства за привлачење инвестиција за МСП у пољопривреди и производњи хране како би се убрзала трансформација пољопривредно-прехранбеног ланца.

Подстицање предузетништва: нова стратегија обнове генерација

Будућност прехранбеног суверенитета у Европи 2040. године лежи на плећима младих и нових пољопривредника данашњице.

Један од предуслова за већу атрактивност пољопривредног сектора јесте решавање кључних препрека за обнову генерација, посебно у погледу доступности земљишта, инвестиција, вештина и још много тога. „Право на останак“ може се применити на младе пољопривреднике који желе да оснују газдинство и баве се пољопривредом на свом подручју.

Међутим, ово не може бити искључива одговорност ЗПП. Подстицање истинске обнове генерација захтева приступ који укључује цело друштво и комбинацију политика и

⁶⁴ Европска комисија & ЕИБ, „Недостатак финансирања у пољопривредном и пољопривредно-прехранбеном сектору ЕУ“, *FI Compass*, 2023.

одговорности у различитим областима, од којих су многе у надлежности националног и регионалног нивоа.

Комисија ће руководити изработом Стратегије обнове генерација која ће бити донета 2025. године, у блиској сарадњи са државама чланицама, Европским парламентом и кључним заинтересованим странама. Ова стратегија ће дати препоруке за политичка решења и потребне мере, како на нивоу ЕУ, тако и на националном/регионалном нивоу.

Ограничена доступност плодног земљишта у контексту растуће конкуренције за његово коришћење и последица климатских промена доводи пољопривредну заједницу, а посебно нове пољопривреднике, у тешку ситуацију. Земљишна политика обухвата многе аспекте, углавном у оквиру националних надлежности. Овај рад требало би да размотри мобилност земљишта и услове преноса, као и принципе ублажавања последица преузимања земљишта, надовезујући се на добре примере из неколико држава чланица у програмима за мобилност земљишта. Транспарентност у планирању и куповини земљишта једнако је важна. Државе чланице имају могућност да у своје националне инструменте укључе алате, који би могли да олакшају генерацијску обнову, укључујући и пензионе шеме и пореске подстицаје.

Као одговор на захтев Европског парламента, а у складу са препоруком из Стратешког дијалога, Европска комисија ће радити на оснивању ЕУ Тела за праћење пољопривредног земљишта⁶⁵. Повећаћемо транспарентност и сарадњу у областима као што су промет земљишта и пренос права коришћења, кретање цена и дешавања на тржишту, промене у коришћењу земљишта, као и губитак пољопривредног и природног земљишта. Тело ће такође помоћи државама чланицама да донесу одлуке о регулисању тржишта свог пољопривредног земљишта, базиране на релевантним информацијама. Већа транспарентност кржишних кретања и сарадња широм ЕУ олакшаће остваривање легитимних интереса пољопривредне политике у складу са слободом јединственог тржишта.

7.3.2. Конкурентан и отпоран сектор суочен са глобалним изазовима

У међусобно повезаном свету, у ком је ЕУ и највећи светски извозник пољопривредно-прехранбених производа и један од највећих увозника, начин на који производимо, конзумирамо и тргујемо пољопривредним производима има велики утицај на наше односе са трећим земљама⁶⁶.

Ратови и сукоби су главни узочници прехранбене несигурности. Насупрот томе, прехранбена несигурност такође може довести до нестабилности, а у променљивом светском поретку, храна се користи као оружје. Наши трговински партнери прибегавају једностраним мерама, усмереним на наше кључне секторе, наш извоз се и даље суочава са препрекама, а глобални ланци снабдевања су изложени поремећајима. Тежња ЕУ ка високим глобалним стандардима за остварење јединствених циљева заштите животне средине, здравља људи, здравља и добробити животиња, здравља биља и безбедности хране, често се сматра трговинском препреком. Истовремено, пољопривредници у ЕУ све више су забринути због нелојалне светске конкуренције и недостатка реципроцитета.

Међутим, ови изазови неће спречити Унију да настави да јача везе са својим партнерима, укључујући и кроз инвестициону стратегију *Global Gateway*. Глобална прехранбена сигурност и европски прехранбени суверенитет остаће саставни део општег програма ЕУ за безбедност, конкурентност и одрживост. С обзиром на висок ниво глади, озбиљну прехранбену несигурност и растуће цене хране широм света, ЕУ ће наставити да подржава

⁶⁵ PP 08 25 01 — ЕУ Тело за праћење, контролу и приступ пољопривредном земљишту; Законодавна резолуција Европског парламента од 27. новембра 2024. године о заједничком тексту нацрта буџета Европске уније за финансијску 2025. годину, P10TA(2024)0050

⁶⁶ Вредност извоза пољопривредно-прехранбених производа из ЕУ 2023. године износила је 230 млрд. EUR (9% укупног извоза), док је увоз био на нивоу од 160 млрд. EUR (6% укупног увоза), чиме је остварен суфицит у трговини од 70 млрд. EUR. Извор: Генерални директорат за пољопривреду и рурални развој, [Праћење трговине пољопривредно-прехранбеним производима у ЕУ. Кретања у 2023.](#), март 2024.

треће земље у њиховом прехранбеном суверенитету, отпорности и одрживости, обезбеђујући приступ безбедној, високо квалитетној и нутритивно вредној храни за све, укључујући најугроженије групе, кроз хуманитарну помоћ и поштовање међународног хуманитарног права.

Диверзификација ланаца снабдевања и промоција трансформативне отпорности

У свету обележеном геополитичким и геоекономским тензијама, „зависност постаје слабост“⁶⁷. Данас, прехранбени суверенитет ЕУ у великој мери зависи од инпута из увоза, као што су ђубриво, сточна храна и енергија, и то обично из географски груписаних региона. Смањење ових стратешких зависности и ризика повезаних са ланцима снабдевања од кључног је значаја, уз истовремену подршку преласку на чисту и ефикасну економију ниске емисије угљеника⁶⁸.

У погледу кључних увозних зависности, снабдевање Уније протеинима у великој мери зависи од високо квалитетног увоза из ограниченог броја земаља, што наш прехранбени систем чини осетљивим у односу на флукуације на светском тржишту и ризике одрживости⁶⁹. Морамо узети у обзир и начин производње и потрошње протеина у ЕУ. Комисија ће стога изградити свеобухватан план за решавање ових изазова, интегришући политику, истраживање и рад на терену у циљу стварања самодовољног и одрживог система протеина ЕУ, уз истовремену диверзификацију увоза.

Други важан вид зависности јесте зависност од увозних сировина и ђубрива који су неопходни за производњу и прехранбену сигурност. Повећана је концентрација увоза из неколико земаља, нарочито код урее, где око 88% увоза потиче из четири земље⁷⁰. Смањење ових зависности од обостране је користи за: (1) европску конкурентност чисте индустрије кроз подршку домаће производње ђубрива; (2) пољопривреднике који могу да рачунају на поуздано снабдевање и стабилне цене, и (3) животну средину и климу кроз подршку за увођење нискоугљеничних ђубрива и рециклираних нутријената, као што су *RENURE* и дигестат након одговарајућег третмана, као и њихово ефикасно коришћење.

Будуће проширење ЕУ створиће могућности за повећање отпорности ЕУ, са циљем одржавања и јачања производних и извозних капацитета у садашњим и будућим државама чланицама, чиме ће се ојачати стратешка аутономија ЕУ и улога у глобалној трговини пољопривредно-прехранбеним производима. Међутим, постоје и изазови који захтевају пажљиво разматрање, посебно у погледу утицаја на пољопривреднике у ЕУ. Припрема и ефикасно решавање изазова за пољопривреднике ЕУ биће од суштинског значаја за коришћење могућности које нуди проширење, укључујући питања која би могла да олакшају постепену интеграцију земаља кандидата на јединствено тржиште, док напредују ка пуноправном чланству у ЕУ.

У правцу праведније светске конкуренције

Приступ Уније праведнијим глобалним условима тржишне конкуренције биће усмерен на две, уско повезане области деловања:

1. Светска и билатерална сарадња

У тренутном геополитичком контексту, јасно је да ће бити све теже достићи глобални консензус о пољопривреди и прехранбеним стандардима.

⁶⁷ Draghi, M., *The future of European competitiveness. Part A: A competitiveness strategy for Europe* (Будућност европске конкурентности – Део А: Стратегија за конкурентност Европе), септембар 2024., стр.15.

⁶⁸ Шпански национални завод за предвиђање и стратегију, *Отпорна ЕУ 2030. – Приступ усмерен на будућност за јачање отворене стратешке аутономије и светског лидерства ЕУ*, 2023.

⁶⁹ Генерални директорат за пољопривреду и рурални развој, *Понуда и тражња протеина*, септембар 2024.

⁷⁰ 38% увоза урее из Египта, 33% из Русије и Белорусије и 19% из Алжира. Извор: Европска комисија, Генерални директорат за пољопривреду и рурални развој, *Преглед тржишта ђубрива*, пресек фебруар 2025.

Међутим, ЕУ ће наставити да сарађује у оквиру приступа Тим Европа са партнерима и кључним међународним организацијама, како би ојачала строжију примену међународно договорених обавеза и повећала њихову амбицију за достизање глобалних одрживих прехранбених система у складу са Агендом 2030 и Циљевима одрживог развоја (*SDG*). Приоритет ће бити стављен на подизање светских стандарда у међународним телима за стандарде у областима кључним за обезбеђивање фер конкуренције, посебно када су у питању средства за заштиту биља и добробит животиња. Комисија ће 2025. године представити државама чланицама свој правац деловања на продубљивању реципроцитета ради његове даље разраде. Даље, Унија ће сарађивати са *FAO* и међународним партнерима на убрзању развоја заједничког приступа, који би омогућио упоредиву и праведну процену аспеката одрживости производње хране на светском нивоу, допуњујући рад ЕУ на достизању одрживости у складу са референтним вредностима.

ЕУ ће бити одлучнија у стратешкој промоцији и одбрани извоза производа из ЕУ, водећи рачуна да треће земље имају користи од примене мера за олакшавање трговине (нпр. претходне листе), под условом да и оне примењују сличне мере примењују на ЕУ. Ојачаћемо своју економску дипломатију у пољопривредно-прехранбеном сектору и специјализоване мисије на високом нивоу.

На билатералном нивоу, појачаће се постојећи дијалози о пољопривредној политици и успоставиће се нови партнерски дијалози о пољопривредно-прехранбеној политици са кључним билатералним, регионалним и континенталним партнерима. У том смислу, стратешка и свеобухватна партнерства са нашим јужним суседима и предстојећи нови Пакт за Медитеран нуде значајне могућности. ЕУ ће се у потпуности користити билатералним преговорима и споразумима о слободној трговини. Интереси европских пољопривредника и даље ће бити заштићени. ЕУ ће појачати примену одредби о трговини и одрживом развоју, као и одредби о одрживим прехранбеним системима, са боље циљаним и оперативнијим приоритетима и мерама за поједине земље, нарочито у односу на специфичне секторе, у складу са потребама. У партнерским дијалозима посебну пажњу ћемо посветити могућем утицају регулаторних политика ЕУ на локалне пољопривредно-прехранбене системе и обезбедити усклађеност између унутрашњих и спољних политика ЕУ у области пољопривреде, животне средине, климе и здравља.

2. Оквир Уније за конкурентан пољопривредно-прехранбени сектор

Истовремено, Унија ће, унутар своје територије, обезбедити да амбициозни стандарди ЕУ не доведу до пропуста у погледу економских, еколошких и социјалних питања и да европски пољопривредно-прехранбени сектор не буде стављен у неповољан положај у односу на конкуренцију без одговарајућег реципроцитета. У ту сврху, ЕУ ће у своје политику доследно укључивати проверу утицаја на МСП и конкурентност, као што је наведено у Компасу конкурентности, доследно процењујући утицај прописа Уније на пољопривреднике и МСП у пољопривредно-прехранбеном сектору у ЕУ, на трговину и изворе ризика и детаљно испитати импликације споразума о слободној трговини о којима се преговара за пољопривреднике у ЕУ и глобалну одрживост.

Како би се узела у обзир брига ЕУ о добробити животиња и заштити животне средине и да би се очувала морална начела ЕУ као одговор на друштвене захтеве, Комисија ће, у складу са међународним правилима, тежити бољем усклађивању стандарда производње, који се примењују на увезене производе, посебно у погледу пестицида и добробити животиња.

У том смислу, Комисија ће успоставити принцип да се најопаснијим пестицидима, који су забрањени у ЕУ из здравствених и еколошких разлога, не сме дозволити повратак на ЕУ тржиште кроз увезене производе. Сходно томе, Комисија ће 2025. године покренути процену утицаја, која ће размотрити утицаје на конкурентску позицију ЕУ и међународне импликације и, у случају потребе, предложити измене и допуне важећег правног оквира.

Такође, Комисија ће размотрити и питање извоза опасних хемикалија, укључујући пестициде, који су забрањени у ЕУ⁷¹.

Још један елемент политике Уније у погледу увоза, о ком се не може преговарати, јесте безбедност хране и хране за животиње, здравље животиња и биља. Стандарди ЕУ у том погледу су највиши у свету и обезбеђују да су сви увезени пољопривредно-прехранбени производи безбедни. Комисија ће обезбедити да се релевантно законодавство о безбедности хране правилно примењује. Успоставиће се специјализована радна група, која ће објединити стручно знање и капацитете Комисије и држава чланица, што ће значајно допринети одговору Уније на наставак јачања контроле увоза, укључујући строжију контроле на терену.

У области добробити животиња, Комисија ће обезбедити да будући законски предлози примењују исте стандарде за производе произведене у ЕУ и оне увезене из трећих земаља и узму у обзир питања њихове примене, као и теме које брину грађане ЕУ. Циљана ревизија законодавства о добробити животиња биће прилика да се све ово примени на начин у складу са правилима СТО и на основу процене утицаја.

У случају да наши трговински партнери прибегну нелојалној конкуренцији и једностраним, противзаконитим акцијама, усмереним на пољопривредно-прехранбени сектор ЕУ или појединих држава чланица, са циљем да поделе Унију, ЕУ ће искористити све расположиве механизме заштите. Унија ће током 2025. године развити Јединствени систем заштите за пољопривредно-прехранбени сектор ЕУ. У случајевима економске принуде на ЕУ или њене државе чланице од стране трећих земаља, Унија ће штитити свој пољопривредно-прехранбени сектор свим расположивим средствима, укључујући инструменте СТО и аутономне инструменте ЕУ као што је Инструмент против принуде, где је то примењиво.

Комисија ће такође сарађивати са ЕИБ на обезбеђивању извозних кредита који смањују извозни ризик пољопривредно-прехранбеног сектора Уније.

У том смислу, у наредном вишегодишњем финансијском оквиру важну улогу имаће резерва од милијарду евра, која је најављена у контексту споразума ЕУ и *Mercosur*.

Даље, Комисија ће радити на јачању конкурентности и отпорности осетљивих сектора као што је сточарство, представити поједностављен пакет мера, које ће допринети конкурентности европских пољопривредника, уз допринос друштвеним циљевима, предложити проширење система обележавања земље порекла у складу са секторским специфичностима и правилима јединственог тржишта и интензивирати промоцију.

Припремљеност и отпорност на ризик пољопривредно-прехранбеног сектора

„Морамо се боље припремити, како у овој новој реалности не бисмо само преживљавали, већ и напредовали“, наводи се у *Niinistö* извештају⁷². Ту нову реалност обележили су значајни шокови, од пандемије, руско-украјинског сукоба и тржишних поремећаја, до болести животиња и биља и нестабилне геополитичке ситуације. Штавише, екстремни временски догађаји, некада релативно ретки, постају све учесталији, док се обрасци падавина мењају.

Пољопривредници су у примарно погођени многим од ових криза. Све већи број ризика, претњи и неизвесности захтева амбициозан европски приступ управљању ризицима и кризама, који би преиспитао и унапредио инструменте за боље управљање ризицима и кризама на нивоу ЕУ.

Прво, биће повећани подстицаји за пољопривреднике, како би се, кроз прилагођавање на нивоу газдинства, смањила њихова осетљивост и изложеност ризицима, док ће се пољопривредници подстицати на поделу ризика (нпр. преко произвођачких организација

⁷¹ Европска комисија (2020.), Стратегија одрживости у области хемикалија. Прелазак на нетоксичну животну средину, COM(2020) 667 final

⁷² *Niinistö, S., Safer together – Strengthening Europe's Civilian and Military Preparedness and Readiness* (Сигурнији заједно – Јачање цивилне и војне приправности и спремности Европе), 2024, стр. 4.

или задруга). Климатски отпорна пољопривреда ЕУ мора се ослањати на политике прилагођене локалним, регионалним и националним потребама, које доприносе пољопривредним праксама и интервенцијама за прилагођавање локалне пољопривредне производње будућим климатским условима.

Искуство стечено спровођењем иницијатива у протеклих неколико година⁷³, показало је да је потребно предузети даље кораке. Предстојећи Европски план климатске адаптације и предстојећа Стратегија за отпорност водоснабдевања играће важну улогу, нарочито у пружању подршке државама чланицама у припремама и планирању, као и у погледу ублажавања ризика и утицаја климатских промена на енергетику, транспорт и другу инфраструктуру, воду, храну и земљиште у градовима и руралним подручјима.

Будућа ЗПП циљано ће подржати мере и инвестиције које ће пољопривредни сектор учинити отпорнијим на променљиве услове. Амбициозне промене биће потребне тамо где тренутна производња није одржива у дужем року, кроз, на пример, нове локалне стратегије, истраживање и иновације, укључујући нове геномске технике за производњу култура отпорних на климатске промене.

Друго, потребне су амбициозне акције у погледу спремности на ризик, осигурања и смањења ризика. У тој области кључна ће бити сарадња са Европском инвестиционом банком (ЕИБ), другим банкама, осигуравајућим и реосигуравајућим компанијама и са актерима у ланцу вредности. Ово би требало да доведе до обједињавања ризика и боље доступности и приступа осигурању производње за пољопривреднике.

Треће, Комисија и државе чланице мора да обезбеде усклађеност политика за инструменте за управљање ризиком и инструменте за управљање кризом, као и већу флексибилност. Инструменти за управљање кризом треба да подстакну пољопривреднике да проактивно управљају ризиком, а државе чланице да раде на ефикасним и прилагођеним стратегијама за управљања ризиком.

Поред тога, требало би добро испитати функционисање резерве за пољопривреду у циљу њеног преусмеравања на одређене кризе великих размера, као што су озбиљни тржишни поремећаји и питања здравља биља и животиња. Такође, пружање посебне подршке пољопривредницима треба да буде боље повезано са одговарајућим превентивним мерама за управљање ризиком.

Као наставак *Niinistö* извештаја, ЕУ би требало да повећа свој ниво приправности у погледу прехранбене сигурности у целом прехранбеном ланцу. Активности Европског механизма за кризе у области прехранбене сигурности (*EFSCM*) треба да се наставе, даље развијају и повезују са централизованим приступом управљања кризама у ЕУ, који обухвата све нивое власти. У складу са предстојећом Стратегијом припремљености Уније, треба обезбедити синергију и бољу координацију за достизање припремљености. Поред тога, потребно је размотрити нове инструменте за пољопривреду и храну у вези са резервама хране, заједничким набавкама и повећаном транспарентношћу у периодима криза. Као и у другим кључним секторима, као што је здравство, а у оквиру ширег приступа припремљености ЕУ, потребно је на националном и регионалном нивоу изградити свеобухватне планове приправности и реаговања, укључујући све аспекте релевантне за цео ланац снабдевања храном.

Подршка отпорности пољопривредних тржишта

Геополитички догађаји који доводе до поремећаја у трговини, глобална конкуренција, утицај екстремних климатских догађаја и промена потрошачких навика извор су неизвесности на многим робним тржиштима, од тржишта вина, житарица, животињских

⁷³ Стратегија ЕУ за прилагођавање климатским променама, Комуникација о управљању климатским ризицима и ЗПП

производа, до маслиновог уља. Комисија пажљиво прати сва тржишта и хитно реагује када се ситуација на тржишту погорша.

Специфична ситуација у сектору вина захтевала је прилагођену реакцију, па ће Комисија убрзати примену препорука Групе на високом нивоу за вино током 2025. године⁷⁴.

Сектор сточарства у ЕУ посебно је осетљив на различите шокове и глобалну конкуренцију. Сточари у ЕУ мора да поштују високе стандарде ЕУ, али њихови напори нису препознати на глобалном нивоу, с обзиром да се такмиче у неравноправним условима. Такви стандарди намећу трошкове које тржиште неће увек нужно да надокнади. Сточарство јесте и остаће кључни део пољопривреде, конкурентности и кохезије ЕУ. Одрживо сточарство важно је за привреду ЕУ, одрживост руралних подручја и очување животне средине и руралних предела. То је сектор у ком се могу применити иновације и донети видљиву корист.

Сектору сточарства у ЕУ потребна је дугорочна визија која поштује разноликост и одрживост сточарске производње широм Европе. Заштита ове разноликости значи да се не може применити универзални приступ, већ циљана, територијална решења за конкурентност и одрживост сектора. Снажан покретач могло би бити креирање повољних услова за развој „ланца специфичности сточарске производње“. Комисија ће у оквиру посебне области деловања у сточарству, развити стратешке политике за: а) утврђивање изазова у том сектору, укључујући глобалну конкуренцију; б) предлагање одговарајућих инструмената који ће пратити сектор и, где је оправдано, мере реципроцитета; ц) тражење начина за смањење климатског/еколошког отиска, укључујући коришћење везе између сточарске производње и одржавања травњака корисних за животну средину и климу, у оквиру система екстензивног сточарства, који доприносе очувању биодиверзитета и предела; д) подстицање инвестиција, технолошког развоја и иновација; и е) унапређење развоја одрживих модела производње.

Мање бирократије за конкурентнији пољопривредно-прехранбени сектор

Пољопривредници су предузетници и пружаоци услуга, који не треба да сносе непотребно бирократско или регулаторно оптерећење. Како је наведено у извештају *Draghi*, превелики захтеви и обавезе извештавања нарушавају конкурентност привреде и иновација у ЕУ.

Комисија ће спровести до сада највеће мере поједностављења⁷⁵, између осталог и у области пољопривреде. Није потребно да Унија тако детаљно одређује праксе које газдинства треба да поштују. Бројни захтеви за одступањем од прописаних обавеза, који су често оправдани због националних или регионалних специфичности, показали су да универзални приступ није примењив за тако разноврстан сектор.

Поред тога, потребно је боље расподелити терет спровођења прописа и захтева између пољопривредника и држава чланица, тестирати отпорност на стрес и проверити усклађеност постојећег и новог законодавства са реалним потребама. Такође, требало би избегавати прекомерну регулацију и обавезно спровести кумулативну процену утицаја.

Нове технологије пружају прилике за поједностављење. На пример, сателити за осматрање Земље помажу у смањењу контроле на терену и смањењу обавеза извештавања, с обзиром на то да обезбеђујући податке у реалном времену на нивоу газдинства. Интеграција сателитске технологије омогућава боље коришћење ресурса, смањење трошкова инпута и повећање одрживости. Сходно томе, континуирана примена и развој свемирских ресурса ЕУ, тј. програма *Copernicus* и *Galileo*, додатно ће допринети поједностављењу и конкурентности. Даље, технологије за размену података могле би да смање бирократију захваљујући једоставнијем и аутоматизованом извештавању.

⁷⁴ Група на високом нивоу за политику вина, [Препоруке о политикама за будућност сектора вина у ЕУ](#), децембар 2024.

⁷⁵ Европска комисија (2025.), Компас конкурентности за ЕУ, *COM(2025) 30 final*

Комисија ће у другом кварталу 2025. године предложити свеобухватан пакет поједностављења тренутног законодавног оквира у пољопривреди, који ће обезбедити: (1) поједностављење и рационализацију захтева на нивоу газдинства, који боље препознају различите ситуације и пољопривредне праксе (као што је органска производња); (2) рационализацију подршке мањим и средњим газдинствима кроз веће коришћење поједностављених плаћања; (3) јачање конкурентности кроз унапређено и поједностављено планирање и приступ финансијским инструментима доступним у оквиру тренутног Вишегодишњег финансијског оквира; (4) давање веће флексибилности државама чланицама у управљању стратешким плановима.

Поред тога, Комисија ће током 2025. године радити на међусекторском законодавном пакету мера за поједностављење, како би се поједностављење реализовало и у другим областима политике осим ЗПП, које утичу на пољопривреднике, произвођаче хране и хране за животиње и сродне делатности. Фокусираће се на елементе који ће помоћи пољопривредницима и произвођачима хране и хране за животиње да буду конкурентнији и отпорнији, између осталог у контексту геополитичких дешавања и глобалне конкуренције.

7.3.3. Прилагођавање пољопривредно-прехранбеног сектора будућим променама у складу са природом

Производња хране, као ниједан други сектор, зависи и нераскидиво је повезана са природом и екосистемом. Способност пољопривредника да дугорочно производе храну и буду отпорни зависи од отпорности екосистема, одржавања земљишта, борбе против штеточина и болести, опрашивања усева, квалитета и доступности воде, чистог ваздуха и климатских услова. Циљ ЕУ је да до 2050. године достигне климатску неутралност и да се бори и преокрене деградацију животне средине. Пољопривредно-прехранбени сектор има важну улогу у достизању овог циља и од тога остварује корист.

Истовремено, еколошка транзиција мора пажљиво да интегрише економске и изазове имплементације, као и потребу за праведном друштвеном транзицијом. Такође, мора да препозна специфичности пољопривреде: с једне стране, пољопривреда ће увек имати одређени степен утицаја на природне ресурсе, које је теже ублажити него у другим привредним секторима. Слично томе, ситуација у различитим регионима и областима значајно се разликује. Стога ово захтева прилагођена и циљана решења, укључујући решења базирана на природи.

Декарбонизација и конкурентност нераскидиво су повезане

Пољопривредним активностима угљеник се може уклонити из атмосфере и складиштити у земљиште и биомасу; у већини случајева, ове активности чине производњу хране отпорнијом на штету услед климатских појава, због чега доприносе прехранбеној сигурности. С обзиром на то да сви сектори треба да допринесу смањењу емисија, климатске акције у пољопривредно-прехранбеном сектору од суштинског су значаја за достизање ширег циља климатски неутралне и отпорне ЕУ до 2050. године.

Комисија очекује да ће се у пољопривреди смањити емисија у складу са климатским циљем ЕУ за 2030. годину. У складу с тим, Комисија ће размотрити начин на који пољопривредни сектор може да допринесе испуњењу климатског циља ЕУ до 2040. године, узимајући у обзир специфичности сектора и фокусирајући се на његову конкурентност, потребу да се обезбеди прехранбена сигурност и јачање биономије, кроз дијалог са сектором и државама чланицама. Овај приступ ће се применити у преиспитивању релевантног законодавства, које регулише емисију и уклањање гасова са ефектом стаклене баште из пољопривреде, као и сектора коришћења земљишта, промене намене коришћења земљишта и шумарства.

Са ефикасним политикама, кроз које се награђује добра пракса и приступи прилагођени специфичним потребама, могуће је брже смањење емисија из пољопривреде, уз повећање

уклањања угљеника у сектору земљишта и шума. Препоруке у оквиру посебне области деловања у сточарству послужиће као основа за даљи развој прилагођених мера за подршку том сектору и регионима у њиховом настојању да смање преовлађујућу емисију из тог сектора. Томе ће допринети и технолошки напредак, укључујући стратегије исхране. У складу с тим, у будућој ЗПП ће се проценити како најбоље подржати пољопривреднике у даљем смањењу емисије гасова са ефектом стаклене баште из њихових пољопривредних и сточарских активности.

Индустрија хране и пића, као и сектор малопродаје, такође могу пружити значајан допринос у остварењу климатског циља до 2040. године и заштити животне средине. Требало би успоставити јасне политике и подстицаје како би се искористио потенцијал иновација у прехранбеном систему и биоекономији у целини и да би се грађанима ЕУ испоручила здрава, приступачна и одржива храна.

Подстицање одрживости

Одрживост животне средине је све важнији предуслов за пољопривредну производњу. Могућности које пружа заштите природе и климе могу се објединити у позитивни програм за европску пољопривреду. Пољопривреда у складу са природом основ је за отпорност пољопривреде за будуће генерације и почела је да постепено привлачи финансијска средства из приватног сектора, што би требало узети у обзир као допунски извор прихода, уз јавну подршку. Приступи уклањања, управљања и складиштења угљеника постаће усклађенији у ЕУ захваљујући оквиру за сертификацију уклањања и управљања угљеником (*CRCF*). Предстојеће усклађене методологије и правила верификације у складу са оквиром за сертификацију уклањања и управљања угљеником пружиће јаснији увид.

Међутим, последњих година све је више стандарда одрживости, сертификата и обавеза извештавања, које су разни јавни и приватни актери, организације и институције поставили европских газдинствима. Ове различите методологије и обавезе извештавања односе се на разне аспекте одрживости и резултирају фрагментираним окружењем, које карактеришу неусклађеност стандарда, неупоредивост иницијатива и нејасни сигнали у погледу правца деловања. Све ово ствара високе трансакционе трошкове, збуњује пољопривреднике и доноси ризик од манипулативног зеленог маркетинга.

Да би решила овај проблем, поред поједностављења и рационализацију захтева ЕУ, Комисија ће такође развити и постепено уводити добровољни систем референтних вредности за процену одрживости на газдинству, омогућавајући на тај начин истовремено поједностављење и оцењивање према референтним вредностима. Слични системи референтних вредности могли би да се развију заједно са пољопривредно-прехранбеним сектором и прошире на цео сектор, што би могло да олакша избор потрошача.

Пример оцењивања према референтним вредностима: Компас одрживости на газдинствима

Компас одрживости треба да служи као јединствени инструмент за поједностављење извештавања и који смањује административна оптерећења за пољопривреднике, омогућавајући им да само једном прате и бележе податке о одрживости. Друго, подржаће пољопривреднике у постепеном увођењу одрживих пракси и привлачењу нових извора финансирања. Једноставнија размена података ће пољопривредницима омогућити да боље мере и оцењују своју одрживост према референтним вредностима, као и да докажу да пружају услуге које користе екосистему. Треће, унапређено мерење и извештавање могу допринети креирању јавних политика на пропорционалан начин. Овај добровољни систем за процену одрживости на газдинствима биће развијен на основу партиципативног приступа „одоздо према горе“, прилагођеног корисницима.

Пољопривреда и природа

За пољопривреду у складу са природом потребна је боља имплементација, рационализација и спровођење постојећег законодавства, као и коришћење подстицаја и нових тржишних алата за промовисање промена.

Поред тога, пољопривредницима је потребан напреднији пакет инструмената како би производили у складу са природом и остварили постављене циљеве. Овај пакет инструмената захтева уранотежену комбинацију боље усмерене јавне подршке у оквиру будуће ЗПП, улагања у решења прихватљива за природу, више економских подстицаја, прилагођене савете који се базирају на напретку у истраживању и иновацијама, као и агилније регулаторно окружење.

Један такав пример је амбиција ЕУ да смањи употребу штетних пестицида. Ово је важно како за дугорочну отпорност пољопривреде, тако и за заштиту природе и здравља. Међутим, увођење алтернатива у виду биолошких или иновативних нискоризичних средстава за заштиту биља не спроводи се истим темпом као повлачење активних супстанци са тржишта ЕУ. Уколико се овај тренд настави, може утицати на способност ЕУ да обезбеди производњу хране. Комисија ће зато пажљиво размотрити сваку даљу забрану пестицида ако алтернативе још увек нису доступне, осим у случају ако неки пестицид представља претњу по здравље људи или животну средину, од које зависи одрживост пољопривреде.

Такође, Комисија ће у 4. кварталу 2025. године, у оквиру пакета поједностављења, предложити бржи приступ биопестицида тржишту ЕУ. Тиме ће се утврдити дефиниција активних супстанци за биолошку контролу, увести могућност да државе чланице издају привремене дозволе за средства за заштиту биља која садрже активне супстанце за биолошку контролу док је њихова процена још у току и убрзају процедуру за њихово одобрење.

Штавише, Европској агенцији за безбедност хране (*EFSA*) биће потребни додатни ресурси како би се убрзале процедуре процене ризика и како би и задржала централну улогу у пружању правовремених, транспарентних и независних научних савета. То ће олакшати приступ иновативних средстава за заштиту биља тржишту ЕУ уз обезбеђивање високог нивоа заштите здравља потрошача и животне средине.

Здраво земљиште је основ пољопривреде, како данас, тако и сутра. Међутим, на земљиште у Европи значајно утичу климатске промене, губитак биодиверзитета, загађење и у неким случајевима, неодрживо управљање земљиштем. Комисија ће због тога подстицати и подржавати пољопривредне праксе којима се опоравља, одржава или побољшава здравље земљишта. Континуирана подршка органској пољопривреди и даље је неопходна, али је потребно додатно подстицати и друге интегрисане приступе. У том погледу, успостављање независних и поузданих саветодавних услуга биће од кључног значаја како би се обезбедило да пољопривредници добију најкорисније савете о земљишту и пољопривреди.

Пољопривреда у великој мери зависи од воде и захтева стабилно и сигурно снабдевање како би се обезбедило здравље и добробит усева, стоке и свог живог света. Међутим, вода је подложна бројним изазовима, укључујући захватање и загађење повезано са пољопривредом. ЕУ је све више погођена несташицом воде, коју додатно погоршавају климатске промене. Неповољни временски догађаји, узроковани климатским променама, представљају кључни ризик за биљну производњу, нарочито у јужној Европи⁷⁶. Комисија ће ускоро представити Стратегију отпорности водоснабдевања, која ће садржати одговор Комисије на хитну потребу за ефикаснијим коришћењем воде, смањењем загађења воде и решавањем проблема прекомерног коришћења водних ресурса.

Посебно треба водити рачуна о бољем управљању хранљивим материјама на нивоу газдинства и повећању циркулисања нутријената. Приоритет треба да буде решавање

⁷⁶ Европска агенција за животну средину, Европска процена климатских ризика, 2024.

жаришта загађења нутријентима и промовисању интегрисаних територијалних приступа. Најважније мере у том погледу требало би да буде управљање и контрола нутријентима из сточарства како би се ограничили негативни екстерни ефекти, подржала екстензивна производња у областима са високом концентрацијом стоке и промовисала циркуларна производња, која може помоћи у смањењу употребе синтетичких вештачких ђубрива. Евалуација Нитратне директиве, која се очекује крајем 2025. године, пружиће додатне доказе за разматрање тог питања.

7.3.4. Вредновање хране и подстицање праведних услова за живот и рад у динамичним руралним подручјима

Храна повезује људе из различитих области и региона; повезује пољопривреднике са потрошачима и урбане центре са сеоским становништвом. Пољопривредници, рибари и производња хране оснажују заједнице у руралним и приобалним подручјима и чине основу економске активности. Динамична рурална подручја омогућавају производњу квалитетне хране, која заузврат доприноси економији тих подручја. Поновно јачање веза између хране и подручја где се производи, као и ревитализација руралних подручја, од суштинског је значаја за будућност европске пољопривреде.

Праведни услови за живот и рад у европским руралним и приобалним подручјима

Демографски изазови, нарочито старење становништва и депопулација, у комбинацији са слабом генерацијском обновом, доводе до смањења радно способног становништва у већини руралних и у великом броју приобалних подручја широм Уније.

Због геополитичких тензија, рурална подручја у источним пограничним регионима ЕУ који су највише погођени руско-украјинским сукобом, посебно су осетљива и изложена, због чега им је потребна посебна подршка. Социо-економски пад и све већа депопулација имаће додатне импликације на безбедност, при чему су ова, углавном рурална подручја, од стратешког значаја за безбедност ЕУ.

Осим приступа земљишту и капиталу, предуслови за виталност руралних подручја и привлачење нове радне снаге у прехранбени сектор укључују доступност бољег образовања, квалитетних послова и могућности за развој каријере, бољу мобилност, основне здравствене услуге и повезаност. Производња хране и хране за животиње у ЕУ такође зависи од радника на газдинствима, који често долазе из других држава чланица ЕУ или из трећих земаља и често раде у несигурним условима. Ово питање се треба проактивно решавати и више узети у обзир у јавним политикама. У том контексту, друштвени дијалог и колективно преговарање имају важну улогу, у складу са националним законодавством и традицијом.

Пољопривреда је исплатива, али и захтевна професија, коју често карактерише недостатак равнотеже између посла и приватног живота, честа изолација и усамљеност, што може утицати на ментално здравље. Стопа самоубиства међу пољопривредницима у појединим државама чланицама је 20% веће од националног просека⁷⁷. Саветодавне услуге за пољопривредна газдинства у оквиру ЗПП могу бити од значајне у подизању свести о менталном здрављу и несрећама на раду кроз пружање специјализованих савета пољопривредницима. На пример, ирски *Teagasc* активно подржава ментално здравље пољопривредника и доприноси подизању свести кроз своје бројне активности⁷⁸.

Поред ЗПП, бројне друге политике, укључујући кохезиону политику, имају значајан утицај на рурална подручја и доприносе друштвеној, економској и територијалној кохезији у Европи. Допринос кохезионе политике економској диверсификацији и обезбеђивању инфраструктуре и пратећих услуга може помоћи руралним областима да остану привлачна места за живот пољопривредника, њихових породица и других руралних становника, као и

⁷⁷ Европска комисија (2023.), Комуникација о свеобухватном приступу менталном здрављу, *COM(2023) 298 final*

⁷⁸ *Teagasc & Mental Health Ireland, Sowing Seeds of Support: Positive Mental Health Guidance for the Farming Community* (Семе подршке: смернице за позитивно ментално здравље за пољопривредну заједницу), 2024.

да подстакне туризам. Агротуризам нарочито може да буде додатни извор прихода за пољопривреднике.

Како би се обезбедила ефикасна подршка и конкретан утицај у руралним областима, потребно је унапредити синергију и комплементарност. Боља координација инструмената финансирања са секторским политикама може допринети развоју руралних подручја кроз интегрисано планирање и имплементацију.

Комисија ће 2025. године објавити ажурирани Акциони план ЕУ за рурална подручја, који ће се допунити пројектима, иницијативама и мерама у оквиру бројних политика ЕУ у складу са новим приоритетима европске политике за период након 2027. године. Принцип процене утицаја на рурална подручја, укључујући процену територијалног утицаја, биће даље унапређен, уз издвајање довољно ресурса на нивоу ЕУ. Поред тога, Пакт за рурална подручја⁷⁹, који је покренут 2021. године као оквир за сарадњу са заинтересованим странама, биће додатно ојачан као инструмент за дијалог и ангажовање цивилног друштва и руралних заједница, како би се помогла примена расправе о политикама. Комисија ће такође предузети даље мере за сузбијање циљаног ширења дезинформација у руралним подручјима.

Даље, циркуларна економија има велики потенцијал за привреду руралних подручја, посебно кроз биоекономију. У дугорочној визији за рурална подручја⁸⁰, Комисија је проценила да ће даљи развој биоекономије довести до стварања 400.000 нових високо квалификованих радних места до 2035. године и до 700.000 до 2050. године, углавном у руралним подручјима.

Додатно ће се ојачати партиципативни алати за локални развој, који су се већ показали ефикасним, као што је *LEADER* (локални развој под управом заједнице) и други облици сарадње, као што су паметна села. Концепт функционалних руралних подручја додатно ће се разрадити, како би услуге биле доступне и ценовно приступачне за становништво у руралним подручјима, у складу са тежњом Комисије да свим грађанима обезбеди „право на останак“. Ово се односи на сва рурална подручја, али и на удаљена подручја и она која немају непосредан приступ услугама које нуде градови. Мали и средњи градови имају важну улогу у обезбеђивању приступа услугама и инфраструктури.

Најудаљенији региони имају специфичности које захтевају специјализовану и циљану подршку. Комисија потврђује важност *POSEI* програма за подршку пољопривредницима у најудаљенијим регионима. Резултати текуће евалуације биће узети у обзир приликом разматрања начина како *POSEI* програм може гарантовати дугорочну будућност пољопривредног сектора у најудаљенијим регионима, додатно доприносећи њиховој прехранбеној сигурности и суверенитету, конкурентности и отпорности.

Како би првукла више жена да се баве пољопривредом и омогућила размену искустава, Комисија ће успоставити платформу Жене у пољопривреди, која би требало да повећа учешће жена и једнаке могућности у пољопривредном сектору на основу акција, предложених од стране чланова платформе. Такође, платформа ће служити и као форум за дискусију и размену добрих пракси.

Вредновање хране: обнављање кључне везе између пољопривреде, територије и хране и коришћење потенцијала за иновације

У последњих неколико деценија променио се однос потрошача према храни. Храна се све више прерађује, прехранбене навике се мењају, а ланци снабдевања постали су дужи и сложенији. Истовремено, приступачност храни и даље је главни проблем, нарочито за домаћинства са ниским приходима. Иако је веза између пољопривреде, хране и територије

⁷⁹ Платформа заједнице Пакта за рурална подручја

⁸⁰ Европска комисија (2021.), *Дугорочна визија за рурална подручја ЕУ - До 2040. остварити јача, повезана, отпорна и просперитетна рурална подручја*. COM(2021) 345 final

ослабила, промена друштвених очекивања у погледу хране отвара нове могућности за сектор. Због тога је враћање „коренима“ и поновно успостављање везе између хране, територије, сезоналности, културе и локалних традиција веома важно.

Потрошачи имају важну улогу у транзицији. Пољопривредници и рибари суочавају се са притиском да побољшају своје еколошке перформансе, али тржиште не награђује већ остварен напредак и не подстиче даље одрживе праксе.

Потрошачима је потребан приступ поузданим информацијама, на основу којих ће доносити одлуке. Комисија ће наставити да спроводи законе ЕУ о заштити потрошача како би спречила непоштене пословне праксе. Како би потрошачи добили информације, потребне за доношење одрживих одлука, потребно је решити проблем обмањујућих еколошких тврдњи и непоузданих ознака одрживости.

Храна је кључни део сваке расправе о будућности пољопривреде и производње хране у Европи. Међутим, како искуство показује, то је такође осетљиво питање, на које утичу друштвене и културне традиције. Ово поглавље идентификује области у којима деловање Уније може донети додатну вредност, без задирања у националне и регионалне надлежности у области здравствене политике и слободу избора.

Локална тела често су у доброј позицији да предводе обликовање повољног прехранбеног окружења кроз иницијативе под вођством заједнице, укључујући савете за храну, који подстичу дијалог о томе како побољшати ценовну приступачност и доступност здраве, високо квалитетне хране. Комисија ће промовисати такве иницијативе на националном и регионалном/локалном нивоу и олакшати даљу размену примера добре праксе у државама чланицама. Један од начина на који Унија може да помогне јесте да се овај дијалог и интеракција подигну на ниво ЕУ.

У том смислу, Комисија ће сваке године организовати Дијалог о храни са учесницима у прехранбеном систему, укључујући потрошаче, примарне произвођаче, индустрију, трговце на мало, јавне организације и цивилно друштво. Овај дијалог ће служити као форум за расправу о хитним питањима као што су, између осталог, реформулација хране, прикупљање података о уносу исхране и приступачности хране. У циљу подршке овом дијалогу, Комисија ће покренути студију о утицају конзумирања такозване „ултра-прерађене хране“.

У том контексту, Дијалог о храни такође треба да има за циљ промоцију размене примера добре праксе и праћење решавања проблема прехранбеног сиромаштва у државама чланицама коришћењем ЕУ и националних инструмената, укључујући социјалне политике, школске шеме и бонове за храну за најугроженија домаћинства.

Поред тога, Комисија ће представити законодавни предлог за јачање улоге јавних набавки. Код јавних набавки требало би применити приступ „најбоље вредности“ како би се наградио напор европских пољопривредника, прехранбене индустрије и пружаоца услуга да повећају квалитет и одрживост, док малим и средњим предузећима (МСП) треба пружити прилику да учествују у таквим активностима. На овај начин могла би се подстаћи потрошња локалних и сезонских производа, као и хране произведене у складу са високим еколошким и друштвеним стандардима, укључујући органске производе и храну која долази из краћих ланаца снабдевања. С тим у вези, развој кратких ланаца снабдевања храном и даље је од стратешког значаја како би се обезбедиле праведније цене за пољопривреднике и рибаре, као и бољи приступ свежим и сезонским производима за потрошаче.

Даље, Комисија ће предложити циљану ревизију успешне школске шеме ЕУ како би се ојачала њена образовна димензија и како би се прилагодила локалним и регионалним потребама и традицији. Политика промоције ЕУ и даље ће бити стратешки инструмент политике, који ће се користити за подизање свести потрошача о пољопривредним и производима рибарства и аквакултуре из ЕУ и шемама квалитета, укључујући ознаку ЕУ за органску пољопривреду. С тим у вези, Комисија ће наставити да ради на промоцији коришћења ознака географског порекла, као моћног средства за европске произвођаче у

валоризацији својих прехранбених производа, очувању гастрономске традиције у државама чланицама, као и покретању раста и стварању радних места у руралним областима у којима послују.

Допринос прехранбене индустрије је кључан за развој пословних модела којима се јача сваки део ланца вредности и узима у обзир добробит пољопривредника, рибара, радника у сектору и потрошача. У том смислу, потребан је свеобухватни приступ за подстицање улагања у конкурентност, иновације, отпорност и одрживост у преради, дистрибуцији и продаји хране како би се одговорило на постојеће недостатке и изазове. Комисија ће такође наставити да веома активно подржава примену Кодекса понашања ЕУ о одговорном пословању са храном и тржишним праксама и процениће да ли су потребне даље активности ако резултати постигнути применом Кодекса понашања не испуне очекивања. Потребно је мобилисати организације за подршку пословању како би се пружила боља подршка МСП за прераду хране и успоставили виртуелне иновациони центри.

У том смислу, Европска платформа за сарадњу кластера, као и будућа Европска платформа за моделе транзиције пољопривредно-прехранбеног сектора могу олакшати умрежавање МСП. Ова платформа ће такође олакшати и примену Кодекса понашања и помоћи у транзицији пољопривредно-прехранбеног индустријског екосистема.

С обзиром на то да разноврсна и уравнотежена исхрана може позитивно да утиче на добробит и здравље људи, важно је да се у сарадњи са државама чланицама унапреди праћење ефеката одређених рекламних и маркетиншких пракси на исхрану. Нарочито је важно истражити утицај на здравље и добробит најугроженијих група потрошача, као што су деца.

Појавиле су се иновативне технологије, између осталог у области прехранбене технологије, биотехнологије и биопроизводње. Одржавање предности Европе у иновацијама у области нових технологија од велике је важности како би сектор остао конкурентан и да би ЕУ остала светски лидер у иновацијама у области исхране. Истовремено, одређене иновације у исхрани понекад се доживљавају као претња европској традицији и култури. Ово захтева унапређен дијалог и бољу информисаност, како би ове иновације могле да се оцене на инклузиван начин, који узима у обзир друштвене, етичке, економске, еколошке и културне аспекте иновација у исхрани.

Коначно, нова друштвена очекивања у погледу хране обликују понашање потрошача, нарочито када је у питању добробит животиња и порекло производа. Уколико се подржи на прави начин, ово може представљати нову могућност за пољопривреднике. Комисија ће у ту сврху блиско сарађивати са пољопривредницима, учесницима у прехранбеном ланцу и цивилним друштвом и на основу тога представити предлоге за ревизију постојећег законодавства о добробити животиња, укључујући обавезу постепеног укидања кавеза. Ова ревизија ће узети у обзир најновије научне доказе, као и социо-економски утицај на пољопривреднике и пољопривредно-прехранбени ланац, пружајући подршку и дефинишући одговарајуће транзиционе периоде и моделе транзиције за поједине врсте. Како би одговорила на очекивања потрошача, Комисија ће размотрити циљано обележавање у вези са добробити животиња.

Истовремено, у наредним годинама кључни приоритет је наставак деловања у циљу смањења губитака и расипања хране. Смањење и вредновање губитака и расипања хране неће користи само грађанима ЕУ, пољопривредницима и свим осталим учесницима у ланцу снабдевања храном, већ ће и повећати одрживост прехранбеног система ЕУ, доприносећи ефикаснијем коришћењу ресурса и прехранбеној сигурности.

7.4. Стварање подстицајног окружења: истраживање, иновације, знање и вештине у средишту европског пољопривредно-прехранбеног бизниса

Дигитализација као покретач транзиције

Дигитална транзиција се дешава брже него икад и може допринети брзом побољшању економских перформанси, отпорности и одрживости газдинстава. Напредне дигиталне технологије, укључујући вештачку интелигенцију, у комбинацији са подацима са интернета и других извора, могу значајно да унапреде пословање, подстакну иновације и донесу велике промене у производњи хране, водећи рачуна о животној средини, клими и људима. Међутим, у пољопривреди и другим деловима прехранбеног система дигитални алати уводе се спорије. Претпоставка високих трошкова, недостатак дигиталних вештина и поверења, напостојање прилагођених решења и проблеми са повезивањем главни су разлози због којих пољопривредници не користе талас дигитализације.

Приоритет ће бити обезбеђивање интернет конекције у руралним областима, нарочито у удаљеним областима, уз истовремено коришћење могућности које пружају алтернативна решења за повезивање. Важно је улагати у подстицајно окружење, нпр. целоживотно учење у области дигиталних вештина и саветовање, као и подстицати тестирање и примену, између осталог, у оквиру заједничких активности (нпр. преко задруга). Потребно је додатно интегрисати и ускладити дигиталне системе, у оквиру којих пољопривредници, других актера у прехранбеном систему и државе чланице пркупљају податке. Комисија ће примењивати принцип „прикупити једном, користи више пута“, чиме ће се смањити терет извештавања за пољопривреднике у оквиру постојећих иницијатива на нивоу ЕУ које се већ развијају, као што је Заједнички европски простор за пољопривредне податке.

Како би одговорила на ове изазове, Комисија ће покренути дигиталну стратегију ЕУ за пољопривреду, која ће омогућити прелазак на пољопривредно-прехранбени сектор, спреман за дигиталну технологију и орјентисан ка будућности, уз избегавање могућих замки⁸¹.

Знање, истраживање и иновације као покретачи промена

Нова знања и иновације морају брже и у већој мери да стигну до пољопривредника и других актера у прехранбеном систему, а иновативна решења треба да буду конкретно примењива на газдинствима и на терену. Међутим, не крећемо од нуле. Мисија за земљиште у оквиру програма *Horizon Europe* подржава пољопривреднике у њиховом преласку на одрживу праксу коришћења земљишта кроз комбинацију истраживања и иновација, као и тестирања и експериментисања на лицу места, што би требало наставити како би се достигао циљ здравог земљишта у ЕУ до 2050. године.

Иновације напредују и треба их прихватити. На пример, тестирање регулаторних иницијатива, нових технологија или пословних модела у изолованом окружењу (нпр. за дигиталне алате у пољопривреди) пре њиховог увођења и набавка иновативних решења помоћи ће у уклањању препрека за више иновација, прилагођених пољопривредницима.

Да би се постигли резултати прилагођени потребама пољопривредника, потребно је унапредити заједничко стварање знања и иновација на локалним експерименталним местима на газдинствима са пољопривредницима, научницима, иноваторима и предузећима, нпр. у живим лабораторијама.

Развијање новог стратешког приступа ЕУ за истраживање и иновације у циљу повећања конкурентности пољопривреде, шумарства и руралних подручја биће од велике важности

⁸¹ Barabanova, Y. i Krzysztofowicz, M., [Digital Transition: Long-term Implications for EU Farmers and Rural Communities](#) (Дигитална транзиција: дугорочне последице за пољопривреднике и руралне заједнице у ЕУ), Биро за публикације Европске уније, Луксембург, 2023., doi:10.2760/286916, JRC134571

за ефикасно усмеравање инвестиција, усклађивање будућих приоритета са научним развојем и коришћење нових могућности.

У оквиру ових настојања, потребно је даље јачање постојећих јавно-јавних и јавно-приватних партнерстава у области истраживања и иновација и разматрање нових, а у циљу удруживања ресурса, талената и истраживачке инфраструктуре. У том смислу, јача сарадња са Сталним одбором за истраживања у пољопривреди (*SCAR*) од кључног је значаја. Јачање међународних партнерстава и сарадње са међународним организацијама као што су *FAO*, *WOAH*, *CGIAR* и *OECD* допринеће проналажењу иновативних решења за глобалне изазове и Агенду за одрживи развој до 2030.

Иновације у оплемењивању биља, укључујући употребу биотехнолошких алата, као што су нове геномске технике, кључне су за убрзање развоја сорти отпорних на климатске промене, које штеде ресурсе, хранљиве су и високо приносне и на тај начин доприносе прехранбеној сигурности и суверенитету хране у ЕУ. Нове геномске технике такође могу да произведу микроорганизме који позитивно утичу на пољопривредну производњу, нпр. кроз смањење потребе за синтетичким ђубривима.

Како би се искористиле предности ових иновација, потребан је подстицајни регулаторни оквир ЕУ. На овај начин се обезбеђују једнаки услови у односу на све већи број трећих земаља, које су у процесу прилагођавања свог законодавства или су то већ учиниле. Због тога је нарочито важно да се заврши законодавна процедура за предлог Комисије о новим геномским техникама и да се закон брзо примени. Комисија ће блиско сарађивати са Саветом и Европским парламентом како би се што пре пронашао компромис усмерен ка будућности.

Јачање система знања и иновација у пољопривреди и подршка саветодавству

Нова знања и иновације које произилазе из програма истраживања и иновација ЕУ треба да буду широко доступне и примењене у пракси. Државе чланице треба интензивно да раде на јачању система знања и иновација у пољопривреди (*AKIS*) и ускладе ресурсе са бројним потребама сектора, нарочито са потребом да се пољопривредници додатно подрже у транзицији ка одрживости. У ту сврху, ЗПП ће наставити да пружа снажну подршку имплементацији стратегија у оквиру *AKIS*, на основу АГРИ Европског партнерства за иновације (*EIP*). Такође, промовисаће се даље мере за јачање улоге независних и компетентних саветодаваца, као и развој атрактивних тренинга за обуку, који су прилагођени потребама пољопривредника током целог њиховог радног века и који су посебно прилагођени растућој тражњи за вештинама нове генерације пољопривредника и њиховом професионалном развоју.

Решавање проблема недостатка и неусклађености вештина у пољопривредном сектору кроз предвиђање и наменско улагање у висококвалитетно обучавање и саветодавство од кључног је значаја за привлачење нове генерације талентованих пољопривредних предузетника и изградњу конкурентног, одрживог и отпорног пољопривредног и прехранбеног система. Предстојећа Унија вештина пружиће нови подстицај стратешком приступу за инклузивно целоживотно учење и развој вештина у пољопривреди, као и ефикасно коришћење доступних алата, а у циљу репозиционирања пољопривреде као атрактивног и исплативог професионалног избора.

7.5. Закључак

Ова комуникација указује на размишљање Комисије о будућности пољопривреде и хране у Европи. Европски пољопривредно-прехранбени сектор има много предности и лидер је у области здравља, безбедности, квалитета, одрживости и иновација у производњи хране. Морамо искористити те предности. Међутим, у тренутном геополитичком контексту, Унија мора одлучити да одговори на изазове са којима се суочавају пољопривредници, рибари и

други актери из руралних подручја и пољопривредно-прехранбени сектор и да се припреми за будућност уз одлучнији одговор политике усмерен на нашу стратешку аутономију и прехранбени суверенитет, истовремено следећи циљеве заштите природе и декарбонизације. Овај политички одговор део је заједничке визије, која ће усмеравати рад Комисије током целог мандата у свим областима политике који утичу на пољопривреду и храну.

Ова визија не може се остварити применом само на нивоу ЕУ. За то је потребно да нове генерације пољопривредника, субјеката у пољопривредно-прехранбеном сектору, информисаних потрошача и руралних заједница преузму одговорност од садашње генерације као предузетници, чувари руралних подручја и носиоци промена. Потребан је појачан дијалог на свим нивоима управљања, са институцијама ЕУ, националним, регионалним и локалним телима, као и са нашим међународним партнерима.

Зато ова комуникација покреће тај дијалог, како би се допунила размишљања Комисије о даљем раду на четири приоритетне области и предусловима за њихово остварење. Многе теме о којима је реч у Комуникацији су осетљиве и о њима се тешко постиже консензус у друштву, нарочито када је реч о питањима у вези хране, сточарства и будућности ЗПП. Због тога су кључним питањима посвећене посебне области, како би се пронашла решења у блиској сарадњи са релевантним актерима и креаторима политика. Искуство показује да се јединствена решења не могу применити на тако различит сектор и да је у Стратешком дијалогу утврђена потреба за територијалним и прилагођеним одговором.

Комисија позива Европски парламент, Савет, Европски економски и социјални комитет, Комитет региона, друштвене partnere и све заинтересоване стране да активно допринесу развоју и реализацији иницијатива из ове комуникације.

8. ПРИЛОЗИ

8.1. Стање у пољопривреди

Прилог 1.1: Пољопривредна газдинства према величини КПЗ у Србији; 2023.

	Укупно (сва газдинства)			
	Површина (ha)	Структура (%)	Број газдинстава	Структура (%)
Без земљишта	0	0,0	5.279	1,0
> 0-≤ 1 ha	63.501	2,0	103.827	20,4
> 1-≤ 2 ha	133.546	4,1	90.069	17,7
>2-≤5 ha	493.945	15,2	149.152	29,3
>5-≤10 ha	629.384	19,4	89.838	17,7
>10-≤20 ha	620.254	19,1	44.753	8,8
>20-≤30 ha	341.590	10,5	14.321	2,8
>30-≤50 ha	247.008	7,6	6.567	1,3
>50-≤100 ha	205.270	6,3	3.046	0,6
>100 ha	504.876	15,6	1.473	0,3
Укупно				

Извор: РЗС, Попис пољопривреде 2023

Прилог 1.2: Индекси бруто пољопривредне производње у Србији, 2015-2024 (претходна година=100)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
ПОЉОПРИВРЕДНА ПРОИЗВОДЊА -УКУПНО-бруто¹⁾	92,8	111,6	84,5	116,1	101,5	102,9	92,5	91,7	108,5	92,4
ПОЉОПРИВРЕДНА ПРОИЗВОДЊА-УКУПНО-нето¹⁾	92,0	109,0	88,1	114,3	98,8	102,0	94,4	91,9	108,7	91,6
Биљна производња (1+2+3)¹⁾	87,3	119,5	76,5	125,5	101,9	104,6	89,9	88,7	115,5	87,9
1. Ратарство и повртарство (a+b+c+d)	83,4	124,7	71,9	130,8	101,5	104,4	89,8	83,3	127,1	85,7
а) Жита	77,3	129,1	61,6	156,7	99,1	109,5	89,8	78,5	135,4	80,3
Пшеница	101,7	118,8	78,9	129,3	86,2	113,4	119,8	90,3	110,9	84,1
Кукуруз	68,6	135,2	54,5	173,3	105,5	107,2	76,6	71,1	154,8	77,0
б) Индустијско биље	79,6	129,0	86,6	132,4	100,2	96,3	85,8	89,2	129,5	76,4
Шећерна репа	62,2	122,9	93,7	92,5	99,1	87,5	101,5	81,4	122,4	94,2
Сунцокрет	85,8	142,1	87,0	135,7	99,4	87,3	95,4	105,9	106,7	90,7
с) Поврће	113,2	109,5	90,9	77,6	106,1	95,8	107,8	95,9	95,3	119,4
Поврће без кромпира	116,4	108,4	95,1	75,2	87,0	96,6	118,3	101,9	84,5	134,1
Кромпир	108,0	111,7	82,5	82,8	143,9	94,7	92,2	85,3	114,5	101,6
д) Сточно (крмно) биље	85,0	124,2	73,2	126,8	117,4	107,2	67,5	81,0	149,0	71,5
2. Воћарство ¹⁾	105,0	102,2	94,7	109,3	102,9	106,0	89,6	109,3	80,6	98,7
3. Виноградарство	139,3	85,5	113,5	90,4	109,3	98,0	97,1	104,3	80,9	98,6

Сточарство (1+2+3+4+5)	103,5	98,3	101,5	101,3	100,9	99,7	98,6	98,7	95,1	101,4
1. Говедарство	100,5	99,3	100,3	99,4	101,2	98,9	98,7	95,9	94,2	97,0
Прираст	99,9	98,5	100,6	99,5	102,0	98,4	98,4	94,5	94,6	91,8
Кравље млеко	100,9	99,8	100,0	99,3	100,7	99,3	98,9	96,8	94,0	100,1
2. Свињарство	103,8	104,5	100,7	98,6	102,5	100,8	96,2	97,2	94,2	103,6
3. Овчарство	102,8	89,1	107,4	103,3	95,2	100,3	101,3	101,7	96,4	100,0
Прираст	103,1	88,9	109,7	101,7	98,2	101,3	101,0	102,6	95,7	100,5
Овчије млеко	99,7	87,6	82,2	127,3	62,2	84,3	107,6	84,5	124,8	82,3
4. Живинарство	102,6	95,1	102,1	106,5	103,8	99,9	101,3	98,8	101,0	106,6
Прираст	96,1	101,4	110,2	110,9	108,7	103,4	102,2	101,9	107,7	109,1
Јаја	108,9	89,9	94,9	102,1	98,8	96,1	100,3	95,4	93,0	103,5
5. Пчеларство-мед	279,8	47,0	121,7	162,9	66,5	90,0	108,8	191,3	79,7	126,3

¹⁾ Услед извршене ревизије података о производњи воћа дошло је до промене вредности индекса за серије година 2013-2016. на позицијама: Воћарство, Биљна производња, Пољопривредна производња - укупно нето и Пољопривредна производња - укупно бруто.

Извор: РЗС

Прилог 1.3: Пољопривредно земљиште у Србији, по категоријама коришћења (000 ха); 2015-2024

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Индекс 2024/23	Индекс 2024/ Ø19-23
Коришћено пољопривредно земљиште, укупно¹⁾	3.480	3.456	3.438	3.487	3.482	3.504	3.506	3.488	3.396	3.337	98,25	96,02
Оранице и баште	2.591	2.597	2.595	2.583	2.579	2.604	2.615	2.600	2.603	2.541	97,59	97,71
од којих угари и необрађено земљиште	18	17	15	9	9	9	8	7	8	9	105,68	105,89
Земљиште под сталним засадима ¹⁾	200	204	208	204	206	207	204	206	214	212	99,05	102,03
од којих воћњаци ¹⁾	176	180	184	183	184	185	182	184	193	192	99,24	103,20
виногради	22	22	22	20	21	20	20	20	18	18	96,57	89,18
Стални травњаци	670	634	616	676	675	671	666	662	556	561	100,89	86,89
од којих ливаде	369	343	322	351	346	340	333	330	318	320	100,66	96,08
пашњаци	321	311	295	325	329	331	333	331	238	241	101,20	77,14

¹⁾ Услед извршене ревизије података о производњи воћа дошло је до промене површина за серије година 2013-2016. на позицијама: Воћњаци, Стални засади и Коришћено пољопривредно земљиште.

Извор: РЗС

Прилог 1.4: Коришћено пољопривредно земљиште по категоријама (ha); 2015-2024

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Индекс 2024/23	Индекс 2024/ Ø19-23
КПЗ, укупно ¹⁾	3.480.374	3.455.998	3.438.130	3.486.908	3.481.567	3.504.290	3.506.075	3.488.752	3.396.315	3.336.785	98,25	96,01
Оранице и баште	2.590.985	2.597.808	2.594.980	2.582.909	2.578.898	2.604.295	2.615.194	2.600.681	2.603.443	2.540.763	97,59	97,70
Жита	1.782.010	1.763.575	1.718.034	1.712.988	1.698.993	1.740.456	1.770.188	1.724.728	1.766.058	1.678.906	95,07	96,48
Махунарке	9.362	9.788	10.582	7.827	7.733	7.235	6.731	7.035	5.674	5.074	89,43	73,73
Кромпир, рани и касни	41.658	40.105	38.472	28.232	34.110	29.676	26.388	24.870	23.145	22.483	97,14	81,35
Шећерна репа	42.683	50.071	54.183	48.125	42.539	37.418	39.411	34.728	41.673	46.839	112,40	119,63
Индустријско биље	376.812	408.867	449.147	490.126	489.369	491.776	482.616	525.443	498.114	511.181	102,62	102,76
Поврће, бостан и јагоде	66.935	68.183	66.488	50.294	47.832	48.097	47.746	47.986	47.657	46.354	97,27	96,85
Цвеће	445	472	1.057	440	469	508	662	770	712	680	95,51	108,94
Крмно биље	250.359	236.684	240.088	230.484	243.480	234.842	228.495	222.650	208.122	216.234	103,90	95,04
Остали усеви на ораницама и баштама	2.252	2.831	2.249	4.732	5.407	5.746	5.029	5.203	4.019	4.272	106,30	84,08
Угари	17.969	16.624	14.680	9.143	8.966	8.541	7.929	7.267	8.270	8.740	105,68	106,66
Сталне травнате површине	669.707	633.925	616.434	676.363	675.314	671.774	665.984	661.578	556.446	561.401	100,89	86,87
Ливаде	368.738	342.926	321.812	351.653	346.196	340.417	332.856	330.095	318.283	320.385	100,66	96,05
Пашњаци	320.837	311.211	294.622	324.710	329.118	331.357	333.128	331.483	238.163	241.016	101,20	77,09
Стални засади ¹⁾	199.814	204.053	207.592	203.849	206.228	207.503	204.470	206.611	213.557	211.529	99,05	101,86
Воћњаци ¹⁾	175.917	180.173	183.609	183.460	183.611	185.418	182.084	184.265	192.999	191.531	99,24	103,15
Виногради	22.150	22.150	22.150	20.333	20.501	19.840	20.113	19.973	18.349	17.719	96,57	89,69
Расадници	1.182	1.112	1.246	1.336	1.363	1.532	1.578	1.642	1.519	1.576	103,75	103,22
Остали стални засади	565	618	587	719	753	713	695	731	690	703	101,88	98,13

¹⁾ Услед извршене ревизије података о производњи воћа дошло је до промене површина за серије година 2013-2016. на позицијама: Воћњаци, Стални засади и Коришћено пољопривредно земљиште.

Извор: РЗС

Прилог 1.5: Структура пожњевених површина у Србији (%); 2015-2024

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Пожњевене површине	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Житарице	69,3	68,5	66,5	66,6	65,9	66,8	67,7	66,3	67,8	66,4
Кукуруз	39,8	39,4	39,0	35,1	37,3	38,2	39,0	36,6	35,4	39,0
Пшеница	23,3	23,2	21,6	25,0	22,4	22,3	22,9	24,3	26,2	21,7
Остале житарице	6,3	6,0	5,9	6,5	6,2	6,3	5,8	5,4	6,2	5,6
Шећерна репа	1,7	1,9	2,1	1,9	1,6	1,4	1,5	1,3	1,6	1,9
Уљарице	14,3	15,5	17,1	18,8	18,6	18,6	18,1	19,5	19,1	19,9
Сунцокрет	6,5	7,8	8,5	9,3	8,5	8,5	8,1	9,7	9,4	9,8
Соја	7,3	7,1	7,8	7,6	8,9	9,1	9,1	9,0	8,2	8,7
Кромпир	1,7	1,6	1,5	1,1	1,3	1,1	1,0	1,0	0,9	0,9
Свеже поврће и пасуљ	3,0	2,9	3,1	2,3	2,1	2,3	2,3	3,1	2,3	2,3
Крмно биље	9,9	9,2	9,3	9,0	9,4	9,0	8,7	8,6	8,0	8,5
Остало	0,1	0,4	0,4	0,4	1,1	0,8	0,7	0,2	0,3	0,2

Извор: РЗС

Прилог 1.6: Површине под најзначајнијим усевама у Србији (000 ха); 2015-2024

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Индекс 2024/23	Индекс 2024/ Ø19-23
Житарице	1.759	1.759	1.710	1.713	1.699	1.740	1.770	1.724	1.766	1.679	95,07	96,50
Пшеница	590	595	556	643	577	581	599	631	682	549	80,47	89,41
Кукуруз	1.010	1.010	1.002	902	962	996	1.020	952	923	987	106,99	101,74
Остале житарице	159	154	152	168	160	163	151	141	161	142	88,53	91,76
Шећерна репа	42	49	54	48	43	37	39	35	42	47	112,40	119,69
Уљарице	364	396	441	482	480	484	474	516	490	504	102,78	103,10
Сунцокрет	166	200	219	239	219	221	213	251	241	249	103,36	108,61
Соја	185	182	202	196	229	237	237	235	211	219	103,82	95,33
Уљана репица	12	13	19	46	31	25	23	29	38	35	93,12	121,22
Остали усеви за производњу уља	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	114,29	95,04
Дуван – суви лист	5	5	5	6	7	7	6	5	5	4	85,31	69,00
Кромпир	42	40	38	28	34	30	26	25	23	22	97,14	81,37
Свеже поврће и пасуљ	81	82	86	65	62	61	61	62	59	57	96,25	93,70
Воће	174	179	183	183	188	185	182	184	200	199	99,28	105,73
Од тога јагодичасто воће	27	32	36	38	38	39	36	36	41	40	96,93	104,74
Грожђе	21	21	21	21	21	20	20	20	18	18	96,57	89,18
Крмно биље	250	237	240	230	243	235	228	223	208	216	103,96	95,09

Извор: РЗС

Прилог 1.7: Приноси најзначајнијих усева у Србији (t/ha); 2015-2024

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Индекс 2024/23	Индекс 2024/ Ø19-23
Житарице (t/ha)												
Пшеница	4,1	4,9	4,1	4,6	4,4	4,9	5,7	5,0	5,1	5,3	104,51	105,43
Кукуруз	5,4	7,3	4,0	7,7	7,6	7,9	5,9	4,5	7,2	5,2	71,99	78,16
Шећерна репа	51,8	54,5	46,7	48,3	54,2	53,9	52,0	48,0	49,0	41,1	83,78	79,84
Уљарице												
Сунцокрет	2,6	3,1	2,5	3,1	3,3	2,9	2,9	2,6	2,9	2,5	87,13	85,41
Соја	2,5	3,2	2,3	3,3	3,1	3,2	2,3	1,7	2,8	1,6	55,69	60,22
Уљана репица	2,7	2,9	2,5	2,9	2,7	3,0	3,2	3,0	3,5	2,8	78,42	89,47
Дуван – суви лист	1,8	1,5	1,4	1,2	1,1	1,3	1,7	1,3	1,5	1,7	111,02	122,75
Кромпир	15,4	17,8	15,3	17,3	20,6	22,4	23,3	21,1	25,9	27,1	104,55	119,51
Свеже поврће и пасуљ												
Парадајз (рајчица)	16,6	15,9	15,6	15,3	14,2	14,1	17,8	19,0	14,6	23,5	160,54	147,36
Паприка (свежа)	11,1	13,4	11,4	11,2	11,7	10,7	14,4	14,1	12,0	20,1	167,16	159,90
Пасуљ ¹⁾	1,0	1,1	1,0	1,2	1,0	1,1	1,1	1,0	1,1	1,2	105,81	111,23
Воће-дрвенасто (t/ha)												
Јабуке ²⁾	17,5	16,1	15,1	17,8	19,1	18,6	19,0	17,8	13,9	14,4	104,27	81,74
Вишње ²⁾	6,6	5,8	5,2	6,8	5,1	8,5	7,9	8,2	7,4	6,9	93,20	92,80
Шљиве ²⁾	4,8	6,4	4,6	6,0	7,7	8,0	5,7	6,8	4,9	5,2	107,24	79,02
Јагодичасто воће (t/ha)												
Малине ²⁾	6,0	5,6	5,0	5,6	5,2	4,9	5,3	5,9	5,2	5,0	97,28	95,28
Јагоде	5,1	4,0	4,3	3,2	3,0	4,5	3,3	4,7	3,3	4,1	125,22	109,32
Грожђе-укупно (t/ha)	8,1	6,9	7,8	7,0	8,0	8,0	7,4	8,1	7,2	7,3	102,15	94,68
Сточна храна (t/ha)												
Детелина	2,9	4,0	3,0	4,0	5,0	5,0	3,9	3,1	4,0	3,1	76,80	73,14
Луцерка	4,4	5,7	4,0	5,0	6,0	6,0	5,1	4,1	6,0	4,4	73,13	80,66
Кукуруз за крму	17,3	21,3	16,0	20,0	20,0	21,0	15,8	15,0	20,0	16,1	80,44	87,63

Принос усева исказан је као амбарски принос нормалне влажности, по одбитку свих губитака приликом жетве (бербе), транспорта вршидбе.

Принос по јединици површине (по ha) обрачунат је на пожњевену површину.

¹⁾ Принос пасуља по ha исказан за чист усев.

²⁾ Услед извршене ревизије података о производњи воћа дошло је до промене података о приносима воћа за серије година 2013-2016. на позицијама: Јабуке, Вишње, Шљиве, Малине.

Извор: РЗС

Прилог 1.8: Производња најзначајнијих усева у Србији (000 t); 2015-2024

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Индекс 2024/23	Индекс 2024/ Ø19-23
Житарице	8.437	10.869	6.793	10.527	10.437	11.446	10.236	8.012	10.809	8.699	80,48	85,39
Пшеница	2.428	2.885	2.276	2.941	2.535	2.873	3.442	3.109	3.449	2.900	84,09	94,11
Кукуруз	5.455	7.377	4.018	6.964	7.345	7.872	6.027	4.283	6.631	5.107	77,02	79,40
Остале житарице	554	607	499	622	557	701	767	620	730	692	94,85	102,54
Шећерна репа	2.183	2.684	2513	2325	2305	2018	2048	1667	2041	1923	94,23	95,39
Уљарице	924	1.238	1.052	1.517	1.516	1.465	1.222	1.131	1.421	1.068	75,16	79,05
Сунцокрет	437	621	541	734	729	637	608	644	686	623	90,71	94,20
Соја	454	576	461	646	701	752	540	399	600	347	57,81	57,96
Уљана репица	33	39	49	135	84	74	73	87	134	98	73,03	108,11
Остали усеви за производњу уља	1	2	1	2	2	2	1	1	1	1	92,13	58,56
Дуван – суви лист	9	8	7	7	8	9	10	6	7	7	94,70	86,70
Кромпир	639	714	589	488	702	665	614	523	600	609	101,56	98,10
Свеже поврће и пасуљ ¹⁾	1.095	1.146	1.100	836	747	726	805	1.182	713	863	121,11	103,41
Воће ²⁾	1.307	1.359	1.205	1.406	1.542	1.619	1.436	1.513	1.264	1.252	99,05	84,89
од тога јагодичасто воће ²⁾	157	169	174	189	177	185	183	202	208	193	93,00	101,13
Грожђе (укупно)	171	146	166	150	164	160	156	162	132	130	98,64	83,86
Крмно биље	1.402	1.679	1.224	1.498	1.824	1.882	1.425	1.175	1.486	1.213	81,63	77,84

¹⁾ Производња пасуља исказана за чист усев и међуусев заједно. Производња купуса и кеља исказана за главни и пострни усев заједно.

²⁾ Услед извршене ревизије података о производњи воћа дошло је до промене података о производњи за серије година 2013-2016. на позицијама: Воће, од тога јагодичасто воће.

Извор: РЗС

Прилог 1.9: Број грла стоке¹⁾ и број кошница пчела у Србији (000); 2015-2024

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Индекс 2024/23	Индекс 2024/ Ø19-23
Говеда (укупно)	916	893	899	878	898	886	860	800	725	699	96,41	83,83
од којих краве	455	438	436	434	434	429	419	384	353	320	90,65	79,25
од којих музне краве	430	426	429	423	423	417	408	374	336	309	91,96	78,91
Свиње (укупно)	3.284	3.021	2.911	2.782	2.903	2.983	2.868	2.667	2.141	2.349	109,72	86,60
од којих крмаче	354	356	350	343	350	346	331	301	250	266	106,40	84,28
Овце	1.789	1.665	1.704	1.712	1.642	1.685	1.695	1.721	1.717	1.759	102,45	103,96
од којих приплодне овце	1.287	1.231	1.287	1.264	1.197	1.178	1.186	1.211	1.210	1.239	102,40	103,56
Козе	203	200	183	196	191	202	195	192	147	119	80,95	64,19
Живина (укупно)	17.450	16.242	16.338	16.232	15.780	15.249	15.348	14.817	14.278	14.774	103,47	97,88
од којих коке носиље	11.538	9.138	8.973	8.988	8.525	8.207	8.292	7.902	7.490	7.606	101,55	94,10
Кошнице	792	792	849	914	977	980	976	977	1.103	1.172	106,26	116,90

¹⁾ Стање на дан 1. децембра. Број кошница пчела односи се на кошнице из којих је вађен мед.

Извор: РЗС

Прилог 1.10: Сточарска производња у Србији; 2015-2024

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Индекс 2024/23	Индекс 2024/ Ø19-23
Укупна производња (прираст/жива мера) (000 t)												
Говеда	156	152	153	152	155	153	150	142	134	125	93,28	85,15
Свиње	415	434	437	431	441	445	428	416	392	406	103,57	95,66
Живина	116	117	129	143	156	161	165	168	181	197	108,84	118,53
Овце	65	58	63	64	63	64	65	66	64	64	100,00	99,38
Бруто производња меса (маса полутки) (000 t) ¹⁾												
Говеђе месо	77	77	71	76	71	75	77	79	79	76	96,20	99,74
Свињско месо	278	301	307	303	298	299	307	299	289	291	100,69	97,52
Живинско месо	86	88	95	106	114	115	111	116	128	141	110,16	120,72
Овчије месо	30	34	30	32	38	31	31	31	32	31	96,88	95,09
Млеко (мил. l) ²⁾												
Кравље млеко	1.501	1.504	1.506	1.493	1.509	1.495	1.473	1.425	1.344	1.310	97,47	90,39
Овчје млеко	19	17	14	18	11	9	10	9	11	10	90,91	100,00
Козје млеко	44	37	33	34	31	34	34	34	21	18	85,71	58,44
Јаја (мил. ком.)	2.061	1.853	1.759	1.796	1.775	1.706	1.711	1.632	1.518	1.570	103,43	94,10
Мед (000 t)	12,26	5,76	7,01	11,43	7,60	6,84	7,44	14,23	11,35	14,66	129,16	154,45
Вуна (000 t)	2,77	2,85	2,83	2,84	2,80	2,81	2,86	2,89	2,01	2,50	124,38	93,49

¹⁾ Бруто домаћа производња (укључена извезена, искључена увезена жива стока), без сирових масноћа.

²⁾ Помузено млеко, укупно

Извор: РЗС

Прилог 1.11: Индекси цена пољопривредних производа у Србији (претходна година=100); 2015-2024

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Пољопривреда и рибарство	99,19	99,10	105,00	95,85	102,70	104,70	120,84	125,70	92,27	102,10
Пољопривреда	99,25	99,00	104,90	95,90	102,70	104,80	121,03	125,60	92,14	102,10
Ратарство	103,07	101,60	107,00	95,22	103,00	104,80	132,58	126,00	77,37	100,70
Воћарство и виноградарство	120,80	106,60	81,30	81,56	122,80	130,10	150,31	108,90	78,10	117,30
Сточарство	93,80	95,70	105,60	99,34	99,30	100,40	101,24	129,50	116,69	100,30
Прерада из сопствене производње	102,90	101,30	102,40	104,99	104,20	99,80	105,82	121,70	111,65	...
Рибарство	93,50	103,10	126,30	89,91	98,00	95,50	98,24	154,40	117,41	89,90
Жито	102,04	100,10	106,00	97,78	102,60	102,70	126,80	133,50	74,15	97,70
Пшеница	100,10	87,00	111,00	98,59	112,50	100,10	119,23	145,30	70,91	91,70
Кукуруз	105,60	102,70	104,90	96,89	100,40	109,60	139,28	128,10	69,40	100,40
Индустријско биље	105,90	103,90	109,80	88,04	101,90	110,20	146,08	111,40	77,89	107,60
Сунцокрет	133,90	84,80	109,30	82,03	104,50	115,50	155,24	111,10	62,23	113,70
Соја	100,90	98,70	118,80	85,07	99,60	114,20	165,46	109,60	70,68	106,80
Шећерна репа	92,80	122,90	104,20	87,05	107,60	103,60	114,17	98,60	130,45	89,10
Дуван (суви лист)	92,40	114,70	85,50	114,63	100,80	99,80	93,64	142,00	134,14	98,40
Поврће ¹⁾	114,10	103,40	98,20	125,40	128,00	94,20	120,45	114,50	140,15	101,00
Кромпир	100,60	100,80	100,00	131,41	121,50	81,70	100,93	167,50	122,55	86,10
Сточно крмно биље	108,60	99,80	118,20	107,87	89,10	99,50	126,92	129,10	91,88	90,90
Воће	120,80	106,60	81,30	81,56	122,80	130,10	150,31	108,90	78,10	117,30
Винско грозђе	123,30	98,30	100,40	99,44	96,30	106,00	110,87	98,80	104,63	117,30
Вино	138,00	116,90	105,20	110,30	111,80	94,20	111,16	131,40	112,29	108,20
Телад	99,60	98,50	100,70	105,33	95,70	93,60	107,59	126,10	106,44	103,70
Свиње	103,30	96,80	102,20	102,05	104,10	99,50	102,07	114,20	117,40	107,30
Овце и козе	84,10	92,70	115,80	89,84	100,50	104,00	94,52	129,90	117,55	108,00
Стока и живина	102,60	101,60	98,20	102,88	97,60	98,10	104,17	132,00	114,14	123,50
Живина	89,70	94,30	109,30	95,73	98,00	99,90	100,35	126,90	112,03	105,10
Јаја	97,50	96,90	102,00	102,93	100,50	100,90	102,06	132,50	121,75	95,10
Мед	97,00	93,70	101,00	99,00	92,20	96,60	109,47	114,70	98,59	92,60

За израчунавање индекса цена произвођача производа пољопривреде и рибарства користе се пондери који представљају структуру вредности продатих производа правних лица из сопствене производње и вредности производа откупљених од породичних газдинстава. Пондери производа рачунају се за сваки месец посебно на основу месечних података о откупу и продаји.

¹⁾ Нису укључени кромпир и пасуљ.

... = не располаже се податком

Извор: РЗС

Прилог 1.12: Просечне произвођачке цене пољопривредних производа у Србији (RSD/kg); 2015-2024

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Индекс 2023/22	Индекс 2023/ Ø18-22
Биљни производи												
Пшеница	17,57	15,06	16,77	16,31	17,83	17,97	21,90	33,18	20,75	19,63	94,60	87,92
Кукуруз	15,18	15,14	16,19	14,57	14,39	16,31	23,44	31,07	17,49	17,89	102,29	87,10
Раж	21,63	18,41	17,41	18,20	20,16	19,62	23,05	33,48	23,29	31,19	133,92	130,39
Јечам	15,93	15,72	14,31	15,80	15,49	14,74	19,51	32,04	16,31	17,08	104,72	87,06
Пиварски јечам	16,95	16,35	16,06	16,12	17,34	16,39	19,38	35,08	20,45	19,90	97,31	91,59
Овас	21,48	18,61	17,87	19,06	15,09	16,04	22,15	35,86	25,48	25,23	99,02	110,06
Уљана репица	38,95	38,91	38,08	34,82	37,73	38,84	55,52	74,19	40,66	47,91	117,83	97,01
Сунцокрет	36,67	30,68	33,22	26,95	28,18	32,24	51,79	57,86	35,36	40,05	113,26	97,48
Соја	38,31	37,64	45,02	35,39	34,67	40,24	67,28	74,89	49,87	55,00	110,29	103,02
Шећерна репа	3,24	4,07	4,24	3,56	3,80	4,00	4,37	4,77	6,08	5,49	90,30	119,24
Дуван (суви лист, неферментисан)	221,71	246,42	205,15	214,69	214,98	256,43	249,73	330,95	455,72	414,60	90,98	137,48
Пасуљ	208,99	145,47	173,45	203,12	210,62	195,20	161,71	205,37	230,39	196,56	85,32	97,96
Кромпир (чист усев)	23,95	20,24	22,78	32,02	30,59	22,85	25,96	55,91	52,94	43,10	81,41	114,48
Паприка	52,61	49,22	54,34	62,19	76,03	75,46	55,20	68,49	104,43	101,65	97,34	133,89
Купус	22,12	17,12	21,07	21,92	23,84	18,65	33,26	30,56	31,61	44,09	139,48	159,84
Парадајз	40,22	50,99	47,75	48,93	62,65	58,58	71,51	77,41	101,28	96,54	95,32	129,96
Краставци	27,55	36,60	27,71	37,34	46,07	43,91	42,31	57,71	62,38	79,92	128,12	158,33
Шаргарепа	37,02	26,27	31,08	36,53	30,61	25,16	36,01	39,15	55,81	52,48	94,03	140,52
Лук	22,04	24,61	19,31	31,84	41,77	28,74	26,68	31,80	52,63	36,42	69,20	100,26
Јабукe	42,93	46,09	54,96	44,58	41,23	49,66	50,94	45,39	51,38	57,23	111,39	119,93
Крушке (десертне)	69,39	75,92	75,48	69,72	69,66	78,27	45,16	88,23	103,90	94,36	90,82	122,48
Брескве и нектарине	61,60	74,99	68,42	67,95	57,67	67,56	88,35	80,48	72,31	91,59	126,66	125,00
Кајсије	93,74	89,68	67,29	89,35	63,00	114,40	123,56	95,44	115,14	122,04	105,99	119,29
Вишње	142,39	108,56	96,22	127,04	114,51	78,14	118,75	84,13	84,30	97,31	115,43	101,40
Шљиве	55,50	46,51	60,97	57,54	40,43	53,54	59,77	58,16	60,41	66,18	109,55	121,52
Ораси (у љусци)	230,48	216,06	266,40	234,14	180,31	159,04	191,49	217,90	271,78	380,00	139,82	186,18
Малине	192,89	194,23	131,72	96,26	143,64	196,29	377,37	488,13	189,83	235,61	124,12	84,43
Стоно грозђе	70,57	63,06	75,18	53,66	70,67	82,63	96,07	90,94	116,16	142,80	122,93	156,42
Винско грозђе	39,15	31,34	37,50	36,96	47,34	45,08	44,98	47,51	85,69	84,63	98,76	156,37
Сточарски производи												
Телад	328,33	316,91	322,82	333,16	351,15	338,95	354,89	419,43	514,05	537,47	104,56	135,83
Јунад	220,48	219,30	217,18	236,56	220,75	201,53	226,07	297,80	317,37	330,68	104,19	130,86
Свиње (≤ 110 kg)	148,64	140,65	165,47	144,48	150,98	152,69	150,38	206,93	247,15	225,27	91,15	124,03
Свиње (≥ 110 kg)	135,20	126,03	151,89	139,66	141,07	146,96	143,86	197,14	237,48	213,80	90,03	123,37
Јагњад	260,41	259,10	250,54	249,13	241,14	217,16	237,93	319,34	368,63	466,59	126,57	168,54
Пилићи	112,91	111,98	111,76	104,71	95,57	96,53	112,88	141,74	132,00	120,03	90,93	103,70
Јаја	7,79	7,69	8,55	7,70	8,04	7,99	8,22	11,80	13,38	10,52	78,62	106,41

Кравље млеко	31,64	30,44	30,45	31,73	31,69	32,00	32,48	47,70	56,96	55,20	96,91	137,43
Мед	381,59	325,92	301,39	323,93	318,41	407,12	514,86	407,31	326,37	302,53	92,70	76,63

Извор: РЗС

Прилог 1.13: Просечне произвођачке цене пољопривредних производа у Србији (EUR/t); 2015-2024

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Индекс 2024/23	Индекс 2024/ Ø19-23
Биљни производи												
Пшеница	145,55	122,32	138,21	137,90	151,29	152,83	186,27	282,48	176,97	167,66	94,74	88,25
Кукуруз	125,76	122,97	133,43	123,19	122,10	138,72	199,37	264,52	149,17	152,79	102,43	87,42
Раж	179,15	149,53	143,48	153,88	171,06	166,87	196,05	285,04	198,63	266,39	134,11	130,88
Јечам	131,97	127,68	117,94	133,59	131,44	125,36	165,94	272,78	139,10	145,88	104,87	87,39
Пиварски јечам	140,39	132,80	132,36	136,30	147,13	139,40	164,83	298,66	174,41	169,96	97,45	91,93
Овас	177,95	151,16	147,28	161,15	128,04	136,42	188,39	305,30	217,31	215,48	99,16	110,45
Уљана репица	322,59	316,04	313,84	294,41	320,15	330,33	472,22	631,62	346,78	409,19	118,00	97,38
Сунцокрет	303,75	249,19	273,78	227,86	239,11	274,20	440,49	492,60	301,57	342,06	113,42	97,84
Соја	317,29	305,72	371,03	299,23	294,18	342,24	572,24	637,58	425,33	469,74	110,44	103,40
Шећерна репа	26,87	33,06	34,94	30,10	32,24	34,02	37,17	40,61	51,85	46,89	90,42	119,68
Дуван (суви лист. неферментисан)	1.836,36	2.001,49	1.690,75	1.815,22	1.824,15	2.180,94	2.124,04	2.817,58	3.886,69	3.541,01	91,11	137,96
Пасуљ	1.730,99	1.181,55	1.429,49	1.717,40	1.787,16	1.660,17	1.375,40	1.748,44	1.964,92	1.678,78	85,44	98,33
Кромпир (чист усев)	198,37	164,40	187,74	270,73	259,56	194,34	220,80	476,00	451,51	368,11	81,53	114,88
Паприка	435,77	399,78	447,84	525,82	645,13	641,79	469,50	583,10	890,65	868,17	97,48	134,39
Купус	183,23	139,05	173,65	185,34	202,29	158,62	282,89	260,18	269,59	376,56	139,68	160,44
Парадајз	333,16	414,16	393,53	413,71	531,60	498,22	608,22	659,04	863,79	824,53	95,46	130,43
Краставци	228,21	297,28	228,37	315,71	390,91	373,45	359,86	491,32	532,02	682,58	128,30	158,92
Шаргарепа	306,63	213,37	256,15	308,86	259,73	213,99	306,28	333,31	475,99	448,22	94,17	141,01
Лук	182,54	199,89	159,14	269,21	354,43	244,43	226,92	270,73	448,86	311,06	69,30	100,64
Јабуке	355,62	374,36	452,95	376,93	349,85	422,36	433,26	386,43	438,20	488,79	111,54	120,39
Крушке (десертне)	574,77	616,64	622,07	589,49	591,08	665,69	384,10	751,16	886,13	805,91	90,95	122,92
Брескве и нектарине	510,21	609,09	563,88	574,52	489,34	574,60	751,45	685,18	616,71	782,25	126,84	125,47
Кајсије	776,45	728,41	554,57	755,46	534,57	972,97	1.050,92	812,54	981,99	1.042,32	106,14	119,72
Вишње	1.179,39	881,76	793,00	1.074,13	971,64	664,58	1.010,01	716,25	718,97	831,10	115,60	101,81
Шљиве	459,73	377,77	502,48	486,51	343,06	455,36	508,37	495,15	515,22	565,23	109,71	121,97
Ораси (у љусци)	1.908,99	1.754,90	2.195,54	1.979,67	1.529,97	1.352,63	1.628,69	1.855,12	2.317,93	3.245,50	140,02	186,86
Малине	1.597,62	1.577,59	1.085,57	813,89	1.218,82	1.669,44	3.209,67	4.155,75	1.619,00	2.012,30	124,29	84,74
Стоно грозђе	584,50	512,19	619,60	453,70	599,65	702,77	817,11	774,23	990,69	1.219,63	123,11	156,99
Винско грозђе	324,29	254,55	309,06	312,50	401,69	383,41	382,57	404,48	730,82	722,81	98,90	156,93
Сточарски производи												
Телад	2.719,48	2.574,03	2.660,52	2.816,90	2.979,58	2.882,77	3.018,47	3.570,86	4.384,17	4.590,42	104,70	136,33
Јунад	1.826,16	1.781,22	1.789,89	2.000,14	1.873,11	1.714,01	1.922,81	2.535,35	2.706,75	2.824,27	104,34	131,34
Свиње (≤ 110kg)	1.231,16	1.142,40	1.363,72	1.221,59	1.281,10	1.298,63	1.279,04	1.761,72	2.107,87	1.923,99	91,28	124,48

Свиње (≥ 110kg)	1.119,86	1.023,65	1.251,80	1.180,84	1.197,01	1.249,89	1.223,58	1.678,37	2.025,39	1.826,02	90,16	123,81
Јагњад	2.156,93	2.104,49	2.064,83	2.106,42	2.046,13	1.846,94	2.023,68	2.718,74	3.143,93	3.985,05	126,75	169,15
Пилићи	935,22	909,53	921,07	885,33	810,93	820,99	960,08	1.206,72	1.125,79	1.025,15	91,06	104,09
Јаја (000 ком)	64,49	62,46	70,46	65,10	68,22	67,95	69,91	100,46	114,11	89,85	78,74	106,79
Кравље млеко (000 l)	262,10	247,24	250,95	268,28	268,90	272,16	276,25	406,10	485,79	471,45	97,05	137,92
Мед	3.160,65	2.647,22	2.483,91	2.738,86	2.701,78	3.462,55	4.379,07	3.467,68	2.783,51	2.583,85	92,83	76,93

Извор: РЗС

8.2. Спољнотрговинска размена

Прилог 2.1: Спољнотрговинска размена по тарифним главама (мил. EUR); 2024/23

		ИЗВОЗ					УВОЗ				
		мил. EUR		Индекс	%		мил. EUR		Индекс	%	
		2023	2024	2024/23	2023	2024	2023	2024	2024/23	2023	2024
1	Живе животиње	48,1	40,8	84,82	1,0	0,8	23,7	38,9	164,22	0,7	1,0
2	Месо и јестиви месни и други кланични производи	25,8	30,7	119,04	0,5	0,6	236,6	255,8	108,10	6,8	6,5
3	Рибе и љускари, мекушци и остали водени бескичмењаци	16,6	17,7	106,81	0,4	0,3	80,8	85,8	106,20	2,3	2,2
4	Млечни производи, јаја, природни мед	109,5	113,7	103,82	2,3	2,2	180,3	184,8	102,50	5,2	4,7
5	Остали производи животињског порекла	5,9	6,1	103,97	0,1	0,1	12,6	11,7	92,63	0,4	0,3
6	Живе биљке и цвеће	33,2	27,4	82,42	0,7	0,5	37,0	42,3	114,19	1,1	1,1
7	Поврће, биљке, корење, кртоле	135,2	132,3	97,84	2,9	2,6	185,8	196,9	105,99	5,3	5,0
8	Воће и језграсно воће, агруми, диње и лубенице	731,5	746,5	102,05	15,6	14,5	310,9	353,8	113,80	8,9	9,0
9	Кафа, чај, мате, зачини	29,0	29,2	100,53	0,6	0,6	126,0	145,8	115,72	3,6	3,7
10	Житарице	440,8	702,5	159,36	9,4	13,7	81,2	92,3	113,61	2,3	2,3
11	Производи млинске индустрије, слад, скроб	110,5	97,3	88,01	2,4	1,9	34,4	36,3	105,50	1,0	0,9
12	Уљано семе и уљани плодови	155,2	166,6	107,35	3,3	3,2	132,1	184,1	139,38	3,8	4,7
13	Лац, гуме, смоле, остали биљни сокови и екстракти	4,5	3,5	78,29	0,1	0,1	10,1	8,9	88,35	0,3	0,2
14	Биљни материјали за плетарство, остали производи биљног порекла	0,8	1,5	184,00	0,0	0,0	2,6	2,8	109,15	0,1	0,1
15	Животињске и биљне масти и уља	284,2	270,0	95,01	6,1	5,3	129,7	116,5	89,81	3,7	3,0
16	Месне прерађевине	74,2	62,5	84,27	1,6	1,2	129,1	137,7	106,67	3,7	3,5
17	Шећер и производи од шећера	70,9	74,6	105,25	1,5	1,5	89,8	88,1	98,08	2,6	2,2
18	Какао и производи од какаа	142,3	196,8	138,28	3,0	3,8	205,4	302,0	147,02	5,9	7,7
19	Производи од житарица, брашна и скроба	302,9	309,5	102,18	6,5	6,0	257,2	274,6	106,75	7,4	7,0
20	Производи од поврћа, воћа и језграсног воћа	170,0	203,3	119,56	3,6	4,0	157,0	170,1	108,37	4,5	4,3
21	Разни производи за исхрану	356,7	416,7	116,81	7,6	8,1	299,4	335,7	112,14	8,6	8,5

22	Пића, алкохоли и сирће	469,5	490,2	104,40	10,0	9,5	191,4	223,8	116,90	5,5	5,7
23	Остаци и отпаци прехранбене индустрије (сточна храна)	392,7	362,7	92,35	8,4	7,1	149,7	165,8	110,74	4,3	4,2
24	Дуван и производи замене дувана	549,6	608,0	110,63	11,7	11,8	292,5	367,2	125,53	8,4	9,3
	Укупно пољопривредни производи (1-24)	4.659,6	5.109,9	109,66	99,3	99,4	3.355,3	3.821,6	113,90	96,3	97,0
	Остали пољопривредни производи (тарифне главе 29-53)	32,8	30,7	93,60	0,7	0,6	128,6	116,7	90,75	3,7	3,0
	Укупно	4.692,4	5.140,6	109,55	100,0	100,0	3.483,9	3.938,3	113,04	100,0	100,0

Извор: РЗС

Прилог 2.2: Регионална структура извоза пољопривредно-прехранбених производа (мил. EUR); 2015-2024

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Индекс 2024/23	Индекс 2024/ Ø19-23
ИЗВОЗ	2.605	2.922	2.823	2.854	3.238	3.635	4.163	4.828	4.693	5.139	109,50	124,99
ЕУ	1.248	1.411	1.284	1.305	1.585	1.814	2.249	2.465	2.214	2.523	113,97	122,17
СЕФТА	833	865	918	915	924	877	983	1.272	1.357	1.455	107,18	134,35
Остале	524	647	621	634	729	944	931	1.091	1.122	1.161	103,49	120,54
УВОЗ	1.489	1.362	1.617	1.714	1.872	2.048	2.442	3.259	3.484	3.938	113,04	150,26
ЕУ	970	869	978	1.069	1.223	1.346	1.635	2.242	2.435	2.724	111,85	153,33
СЕФТА	162	156	162	167	178	189	230	261	273	309	113,19	136,60
Остале	358	338	477	478	471	513	577	755	775	906	116,88	146,52
САЛДО	1.117	1.560	1.207	1.140	1.366	1.587	1.721	1.569	1.209	1.201		
ЕУ	278	542	306	236	362	468	614	223	-221	-200		
СЕФТА	672	709	756	748	746	688	753	1.011	1.084	1.146		
Остале	167	309	145	156	258	431	354	336	347	255		

Извор: РЗС

Прилог 2.3: Основни показатељи спољнотрговинске размене пољопривредно-прехранбених производа; 2015-2024

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Индекс 2024/23	Индекс 2024/ Ø19-23
Извоз (мил. EUR)	2.605	2.922	2.823	2.854	3.238	3.635	4.163	4.765	4.637	5.091	109,79	124,55
Увоз (мил. EUR)	1.489	1.362	1.617	1.714	1.872	2.048	2.442	3.138	3.345	3.804	113,72	148,07
Салдо(мил. EUR)	1.117	1.560	1.206	1.140	1.366	1.587	1.721	1.627	1.292	1.287	99,61	84,75
Обим размене (мил. EUR)	4.094	4.284	4.440	4.568	5.110	5.683	6.605	7.903	7.982	8.895	111,44	133,63
Покривеност увоза извозом (%)	175,0	214,5	174,6	166,5	173,0	177,5	170,5	151,8	138,6	133,9	96,61	82,52
Учешће у укупној трговини Р Србије (%)	14,4	13,9	12,9	12,0	12,3	14,2	9,9	11,9	12,2	13,0	106,56	107,44
Учешће извоза у укупном извозу Р Србије (%)	21,6	21,8	18,8	17,5	18,5	21,3	15,1	17,3	16,2	17,4	107,41	98,42

Учешће увоза у укупном увозу Р Србије (%)	9,1	7,8	8,3	7,8	7,8	8,9	6,3	8,0	9,1	9,7	106,59	120,95
---	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	--------	--------

Извор: РЗС

8.3. Пољопривредна политика

Прилог 3.1: Реализована финансијска средства за подстицаје у пољопривреди и руралном развоју (RSD); 2024.

ВРСТА ПОДСТИЦАЈА		РЕАЛИЗОВАНА СРЕДСТВА
I	ДИРЕКТНА ПЛАЋАЊА	91.530.892.953
1.	Премије	14.754.111.242
1.1	Премија за млеко	14.754.111.242
2.	Подстицаји за производњу	76.776.781.711
2.1	Основни подстицаји за биљну производњу	51.679.111.945
2.2	Подстицаји у сточарству	25.097.669.766
II	ПОДСТИЦАЈИ МЕРАМА РУРАЛНОГ РАЗВОЈА	3.644.153.203
1.	Подстицаји за унапређење конкурентности	1.610.046.943
1.1	Инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства	1.458.899.210
1.2	Инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних и прехранбених производа и производа рибарства	91.808.022
1.3	Управљање ризицима (Регрес за премију осигурања за усеве, плодове, вишегодишње засаде, расаднике и животиње)	59.339.712
2.	Подстицаји за очување и унапређење животне средине и природних ресурса	361.416.260
2.1	Органска производња	281.683.342
2.2	Очување биљних и животињских генетичких ресурса	79.732.918
3.	Подстицаји за диверсификацију дохотка и унапређење квалитета живота у руралним подручјима	362.700.000
3.1	Унапређење и развој руралне инфраструктуре	362.700.000
4.	Подстицаји за унапређење система креирања и преноса знања	1.309.989.999
4.1	Развој техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју	469.990.000
4.2	Подршка пружању савета и информација пољопривредним произвођачима, удружењима, задругама и другим правним лицима у пољопривреди	839.999.999
III	КРЕДИТНА ПОДРШКА	1.069.157.745
IV	ПОСЕБНИ ПОДСТИЦАЈИ	155.387.630
1.	Подстицаји за спровођење одгајивачких програма, ради остваривања одгајивачких циљева у сточарству (мере селекције)	150.240.787
2.	Подстицаји за производњу садног материјала и сертификацију и клонску селекцију	5.146.843
V	IPARD подстицаји	4.334.922.614
	УКУПНО	100.734.514.144

Извор: МПШВ, Управа за аграрна плаћања

Прилог 3.2: Подзаконска регулатива (примена током 2024. године)

-
- ¹ Правилник о условима, начину и обрасцу захтева за остваривање права на премију за млеко („Сл. гласник РС“, бр. 25/23)
- ² Правилник о начину остваривања права на основне подстицаје у биљној производњи и обрасцу захтева за остваривање тих подстицаја („Сл. гласник РС“, бр. 6/24, 26/24 и 87/24)
- ³ Правилник о условима и начину остваривања права на подстицаје у сточарству за квалитетна приплодна грла („Сл. гласник РС“, бр. 29/23, 32/23, 21/24, 26/24, 32/24 и 97/24)
- ⁴ Правилник о условима и начину остваривања права на подстицаје у сточарству за тов јунади, тов свиња и тов јагњади и тов јаради („Сл. гласник РС“, бр. 32/23, 18/24 и 24/24)
- ⁵ Правилник о условима и начину остваривања права на подстицаје у сточарству по кошници пчела („Сл. гласник РС“, бр. 34/23 и 48/24)
- ⁶ Правилник о начину остваривања права на подстицаје у сточарству за производњу конзумне рибе („Сл. гласник РС“, бр. 61/13, 44/14, 44/18 – др. закон и 139/22)
- ⁷ Правилник о условима и начину остваривања права на подстицаје у сточарству за краве за узгој телад за тов („Сл. гласник РС“, бр. 27/23 и 14/24)
- ⁸ Правилник о подстицајима за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства кроз подршку подизања вишегодишњих производних засада воћака и хмеља („Сл. гласник РС“, бр. 58/23)
- ⁹ Правилник о о подстицајима за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства за набавку нових машина и опреме за унапређење примарне производње биљних култура („Сл. гласник РС“, бр. 65/23 и 83/24)
- ¹⁰ Правилник о о подстицајима за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства за набавку нових машина и опреме за унапређење примарне пољопривредне производње у сточарству („Сл. гласник РС“, бр. 73/23 и 80/24)
- ¹¹ Правилник о подстицајима за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства за набавку квалитетних приплодних грла за унапређење примарне сточарске пољопривредне производње („Сл. гласник РС“, бр. 68/23, 80/24 и 89/24)
- ¹² Правилник о подстицајима за управљање ризицима кроз премију осигурања усева, плодова, вишегодишњих засада, расадника и животиња („Сл. гласник РС“, бр. 54/23, 87/23 и 89/23)
- ¹³ Правилник о условима и начину остваривања права на подстицаје за органску биљну производњу („Сл. гласник РС“, бр. 60/23 и 85/24)
- ¹⁴ Правилник о условима и начину остваривања права на подстицаје за органску сточарску производњу („Сл. гласник РС“, бр. 63/23 и 83/24)
- ¹⁵ Правилник о подстицајима за очување биљних генетичких ресурса („Сл. гласник РС“, бр. 85/13 и 44/18 – др. закон)
- ¹⁶ Правилник о подстицајима за очување животињских генетичких ресурса („Сл. гласник РС“, бр. 44/23)
- ¹⁷ Правилник подстицајима за подршку унапређењу система креирања и преноса знања кроз подршку за развој техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју („Сл. гласник РС“, бр. 55/23, 75/24 и 99/24)
- ¹⁸ Уредба о утврђивању Годишњег програма развоја саветодавних послова у пољопривреди за 2024. годину („Службени гласник РС“, бр. 8/24 и 72/24)
- ¹⁹ Уредба о утврђивању Дугорочног програма мера за спровођење одгајивачког програма у Републици Србији за период 2020-2024. године (Службени гласник РС“, бр. 38/20)
- ²⁰ Уредба о утврђивању Годишњег програма мера за спровођење одгајивачког програма за 2024. годину („Сл. гласник РС“, бр. 50/24)
- ²¹ Правилник о коришћењу подстицаја за промотивне активности у пољопривреди и руралном развоју („Сл. гласник РС“, бр. 72/17 и 139/22)
- ²² Правилник о подстицајима за производњу садног материјала и сертификацију и клонску селекцију воћака, винове лозе, хмеља и ружа („Сл. гласник РС“, бр. 58/17, 25/18, 3/23, 45/23 и 99/23 – др. правилник)
- ²³ Правилник о ИПАРД подстицајима за инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава („Сл. гласник РС“, бр. 84/17, 112/17, 78/18, 67/19, 53/21, 10/22, 18/22 и 23/23)
- Правилник о ИПАРД подстицајима за инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава у оквиру ИПАРД III програма („Сл. гласник РС“, бр. 11/24)
- ²⁴ Правилник о ИПАРД подстицајима за инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства („Сл. гласник РС“, бр. 84/17, 23/18, 98/18, 82/19, 74/21, 10/22 и 23/23)
- Правилник о ИПАРД подстицајима за инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства у оквиру ИПАРД III програма („Сл. гласник РС“, бр. 98/24)
- ²⁵ Правилник о ИПАРД подстицајима за диверзификацију пољопривредних газдинстава и развој пословања („Сл. гласник РС“, бр. 76/20, 87/21, 10/22 и 25/23)
- ²⁶ Правилник о условима и начину остваривања права на кредитну подршку („Сл. гласник РС“, бр. 48/17, 88/17, 84/18, 23/19, 27/20, 36/21, 102/21, 130/21, 127/22, 144/22, 21/23, 8/24 и 39/25)